

România literară®

LECTURĂ

Apare săptăminal
sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editată de Fundația
România literară
cu sprijinul Fundației
Anonimul

20 - 26 august 2003
(Anul XXXVI)

33

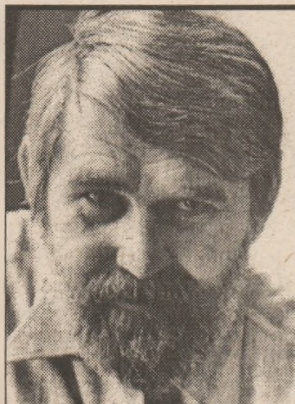

■ literatură

pag. 16-17

LUCIAN BOZ

- corespondență inedită -

■ literatură

pag. 12-13

Profil -

PETRE STOICA

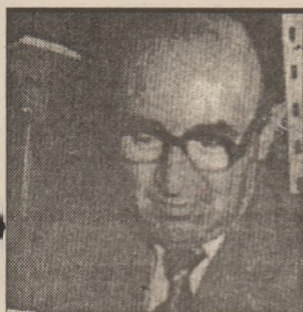

■ arte

pag. 22

Aniversare

SANDA MANU

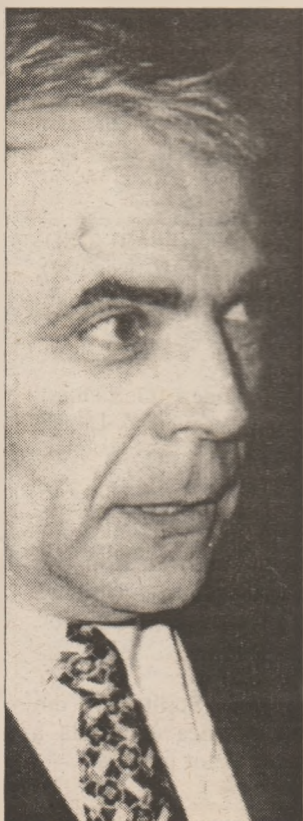

■ literatură

pag. 15

Lecturi în vacanță

**ȘTEFAN
CAZIMIR**

scrisori
cătrefe
editorialist

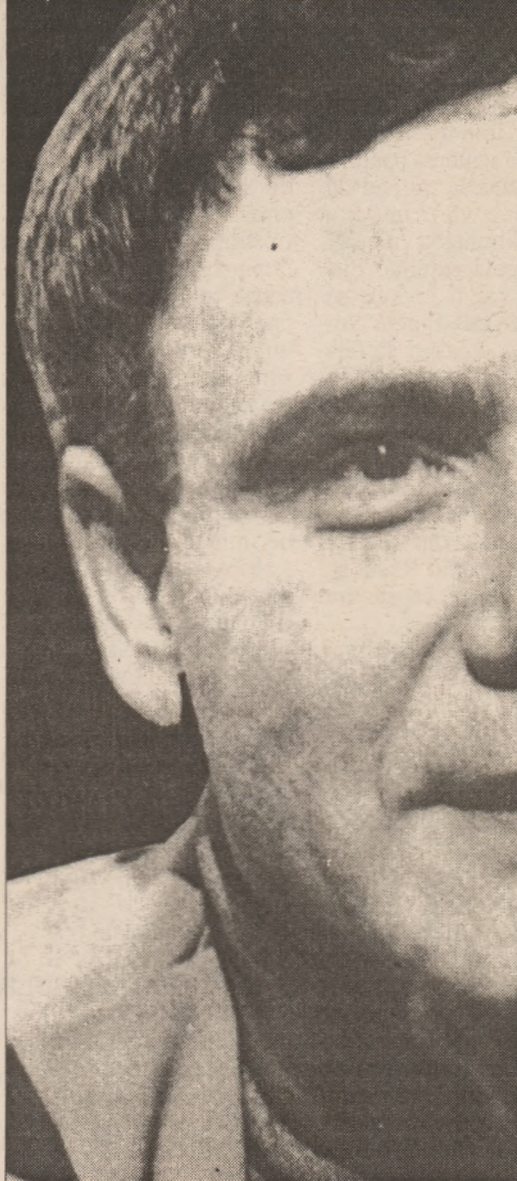
Stimate domnule Nicolae
Manolescu,

Un interviu acordat de poetul
Nicolae Prelipceanu Iolande
Malamen în „Ziua literară” din
28 iulie a.c. mi-a atras atenția prin
următoarea afirmație foarte
adevărată și de actualitate: „Cât de
mult mă cunoaște publicul este mai
important decât un premiu literar”.

Citatul este aproximativ, dar am
păstrat esențialul. După 1989,
scriitorii, indiferent de forța talentu-
lui, au intrat într-o zonă gri,
iar dacă nu au făcut nițică politică
au fost chiar uitați.

(continuare în pag. 30)

VLADIMIR BUKOVSKI

O convorbire realizată de
Doina Jela

“Nu am fost un «copil din
Arbat», chiar dacă am trăit acolo.

Părinții mei și rudele apropiate
nu au fost persecutați sub Stalin.

Iar *Căința* este un film prost,
făcut la comandă, pentru

«Perestroika». Așa că,
hai să nu confundăm lucrurile

false cu cele reale. Nu cred că
ne naștem cinici. Ne naștem

naivi. Dar devenim ființe morale
treptat, în copilărie,

pe măsură ce ne exersăm
facultatea de alegere morală.

Lucrul acesta îl învățăm
la început de la adulți,

apoi ca adolescenți ne răzvrătim
împotriva lor și le punem

la îndoială înțelepciunea. Apoi,
noi înșine ca adulți, încercăm s-o

transmitem mai departe, noilor
generații. Ce este moralitatea?

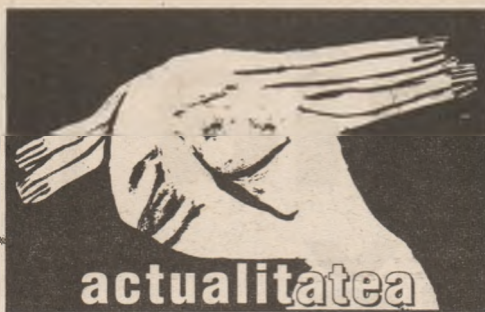
Grea întrebare! Mi-ar lua o carte
întreagă să răspund la ea.”

pag. 26-28

Scriitori în boxa acuzaților

pag. 18-19

actualitatea

DIFERENȚA enormă între România anilor '90 și ziua de azi o constituie rolul decisiv al „baronilor” în politică. Deși astfel de personaje au existat și în urmă cu zece ani, ele au făcut pasul decisiv pe scena publică după revenirea iliescienilor la putere. O revenire care, de altfel, n-ar fi fost posibilă fără infuzia de nutreț financiar din partea unor cunoscute personaje de penumbră, unele dintre ele aflându-se, culmea!, departe de țară, în „tratament medical” prelungit cauzat de temporare neînțelegeri cu Justiția. Dacă la anteriorarele alegeri s-au mulțumit cu postura de servanți ai politicienilor, sunt semne precise că în curând vor juca pe cont propriu. Lipsa de reacție a premierului și a președintelui la potlogăriile acestora demonstrează limpede că până și ei au înțeles cine sunt adevărații stăpâni ai țării.

Că între marii bogătași ai României s-au strecurat și indivizi din imediata apropiere a lui Năstase ori Iliescu e lipsit de semnificație. Sutele de mii de dolari scoase de curând la iveală de-un Dan Iosif sunt floare de ureche față de zecile și sutele de milioane învărtite pe degete de indivizi aflați până de curând în tribune și care acum se pregătesc să facă pasul la ofsaid. Agresivitatea fără precedent a tagmei anunță zile grele pentru ideea de democrație în România. O voce din arsenalul neo-potentatilor nu s-a sfiit să afirme că scopul conferinței este „să sugrume” orice idee de concurență în economia țării. Ca să-și păstreze privilegiile, astfel de indivizi nu se vor da în lături de la nimic: vor cumpara conștiințe și vor șantaja personalități, vor plăti măciucari și vor finanța asasini.

Nimeni nu pare să-și dea seama de primejdia reală reprezentată de „baroni”, pentru că discuțiile s-au purtat îndeobște în termeni politici. Or, pericolul mortal vine dinspre economie.

contrafort

de Mircea Mihăieș

A sufoca, sufocare

Presa a speculat ieșirile megalomanice ale îmbogățiților, tratând ironic mai ales latura pitorească a activității lor (mititeii lui Sechelariu, parcul de distracții al lui Opișan, „inaugurările” lui Mischie...). Nimeni n-a intrat în subterane, pentru că acelea sunt bine păzite și extrem de periculoase chiar pentru trecătorul neavizat căruia i s-a întâmplat să-i cadă privirea pe ele.

PLANURILE, extrem de simple de altfel, vizează, într-o primă etapă, trecerea în mâinile oligarhiei alese pe sprânceană a tot ce reprezintă sursă de câștig în România (banci, afaceri mobiliare și imobiliare, import-exporturi de produse alimentare, băuturi, țigări, arme, până la traficul de droguri și carne vie). Într-o a doua etapă, eliminarea oricărui soi de concurență externă. Firmele serioase vor fi invitate să intre în cârdășie cu „forțele” locale ori să-și ia tălpășița. În fața acestei alternative, firește că multe vor pleca. Țara nu poate fi lăsată însă fără investitori străini, așa încât se vor găsi în doi timpi și trei mișcări înlocuitori: traficanți de droguri din Columbia, mafioți din Sicilia, procurori de arme din Rusia și, de ce nu, vânzători de capete din Africa...

Transformată într-un rai al banditismului economic, România ar putea deveni, în doar câțiva ani, locul perfect al spălării tuturor banilor negri ai planetei. Experiență în domeniu avem,

slavă Domnului! Taxa de televiziune obligatorie chiar dacă nu ai televizor și taxa pe proprietate chiar dacă ești doar chirie sunt cele mai recente mostre de gândire financiară ale unui guvern al rapacității împinse în irațional. Complicitatea unor astfel de „tehnocrați” e ca și asigurată: de vreme ce acum, nesiliți de nimeni – decât de propria lor incompetență –, sunt capabili de astfel de aberații, imaginați-vă ce le va puia mintea când va trebui să răspundă la comanda unuia dintre oamenii de afaceri al căror vocabular se reduce la cuvintele „să sufocăm”!

Cine mai poate salva, în această situație, România? De treisprezece ani, în spațiul politic s-au înghesuit mai ales leprele, indivizii fără caracter, frustrații sau cei cu bube în cap, împinși spre ciolan de instituțiile care-i controlează, fosta Securitate și Miliție, precum și structurile partidului comunist. Nu simt nici un aer proaspăt dinspre tânără generație, singura capabilă să trimită la lada de gunoi toată această pleavă ridicată deasupra apei după răsturnarea hârdăului. Prea timpurii corupți de morcovul avantajelor ce-i așteaptă dacă sunt cuminiți și nu mișcă în front, ei au luat deja drumul vechilor activiști U.T.C., profitând cu cinism de șansa selecției negative care i-a propulsat în pozițiile de viitori belferi politici. Decupați după chipul și asemănarea stăpânilor, ei sunt doar lacheii obsedați să

calce cu pantofii Bally cât mai aproape de urmele lăsate de ciuboatele scălciate ale jupânilor.

N-aș spune că în România nu există și tineri responsabili. Numai că, printr-un straniu proces alchimic, ei nu se văd. Și totuși, ce se petrece cu ei? Au făcut vreun jurământ de tăcere? Nu tocmai, pentru că dacă accesezi site-urile de discuții de pe Internet vei constata că materia cenușie nu s-a evaporat din România cu totul. E inimăgînabil câte idei și câtă ingeniozitate practică poți descoperi citind conversațiile ciberspățiale dintre tinerii români din țară și din străinătate. Inutil să spun că frecventarea acestor veritabile oaze de inteligență și bun-simț are un pronunțat aer de irealitate: cum, îți vine să exclami, dacă tinerii români sunt atât de patetici în dorința lor de schimbare, de ce nu-i ia nimeni în seamă?

SI IAR ne întoarcem la păcatul originar al României postcomuniste, la marea minciună ce-a făcut posibil dezastrul de astăzi. Cine-și mai amintește de linguşelile „emanațiilor”, care vorbeau cu prefăcută recunoștință despre „revoluția tinerilor”, pentru ca în nici câteva luni să nu mai vezi picior de tânăr în sferele deciziei politice? Își mai amintește cineva de sacrificiul lui Calin Nemes, actorul-revoluționar din Cluj, care și-a pus capăt zilelor tocmai pentru că idealurile tine-

rilor au fost călcate în picioare cu brutalitate? Își mai amintește cineva altfel decât batjocoritor de tinerii din Piața Universității? Mai știe cineva ce s-a ales din toată acea generație de „gavroși” care-au stat cu piepturile dezvelite în fața pistoalelor automate ale slugoilor lui Ceaușescu? Comparați privirea lor neînfricată cu căutătura piezișă, sfios-buimacă, a aurolacilor, egali lor de azi ca vârstă, și aveți harta tragediei unei țări care-ia e teamă să câștige la competiția istoriei și preferă s-o ia pe miriște, concurând de una singură, dar ieșind sistematic pe locul doi.

N-am să fac apropiere ieftină, comparând mentalitatea României contemporane cu jenantă contra-performanță a echipei Rapid în meciul cu Anderlecht. Dar ceva adevăr există într-o astfel de comparație. N-aș vedea-o la nivelul jucătorilor, ci al conducătorilor. Cum majoritatea fotbalistilor români ajunși în Occident fac față mai mult decât onorabil, înseamnă că hiba e în altă parte. Fotbalul românesc reproduce cu fidelitate maniacală imaginea incompetenței de tip Dragomir-Sandu, așa cum România acestui moment e perfectă ilustrare a viziunii neo-bolșevice a cuplului Iliescu-Năstase.

Țară de pescari în ape turburi, nu ne puteam sustrage proverbului care spune că peștele de la cap se-mpute. Când ești obișnuit cu trucarea până și a semințelor de bostan și cu domnia minciunii în biserică, primul lucru care dispare e încrederea în propriile forțe. Cum pământul ferm a fost înlocuit de-un covor păstos de escrame morale, e o adevărată prostie să te aventurezi altfel decât cu ochii închiși și cu mâinile la nas. Dar mafioții ajunși la putere au nevoie vitală de-un astfel de mediu, singurul în care calitățile lor binecunoscute – lăcomia, nesimțirea, nerușinarea – se pot manifesta în voie. ■

România literară

Director: Nicolae Manolescu

Revistă editată
cu sprijinul
Fundației
ANONIMUL

Redacția:

GABRIEL DIMISIANU - director adjunct,
ALEX. ȘTEFĂNESCU - redactor-șef,
MIHAI PASCU - secretar general de redacție,
ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,
MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU.

Redactori asociați: IOANA PÂRVULESCU,
CRISTIAN TEODORESCU, EUGENIA VODĂ.

Corectură: CONSTANȚA BUZEA (pag. 8, 18, 19, 22, 26, 27, 28, 30), SIMONA GALAȚCHI (pag. 2, 3, 4, 6, 10, 11, 12, 13, 14, 20, 21, 23, 24, 29, 31, 32), ECATERINA IONESCU (pag. 1, 5, 7, 9, 15, 16, 17, 25).

Grafică: MIHAELA ȘCHIOPU.

Tema numărului: *Colecționarul de gesturi (Adrianei Gheorghe).*

Tehnoredactare computerizată: IONELA STANCIU,
EDUARD CANDET, MAGDA TUFEANU.

Introducere texte: GETA GHEORGHIU.

Administrația: Fundația „România literară”, Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, SV13759804450.

Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, SV11989444450 (USD) și SV11920914450 (EUR). Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Corneliu Ionescu, Gheorghe Vlădan (difuzare, tel. 212.79.81). Secretariat: Sofia Vlădan.

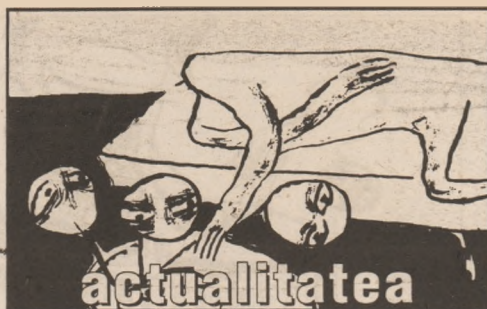
Correspondenți din străinătate: Rodica Binder (Germania), Andreea Deciu (SUA), Gabriela Melinescu (Suedia), Libuše Valentová (Cehia).

e-mail: romlit@romlit.ro http://www.romlit.ro

Revista „România literară” este editată de Fundația „România literară” cu sprijin de la Fundația „Anonimul”, Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii și Cultelor, Banca Română pentru Dezvoltare.

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

Disciplinele umaniste

NU CU MULTĂ vreme în urmă, înainte de re-maniera guvernamentală, am atras atenția asupra măsurilor în fapt anti-românești pe care Ministerul Educației le preconizează prin suprimarea practic a latinei din învățământ. Între timp am aflat că situația este mult mai gravă decât mi-aș fi imaginat, experții ministerului pregătind reducerea orelor, și așa insuficiente, de limbă și literatură română și de istorie. Asemenea măsuri se justifică numai în cazul în care vrem ca în viitor România să fie populată de roboți, incapabili de gândire proprie, utilizând o limbă românească deficitară din toate punctele de vedere, așa cum se aude prea adesea în camerele legiuitoare și la posturile de televiziune; or, roboții sunt ușor de manipulat de către o oligarhie care se vrea veșnică; cu alte cuvinte, astfel de decizii sunt posibile doar dacă Puterea actuală păstrează ca linie directoare acel mobilizator "noi muncim, nu gândim". Utilizarea din ce în ce mai largă a testelor de tip grilă la examene este și ea de prost augur: acestea pot atesta un nivel de cunoștințe, nu însă capacitatea de formulare și creativitatea. Or, școala nu se limitează la transmiterea și fixarea unor cunoștințe și la crearea unor deprinderi: ea trebuie să contribuie decisiv la formarea gândirii și a caracterului. A diminua ponderea disciplinelor spiritului în școala românească va avea efecte dezastruoase și va pune țara într-o gravă situație de inferioritate față de țările civilizate ale lumii.

Adeptii unor asemenea măsuri replică spunând că nu se mai poate azi, în epoca Internetului, să menținem programele școlare din secolul XIX sau din secolul XX. Un asemenea punct de vedere este parțial legitim. Peste tot au avut loc modificări ale programelor, peste tot au dispărut materii și au apărut altele noi. Nicăieri însă procesul n-a luat proporțiile pe care le au în vedere specialiștii Ministerului Educației, Cercetării și Tineretului de la noi. Ba, mai mult: în țările civilizate responsabilii învățământului se preocupă să adapteze și să corecteze programele în funcție de deficiențele pe care le constată în activitatea absolvenților, fie ei ai învățământului preuniversitar, fie ei ai celui universitar. Nicăieri birocrații nu au aroganța și puterea pe care o au în România, deprinderi dobândite

în aproape jumătate de secol de comunism. Experții ministerelor învățământului din străinătate se află într-un permanent dialog cu specialiștii diferitelor domenii pentru îmbunătățirea programelor și adaptarea lor la cerințele epocii. Învățământul este o chestiune mult prea importantă, depășind conjuncturile politice, și nu poate fi apajul unor funcționari. Din nefericire, la noi, funcționarii ministerului nu țin seama de opiniile susținute cu competență de importante personalități ale învățământului, culturii și științei românești sau străine.

DE CURÂND mi-a căzut întâmplător în mână vol. XI, nr. 3 (50) din 2003 al revistei, excelente din toate punctele de vedere, *Update. Publicație pentru educația continuă a medicilor*, la pagina 152 se găsește un articol al medicului David Brooks din Manchester intitulat *Ar trebui artele introduse în programele analitice ale școlilor medicale?* Medicul englez pune ca motto următorul citat din Alexandre Dumas (tatăl): "Cum pot oare copiii să fie atât de inteligenți, iar adulții atât de stupizi? Probabil că este vina educației". David Brooks constată că "la absolvirea facultății, medicii sunt incapabili să își înțeleagă pe deplin pacienții și să se adapteze comportamentului acestora, în special din punctul de vedere al rezolvării problemelor clinice și al organizării unei consultații. Știm foarte multe despre știință, și prea puțin despre oameni. ... Este oare cauza principală a acestei situații faptul că expresia «educație medicală» reprezintă, de fapt, un termen impropriu? Poate că practica medicinei nu ar trebui descrisă ca o profesie (care necesită educație), ci, mai degra-

bă, ca meserie (pentru care suntem instruiți, și nu educați). Educația reprezintă o premisă obligatorie pentru înțelegerea oamenilor și a comportamentului lor în timpul bolii, iar *acestea necesită cunoștințe de bază despre artă* (s.n.). Dar ce este arta? Evident, termenul include literatura, teatrul, artele vizuale și dansul. Dar, în aceeași măsură, se referă și la limbă, istorie, filozofie, studiile media și sociologie. Când ar trebui toate acestea studiate? Unele dintre ele - încă din liceu. În școlile cu profil medical ar fi necesar ca, înainte de începerea cursurilor clinice, să existe un semestru dedicat studiului artelor, de preferință examinabil. ... Din fericire, schimbările în domeniu sunt evidente. Aproximativ 30% dintre facultățile de medicină din Statele Unite au în programele analitice și unele cursuri de literatură, iar Jane McNaughton, de la Durham University, afirmă că modulele facultative de studii speciale s-au bucurat de un succes deosebit în rândul studenților".

Așadar un medic englez atrage atenția asupra importanței pe care o au disciplinele spiritului pentru formarea unui medic și considera necesar ca învățământul medical să fie completat cu cursuri din domeniul artelor! Ce părere au experții ministerului nostru? Nu este cazul să redăm, până nu este prea târziu, ponderea normală umanisticii în învățământul preuniversitar pentru a forma tineri cu o cultură generală solidă care să le dea posibilitatea de a deveni specialiști cu un larg orizont, competitivi în cel mai înalt grad în plan internațional? După ce vom restabili aceste discipline în școală va fi necesară o discuție serioasă cu specialiștii diferitelor domenii pentru a stabili dacă și în ce măsură

studiile de specialitate trebuie completate cu prelegeri de cultură generală în Universități. O dezbatere publică este absolut necesară.

Guvernarea 1996-2000 nu a fost la înălțimea așteptărilor, deoarece n-a reușit să dea lovitură decisivă sistemului instaurat în România după al doilea război mondial. Dar, guvernarea a realizat reforme importante în multe domenii. Un asemenea domeniu a fost învățământul unde s-a înregistrat un progres important apreciat de instituțiile competente ale Uniunii Europene. Din nefericire, după alegerile din 2000, în loc ca reforma să fie îmbunătățită și dusă mai departe, preocuparea principală a ministerului a fost demolarea măsurilor luate de ministrul Andrei Marga. În scurtă vreme a început operația de pesederizare a învățământului, prin inadmisibile ingerințe ale factorului politic în viața școlii românești, manualele alternative sunt pe cale de dispariție, programele școlare și sistemele de examinare, date peste cap etc. Iar toate aceste măsuri retrograde au fost susținute nu cu argumente - de altminteri nici nu există argumente pentru ele -, ci cu sofisme puerile. Instituțiile publice ar trebui să constituie repere de discuții purtate cu seriozitate, nu fabrici de justificări stupide pentru hotărâri dezastruoase.

Să ne reamintim că europeanizarea României s-a realizat în primul rând prin așezarea învățământului pe principii europene. Titulari de mare prestigiu, cum au fost Titu Maiorescu, Spiru Haret, P.P. Negulescu, Ion Petrovici și alții, au asigurat realizarea cadrului necesar unei activități care în acest domeniu se afla la nivelul Franței, Germaniei, Angliei, Italiei etc. Oricine poate constata cu ușurință

ce nivel atinsese școala românească în perioada interbelică, ce activitate culturală și științifică se desfășura în liceele României. Dascălii se bucurau de un binemeritat prestigiu în societate. A fi profesor la un liceu cu reputație, și nu erau puține în țară, era un titlu de glorie. Majoritatea profesorilor universitari și-au început cariera ca profesori de liceu; de altminteri, Iorga socotea că nu poate fi un bun titular de catedră universitară cineva care n-a trecut prin învățământul preuniversitar. Nu este cazul să revenim la mentalitatea, seriozitatea și competența care dominau în școala românească până la invazia sovietică?

ÎN FAȚA actualului titular al portofoliului învățământului se află o misiune foarte grea. În scurtă vreme se va vedea dacă el are forța să sustragă învățământul românesc politicii și birocrației și să-l reazeze pe coordonate europene. Pentru aceasta, revenirea, sigur cu corecțiile pe care experiența le impune, la reformele introduse de Andrei Marga este un imperativ. De altminteri, ministrul Alexandru Athanasie este el însuși profesor al Facultății de Drept, Universitatea din București, cu alte cuvinte un umanist conștient de importanța disciplinelor spiritului în formarea personalității. În ceea ce privește reforma declanșată de Andrei Marga, la timpul ei actualul titular al portofoliului a apreciat-o și sprijinit-o în calitate de coleg de cabinet al profesorului clujean. Să sperăm că desemnarea sa, adică a unei persoane care cunoaște bine reforma realizată în precedenta guvernare, are semnificația reluării procesului de restructurare în spirit european a învățământului, proces abandonat după alegerile din 2000.

Învățământul este un domeniu de care depinde evoluția națiunii pe timp de generații. Erori în domeniul economic au efecte dureroase, dar pot fi corectate; în schimb, perturbarea învățământului, cum este diminuarea gravă a disciplinelor umaniste, amputează grav țara în toate domeniile, pe termen lung. Trebuie să ne plecăm fruntea în fața dascăliilor din toate treptele de învățământ și din toate școlile și să le asigurăm prestigiul și cadrul în care să se poată desfășura pentru a crea competențele și caracterele de care țara are nevoie.

lecturi la zi

de Irina Marin

Roman „post-dostoievskian”

N Dostoievski și romanul românesc, Elena Loghinovskii scrie, în descendența lui Dinu Pillat, un studiu comparatist al receptării și asimilării experienței dostoievskiene în spațiul literar românesc. Paralelismul practicat de autoare vizează atât nivelul tematic și tipologic, cât mai ales cel poetic (sau mai degrabă poetic) al scriiturii românești propriu-zise. Astfel, *Ciuleandra* lui Rebreanu este pusă într-o nouă lumină prin comparație, printre altele, cu romanul *Crimă și*

pedeapsă, ochiul critic urmând linia sinuoasă a asemănărilor și deosebirilor, cu precădere cele de natură tehnică, naratologică. Dacă ecoul dostoievskian este la Rebreanu unul implicit, conștând într-o viziune de multe ori consubstanțială cu cea a scriitorului rus, în romanul *Rusoica* al lui Gib Mihăescu, filonul dostoievskian apare explicit „prin citarea repetată a titlurilor, prin referiri la situații și coliziuni, precum și prin asociații contrastive între personaje și destine.” Perspectiva acestui studiu fiind una tradițională cu infiltrări de teorie postmodernă, autoarea vede, de pildă, în romanul lui Gib Mihăescu o ilustrare a conceptului de *arhetext*, ce presupune o interacțiune deliberată și declarată a romanului cu alte texte ficționale. În *Cel mai iubit dintre pământeni*, discuția pornește de la problema intertextului: autoarea pornește la o analiză narativă a celor două voci ale textului în încercarea de a elucida sursa atitudinii critice față de scriitorul rus.

Capitolul de poetică a fantasticului cuprins în această carte se referă exclusiv la literatura rusă, relevând, pe de o parte, tendința lui Pușkin de a renunța la „fantasticul explicit” în favoarea explorării unor *topoi* precum visul și nebunia, și, pe de altă parte, specificul „fantasticului” dostoievskian opus „realismului fotografic,” aceluși „realism mărginit, care nu te duce mai departe de vârful nasului” și care „este mai primejdios decât fantasticul cel

mai nesăbuit, fiindcă e orb.”

Aprecierile autoarei, însoțite în permanență de analiza minuțioasă de text, caută să evidențieze nu atât filiațiile dintre scriitorul român și cel rus, cât mai ales originalitatea și creativitatea celui dintâi în pofida influenței străine, sau poate tocmai grație acesteia, dacă privim contactul cu Dostoievski ca pe un catalizator artistic. Această atitudine se reflectă în planul terminologiei literare folosite de Elena Loghinovskii, și anume în opțiunea acesteia pentru denumirea de roman, nu „dostoievskian,” așa cum îl numea Dinu Pillat, ci „postdostoievskian.”

Exercițiu de traducere

N U EXISTĂ activitate mai obscură și mai lipsită de grandoare decât aceea de a trece într-o limbă, într-o literatură, o operă importantă dintr-o altă literatură (Valery Larbaud, *Sous l'invocation de Saint-Jérôme*) – acesta este motto-ul ce deschide cartea lui Muguraș Constantinescu *Pratique de la traduction*. Cele mai bine de patru sute de pagini ale sale se străduiesc, însă, să dovedească tocmai contrariul și anume că, dincolo de aparența de îndeletnicire obscură și singuratică, traducerea este înainte de toate o *practică*, o activitate „vie, pasionantă, greu de prins într-o teorie sau într-un sir de abstracțiuni.” Avem în față, așadar, o odisee a traducerii, cuprinzând capitole de istorie a genului, teoretizări diverse și accepțiuni complementare sau, dimpotrivă, incompatibile.

Traducerea este, în viziunea autoarei, textul perpetuu, care se scrie și se rescrie, de unde și apariția cuvântului *retraduction* desemnând o nouă traducere (în aceeași limbă), o nouă interpretare dată unui

muguras constantinescu

Muguraș Constantinescu, *Pratique de la traduction*, Editura Universității din Suceava, Suceava, 2002, 454 p.

text de cele mai multe ori clasic. Prin urmare, accentul cade nu atât pe rezultatul final, cât pe activitatea propriu-zisă de traducere, pe ideea de proces, de negociere hermeneutică cu textul. Ceea ce deosebește cartea lui Mugurel Constantinescu de altele de aceeași factură este tocmai această preocupare pentru *practica* tălmăcirii. Astfel, partea cea mai importantă o constituie un corpus de texte în

limba franceză provenind din sfera prozei și a poeziei, a eseu-lui și chiar a literaturii pentru copii, însoțite de versiuni românești comentate în spirit comparativ, cu un ochi atent la detaliul lingvistic problematic. În felul acesta, ceva din pasionantul mecanism interior al marii traduceri este dezvăluit cititorului interesat, care, așa cum subliniază Irina Mavrodin în cuvântul introductiv, este făcut partaș la inestimabila experiență de traducere a autoarei, dobândită atât prin studiu personal, cât și prin lucru în echipă.

Dar poate cea mai stărui-toare impresie lăsată de această carte este aceea de comuniune, de solidaritate umană peste timp, având drept punct focal textul de tradus. Secțiunea didactică din finalul volumului invită la exercițiu și pune cititorul în situația de a traduce „cot la cot,” de a comunica, în ciuda distanțelor spațiale și temporale, cu profesioniști sau amatori ai artei tălmăcirii. Capitolele de început nu rămân în acea sterilitate teoretică pe care o vădesc cele mai multe scrieri despre traducere, ci capătă viață prin exercițiul concret al dialogului cu textul. ■

ELENA LOGHINOVSKI

Elena Loghinovskii, *Dostoievski și romanul românesc*, Editura F.C. Est-Vest, București, 2003, 261 p.

Antologia poezilor ardeleni contemporani

REVISTA „Târnava” a lansat în luna noiembrie 2002, la Mediaș, în cadrul celei de-a doua ediții a *Zilelor revistelor culturale din Transilvania și Banat*, proiectul alcătuirii unei *Antologii a poezilor ardeleni contemporani*. Cei care și-au asumat responsabilitatea înfăptuirii acestui proiect – poetul și eseistul *Eugeniu Nistor*, și criticul literar *Julian Boldea* – se adresează poezilor din toate generațiile literare, de obârșie sau trăitori în Ardeal și Banat, care sunt membri ai Uniunii Scriitorilor din România sau ai ASPRO. Poeții doritori a fi antologați sunt rugați să-și trimită pe adresa Revistei „Târnava”, fie cărțile de poezie editate până în prezent (dacă mai dețin exemplare), fie un grupaj consistent de poezii (minimum 20), cu menționarea expresă a volumului/ volumelor din care

acestea au fost „extrase”. De asemenea, vor trimite și o *fișă bio-bibliografică*, cuprinzând următoarele date: numele și prenumele (eventual, pseudonimul literar), data și locul nașterii, studii, debutul în presa literară și debutul editorial, cărți publicate (titlul, editura, anul), activitatea profesională desfășurată, anul intrării în Uniunea Scriitorilor sau ASPRO, premii literare obținute, o fotografie alb-negru (dimensiuni optime: 3x4 cm), precum și adresa de corespondență și telefonul de contact.

Antologatorii își rezervă dreptul de a decide asupra conținutului final al selecției. În contul drepturilor de autor fiecare poet antologat va primi – *gratuit* – câte un exemplar din lucrare.

Termenul limită de predare a materialelor și datelor bio-bibliografice, este *30 august 2003*. Informații suplimentare la telefonul redacției. ■

Comandați aceste cărți și alte apariții Humanitas – cu 10% reducere / titlu și taxe poștale gratuite – serviciului CARTE HUMANITAS PRIN POȘTĂ:
Ed. Humanitas, Piața Presei Libere 1, 79734 București;
tel. 01/223 15 01; e-mail: cpp@agora.humanitas.ro

HUMANITAS

Cartea care dăinuie

În colecția Muzzak

115 000 lei

MIRON GHIU-CAIA
IRIS
Spectacolul abia începe

130 000 lei

MIRON GHIU-CAIA
OZZY OSBOURNE

lecturi la zi

de Barbu Cioculescu

Pe portativul a trei meridiane

ATRASA fișa valorică a unui autor de aceeași vârstă cu croniciarul său, cu asemănătoare opinii și puncte de vedere, dintr-un mediu destul de bine cunoscut, poate fi, în variabile proporții, o norocoasă lovitură, precum și/sau o capcană la adresa spiritului critic, acela care pune nota reușitei artistice, în primul rând. *Singurătatea alergătorului de cursă scurtă*, romanul d-nei Gina Sebastian-Alcalay, aparut la Editura Albatros, este, la doar simpla ochire, un titlu polemic, răspunzând altuia, de largă circulație, dar cu grauntele său enigmatic.

La lectură, romanul se dovedește un amplu dosar al existenței unei femei, soție, văduvă, amantă, în dragostea de mamă, de partenerul regăsit, roman alcătuit din jurnale, epistole, narrațiuni, cu întoarceri în timp, specie aparținând la fel de bine purei realități de-abia mascate, cât și ispititoare ficțiuni, dacă nu unui mixaj în care sigur se certifică o personalitate, cadrul, lumea în care trăim, fiecare pe meridianele noastre. Cele trei cărți compartimentând ceea ce banal se numește acțiunea, trama, compun o saga, în care prima carte se numește *Cvartet*, cea de a doua *Ars amandi, scrisori, scrisori, scrisori*, cea de a treia *Nisipurile mișcătoare*.

Natalia, eroina, la vremea unor necesare reevalări existențiale, a dus, de-a lungul deceniilor o fără de odihnă luptă întru ocrotirea carierei artistice a fiului, geniu muzical în formare, și, cu vorbele ei, o disproporționată bătălie pentru o casă și o slujbă. A avut două căsătorii, între ele câțiva amanți mediocri, certuri și împăcări între prieteni și în familie. Ceea ce ar situa-o într-o categorie cu nenumărate semne. Dar, cum am spus, această femeie este mama unui băiat cu promisiuni de mare viitor, obstruate în Bucureștii comuniști, dar și în Tel-Aviv-ul unei neașteptate emigrări. Toate până în punctul în care un geniu muzical în plină desfășurare, Leonard Bernstein îl ia sub pupa lui pe adolescentul Mirel, asigurându-i burse la cele mai prestigioase școli muzicale din Statele Unite.

Unde alte piedici se ridică în calea tânărului muzician, a mamei sale. Între Bucureștii anilor '50, ai Ashkelonului din deceniul următor, între Parisul realizării sentimentale a Nataliei și îndepărtatul New York din zilele noastre se fixează fruntariile unei narațiuni având în prim-plan o eroină evreică prin naștere, româncă prin darul graiului, stăpânit în toate culele sale, o eroină intelectuală, scriitoare de asemenea, – de aici și ezitarea de a considera *Singurătatea alergătorului de cursă scurtă* o

autobiografie sau un dar al ficțiunii – problemă secundară, în fond!

„Multă vreme am fost convinsă că mie nu mi se poate întâmpla nimic special – mărturisește vocea care spune eu – care să mă scoată din mediocritatea unei existențe cât se poate de oarecari”. Și, ce e drept, cele prin care trece, cu toate de ordinul cotidianului, Țes materia unei existențe desigur complicate, nu și excepționale într-un univers al călătoriilor lungi, al schimbărilor de țară, de continent, într-o lume a vitezei, a brustelor schimbări de situații. Starea morală este aceea care o scoate pe eroină din anonimat, permanenta ei încheștare întru salvagardarea adevărului, pentru înlăturarea minciunii, „cea inutilă, utilă, grotescă, monstruoasă, dar mai ales rutinieră, meschină, intrată în sângele și viscerele tuturor”.

Părăsind România, unde „Securitatea și umbra ei sinistru ne privegheau somnul și munca, ne însoțeau – liniștite sau gălăgioase – pretutindeni”, povestitoarea va cunoaște realitățile din Israel, ce-i vor ridica alt gen de probleme, dar unde își va afla solul unei noi patrii: „Toamna israeliană seamănă cu o primăvară, bate un vântel ușor, cald și înmiresmat, până la căderea bruscă a tenebrelor lumina blândă se îngemănează cu umbra de pe trotuare, gă-

Gina Sebastian-Alcalay

SINGURĂTATEA ALERGĂTORULUI DE CURSĂ SCURTĂ

roman

ALBATROS

Gina Sebastian-Alcalay, *Singurătatea alergătorului de cursă scurtă*, Editura Albatros, București, 2003, 634 pag.

zele pământului mișună grabite, frunzele colcăie încă de seve ascunse, păsările cerului, cu apelurile lor intermitente, aripi pestrice și nume necunoscute fug speriate la orice apropiere, fălfăind din aripi.”

Cum se vede, instrumentul expresiei este limba maternă, cea română, scriitoarea cunoaște prețul cuvântului „cred că păstrând proporțiile, ca și nouă, lui Valéry îi plăceau înainte de toate cuvintele.” (O discuție pe permă, între doi rafinați intelectuali deschiși, fiecare cu logica sexului său, tuturor artelor, așa cum numai la Paris, de pildă, pot fi ele frecventate). Iar discuțiile asupra artei vor aluneca, fatal, pe aridul teren al politicii, Natalia dând dovada unei cuprinderi mai generoase, mai nuanțate, mai în spiritul adevărului, decât partenerul ei.

Mamă devotată unui fiu pe cale de a se desprinde de ea, eroină a unei povești de dragoste ce se va ofili la un ceas, spre a primi apoi sigiliul eternității prin moartea iubitului, autoarea de jurnale, epistoliera,

femeia de societate respectând conveniențele ce nu acceptă rupturi de cei ce te dezamăgesc prin ipocrizia lor, prin micime omenească, se salvează prin apetitul de cunoaștere, prin băile de artă, printr-o fire care are din ce să dăruiască. Decizia sa, de a-și trăi viața sub semnul autentității, al sincerității, al unei autoscopii ce poate însângera, fac sarea, dau farmec unor pagini de o mare larghețe de evantai – poate chiar vizând prea-plinul.

Dar, ca să înțelegem mai bine liniile de transparență ale romanului d-nei Gina Sebastian-Alcalay ne vom opri la un singur pasaj, în care Natalia dialoghează cu Pierre cel adorat – și el plecat din România, dar așezat la Paris – în privința problemei dacă se poate face o apropiere între Holocaust și Gulag. Lui Pierre, ai cărui părinți au pierit în lagăr în Transnistria – sau cel puțin așa crede – ideea i se pare insuportabilă, comparația imposibilă, o dată ce nu mai nazismul a avut drept scop asasinarea de masse omenești în totalitate pe singurul criteriu al apartenenței la o etnie. I se va răspunde, cu pondere, că și exterminarea, în aceleași condiții de bestialitate, a miriade de oameni, pe criteriul luptei de clasă, duce la similitudine, în ciuda diferențelor de loc, stil – și altele.

Când te gândești că, pe aceeași temă, un analist de forță președintelui republicii noastre a calcat în strâchini, chiar în inima statului Israel și anume în calitate oficială, nu se poate să nu înmănăm diploma eroinei de cursă scurtă – acordând, totuși, dlui Iliescu scuza că se afla la prima eroare din viață!

La sfârșitul lecturii, Șeherezada, pe portativul a trei meridiane, primește grația luminii solare!

Barbu Cioculescu

primim

Un răspuns – nedorit

MĂRTURISIM că nu ne-am fi așteptat să reluăm discuțiile din jurul *Enciclopediei exilului „literar” românesc* a d-lui Florin Manolescu. Dar intervenția sa ultimă (*România literară*, 30) – pe cât de surprinzătoare, pe atât de generală – ne obligă să revenim, cu o necesară insistență.

DI Florin Manolescu semnalează – în recenzia noastră – „citate trunchiate”, „argumente și criterii contradictorii”, preluări critice din propriul său material etc. etc. Fără să menționeze nici un exemplu concret.

Este interesant că constatăm că – dintre toate prezentările lucrării sale în diverse publicații – dl Florin Manolescu se ocupă

de ceea ce am scris noi. Mai ales că noi nu ne-am ferit a-i face o serie de obiecții critice și a exprima serioase rezerve.

Nu mai că recenzia noastră venea din interiorul fostului exil și – spre deosebire de procedeele autorului cărții – se întemeia pe consultări prealabile, căutătoare de adevăr. Altfel spus, din exilul cunoscut și trăit.

Sugerăm autorului – respectându-i travaliul – să-și revizuiască lista persoanelor cuprinse în *Enciclopedia* și să se ferească de pseudo-informații.

Pentru că, uneori, în textul d-sale apar falsuri, recurgându-se la surse de informație controversabile (gen *Glasul Patriei* sau chiar Pamfil Șeicaru). În schimb, ar fi fost de dorit, în curajoasa-i incursiune istorică, politică, literară și umană, să se fi lăsat călăuzit de buni sfetnici de valoare din exil. Adică de cunoscători dinăuntru – de zeci de ani – ai faptelor, ai oamenilor. Biblioteca, informațiile bibliografice colaterale nu pot reflecta decât parțial istoria trăită. Exilul este o parte din istoria României.

De aceea *Enciclopedia* d-lui Florin Manolescu – chiar așa cum se prezintă ea, astăzi – este o lucrare importantă, care trebuie – și merita – editată. A spune „mai bine nu apărea!” (cum auzim că se spune, uneori), a căuta „citatele trunchiate” sau „argumentările contradictorii” sunt tot atâtea greșeli, sau... noduri în papură! Tot astfel devine bizară „simpatia” autorului pentru altă editură decât aceea care-i publicase – de bună seamă, nu fără sacrificii – *Enciclopedia*. Problemele personale sau de oportunitate

nu ar trebui să umbrească opera.

În ceea ce ne privește, noi ne rezervăm dreptul de a contesta prezența numelui lui... Horia Sima (și nu numai al lui) printre oamenii de literă ai exilului românesc. În schimb, absența numelui lui Ion Rațiu – după cum au remarcat și alții – este o lipsă notorie într-o lucrare destinată a reține contribuțiile de seamă la istoria culturii noastre ale Românilor exilați.

De aceea suntem obligați a constata că laudele noastre, expuse cu entuziasm în *România literară*, 25, nu au fost corect înțelese. Să sperăm că ele rămân meritate.

Alexandru Niculescu

Discursul amoros al tranziției

U O MEDIE de trei cărți publicate pe an (din anul 2000 încoace), Stelian Țurlea este unul dintre cei mai prolifici scriitori români ai începutului de mileniu. Departe de luminile rampei, total indiferent la scandalurile care animă periodic viața literară autohtonă, chiar dacă este editor senior al unei prestigioase publicații culturale, suplimentul literar al „Ziarului financiar” („Ziarul de duminică”), scriitorul și-a văzut de cărțile sale cu seriozitatea și temeinicia adevăratului meseriaș.

Romanul *Orbi în tranziție* este o carte tipică pentru proza lui Stelian Țurlea. Un soi de narațiune-confesiune, făcută cu mijloace literare economicoase (se poate vorbi de un grad zero al scriiturii, foarte aproape de stilul jurnalistic), plină de considerații istorice, sociale și morale. În pofida unei coperte foarte apetisante, încărcată de (un anumit fel de) promisiuni, *Orbi în tranziție* este mai degrabă un roman al tranziției decât un *love story*. Confesiunile înțetăite ale celor două personaje (Ligia și Popeye) sînt un excelent aide-memoire al istoriei noastre recente. Amintirile celor doi îndrăgostiți înregistrează cu luciditate aspecte ale revoluției trecute neobservate sau uitate în frenezia zilelor care au urmat după istorica zi de 22 decembrie 1989. Își amintește Ligia: „Într-o zi l-am văzut la o

adunare pe Arpad cel tânăr, cel care mă violase. Vorbea foarte frumos, spunea exact ce gîndeau oamenii sau, în orice caz, ce gîndeam eu, reușea să-i facă atenți, îi atrăgea ca un magnet, îl aplaudau și-l ovaționau. Eram uluită. Arpad cel tânăr și de-o vîrstă cu mine striga, bătîndu-se cu pumnii în piept că fără ei regimul comunist ar fi rezistat o mie de ani, ca al fîhrerului. Și mulțimea îl ovaționa. Nu știa că lucrase ca și taică-su în Securitate, sau nu mai conta. Ei, cei de acolo, cu el în frunte, făcuseră revoluția!” (pp. 28-29) Starea de confuzie din zilele revoluției nu a fost decît începutul unui lung șir de dezamăgiri. Ajuns jurnalist (inițial, în presa scrisă, ulterior, de televiziune) Popeye participă la toate evenimentele majore ale tranziției (mineriadele, schimbarea de putere din 1996, campaniile de televiziune ale PRO TV – chiar dacă nu este niciodată numit acest post de televiziune este ușor de identificat din confesiunile protagonistului –, eșecul guvernării 1996-2000, extinderea corupției, inclusiv la nivelul marilor trusturi de presă). La rîndul ei Ligia are un destin exemplar pentru multe tinere în perioada de tranziție. Violată înainte de 1989 de securistul Arpad, ea trăiește după 1989 calvarul obținerii unui loc de muncă, ratează mai multe relații sentimentale și crede că a găsit marea iubire în relația cu un bărbat căsătorit (Popeye). Este o dragoste maculată, *dirty love*, (el este căsătorit și nu are intenția

de a divorța, ea, deși îl iubește, are pe durata relației lor legături, inclusiv fizice, și cu alți bărbați) o frumoasă amăgire fără nici un viitor, așa cum este pentru mulți dintre români și nesfîrșita tranziție spre nicăieri. Popeye este o victimă a tranziției. Dezumanizat complet în nesfîrșita alergătură pentru o viață mai bună, obligat să coabiteze cu o soție pentru care nu (mai) simte nimic, el trăiește o angoasă perpetuă: „Nu mai cred în nimeni. E îngrozitor să nu mai crezi în cineva. Lumea din jurul meu e blazată, indiferentă, nici măcar nu mai discută ce se întîmplă. Dacă nu înjură, fiecare se gîndește mai mult la el. Să obțină pentru el ceva, să smulgă un post mai bun, un salariu mai bun, să-l tragă pe sfoară pe cel de alături, dacă îi merge. Încet-încet, în doi ani s-a produs atomizarea societății. Nu mă mai interesează ce face cel de lîngă mine, e momentul să profit eu, să-mi fie mie bine. Cine analizează cu luciditate ce se întîmplă nu găsește decît descurajare. Trăim o criză perpetuă. Nu poți fi lucid într-o criză perpetuă. Mi-am pierdut iluziile.” (p. 93) Chiar dacă în cariera profesională a eroului (organizarea faimoaselor campanii de televiziune „Votezi și câștigi”, campania pro-NATO etc.) își fac loc multe momente luminoase, sentimentul general este cel de eșec existențial. La această impresie contribuie și ratarea mării iubiri, Ligia dispărînd din viața sa (într-un final plin de suspans care nu exclude nici varianta sinuciderii femeii) exact în momentul în care eroul se hotărăse să pună capăt căsătoriei sale devenite o tristă ficțiune, pentru a se putea dedica integral iubitei.

Modalitatea narativă aleasă de autor de a încheia romanul din monologurile alternative ale celor două personaje este ingenioasă și permite cititorului să tragă propriile concluzii din dubla focalizare (din unghiurile de vedere ale celor două personaje) a acelorași fapte. Partea mai complicată este de natură stilistică. Monologurile alternative nu conțin elemente suficient de clare de individualizare a celor două personaje. Ligia și Popeye se exprimă aproximativ la fel, iar instrumentele lor de percep-

Stelian Țurlea, *Orbi în tranziție*, Editura Fundației Pro, București, 2003, 116 pag.

ție a lumii par comune. Ambele sînt preocupate aproximativ de aceleași chestiuni, judecățile lor asupra lumii înconjurătoare nu diferă fundamental, monologurile lor seamănă izbitor la nivelul tonului și, dacă romancierul nu ar fi avut inspirația ca la începutul capitolelor să precizeze personajul-narator, probabil cartea ar fi fost mult mai dificil de citit și înțeles. Mai mult decît atît, este greu de spus care este tipul de monolog practicat de cele două personaje. Ele nu par a fi niște scrisori adresate de la unul către celălalt, nici niște pagini de jurnal intim. Par mai degrabă niște confesiuni făcute marelui public, cititorului virtual al romanului, dar cu o franchețe dusă uneori pînă la limita nerușinării. Ligia, o fată mai degrabă delicată, crescută în climatul moral al unei familii ardelenesti cu vechi tradiții de luptă împotriva regimului comunist povestește cu o seninătate suspectă cîteva dintre avaturile găsirii unui loc de muncă: „Unul mai tinerel m-a întrebat dacă sînt de acord să rămîn cu el peste program că are mult de lucru. În prima clipă n-am înțeles. – Că doară te-oi mai fi futut și tu la viața ta! Mi-a spus-o pe șleau. Am roșit pînă în vîrfurile urechilor și am fost atît de uluită, că m-am dat cîteva pași înapoi și am închis ușa după mine fără să-l mai privesc. (...) Brusc mi-am dat seama că eram frumoasă, vedeam în ochii bărbatului pofta să se culce cu mine, aproape că le auzeam gîndurile cînd își făceau planuri cum să mă fute.” (p. 12) Întrebarea care se pune este pentru cine vorbește protagonista în această ultimă frază? Pentru iubitul ei (limbajul e cam dur), pentru cititorii romanului (iarăși se puteau găsi vorbe mai puțin fruste) sau pentru ea însăși? Începutul cărții pare să indice că cel căruia îi sunt adresate cuvîn-

tele Ligiei este Popeye, dar poate fi vorba și de o falsă adresare directă: „Iubitul meu te-am văzut la televizor. Era o învalmășeală de trupuri, mineri, soldați, oameni obișnuiți, bărbați și femei, se auzeau strigăte, țipete, urlete, comenzi, un vacarm care-mi încrețea pielea pe mine de spaimă, o clipă cred că am închis ochii să nu mai văd, Doamne, îmi ziceam, atît de jos am cazut?” (p. 7).

Intrarea în scenă a lui Popeye nu face decît să sporească semnele de întrebare. El apare ca un mare actor pe o scenă de teatru, cu un salut și o reverență adresate publicului: „Bună, dragilor! Vă mai amintiți de mine? Credeați că am murit atunci cînd m-au săltat caralii aia din Piața Universității? Nu știu nici eu prea bine pe unde am ajuns, nici ce mi-au făcut, mai bine să o lăsăm baltă, că nici eu, nici voi n-o să vă îmbogățiți cu nimic” (p. 30). Mulți dintre cei care (fascinați de splendoarea de pe copertă) își încep lectura din opera lui Stelian Țurlea cu prezentul roman nu vor înțelege nimic din această triumfală apariție în scenă a personajului. Pentru că invocatul episod din Piața Universității s-a petrecut într-unul din romanele anterioare ale scriitorului. De altfel, de-a lungul cărții autorul face de mai multe ori trimitere la precedentele sale romane: „Străbunica a murit cu puțin înainte să plec să stau cu Moș Nibi, bărbatul acela de o sută de ani care ți-a povestit atîtea în *Fă-ți patul și dormi*” (p. 20). *Fă-ți patul și dormi* este un roman al lui Stelian Țurlea, publicat în anul 1997. Sau: „Avea obiceiul să mă descoasă, cam o dată pe săptămînă, nu mai des. I-am vorbit despre viața mea care încăpea într-o filă. O știți, dragilor, din cărțile dinainte, nu fusese mare brînză” (p. 32).

Cel mai nou episod din serialul narativ al lui Stelian Țurlea este o poveste de dragoste după chipul și asemănarea tranziției românești. O relație bolnavă între doi oameni obosiți de goana zilnică pentru supraviețuire, mutilați sufletește de șirul nesfîrșit de umilințe și dezamăgiri cărora trebuie să le facă față la tot pasul. O poveste obișnuită care, pe ici pe colo (prin punctele esențiale?), seamănă cu a fiecăruia dintre noi. Este imposibil ca citind romanul lui Stelian Țurlea să nu dai peste experiențe de viață încercate și de tine, de vreo situație la care ai fost martor sau despre care ai auzit (de la prietenii, din ziare sau de la televizor), or să nu te recunoști în gîndirea personajelor. De aceea, în pofida unor imperfecțiuni de construcție, romanul *Orbi în tranziție* se citește cu interes și folos. ■

am primit la redacție

Cărți

- Gheorghe Grigurcu, *În pădurea de metafore*, studii și eseuri, Editura Paralela 45, Pitești, 2003, 482 p.
- Gheorghe Grigurcu, *De unde până unde*, poezii, Editura Axa, Botoșani, 2003, 98 p.
- Gheorghe Grigurcu, *Natură moartă și vie*, poezii, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2003, 96 p.
- Venera Antonescu, *Zorilor zăbranic*, poeme, Editura Dharana, București, 2003, 98 p.
- Mircea Șerbănescu, *Romanul dragostei dintîi*, „un roman pentru adolescenții de orice vîrstă”, Editura Eurostampa, Timișoara, 2003, 136 p.

lecturi la zi

Romanul-jurnalul

ATMOSFERA hipnotic-învaluitoare din *Serbările mării* se datorează, printre altele, scriiturii autoarei (sau să spun: a stăpânei jurnalului, Emilia, care, la urma urmei, este întrucâtva ea însăși autoarea romanului în discuție, de vreme ce jurnalul și romanul se suprapun?!); trece de la una la alta, de la o amintire la un prezent viu colorat și invers, după voie, nu ține seama de bariere pentru că ele, în spațiul Jurnalului, nu mai există, e oarecum o cufundare în timp ca o cufundare în valurile mării. Camera gazdelor, solarul, plaja, sunt spații de care Emilia se folosește ca de niște *cetăți de scăpare*, sunt spații în care totul somnolează, spații în care te poți pierde cu sentimentul unei posibile fericiri. Singură la mare, o femeie de 50 de ani, nu avea cum să se sustragă unei *capcane* cum este jurnalul. Micile și măruntele nuclee narrative (înțelegerile și neînțelegerile din familia gazdă, de turci; micile întâmplări de la solar) fac parte din strategie atâta timp cât ajută la crearea unui mediu prielnic plonjării în trecut, mai precis în timp, tocmai pentru că alcătuiesc un peisaj familiar, repetitiv, în care poți avea la fiecare pas senzația de deja-vu și în care totuși ceva s-a modificat simbolic și acest ceva de fapt dă totul peste cap, cheamă nereide și furii, cheamă amintiri care se împletesc cu prezentul imediat precum lei de pe portalul abatei din romanul lui Eco. Jurnalul încearcă din răputeri să rămână jurnal cu toate că de multe ori se depășește pe sine, în ceea ce privește compoziția,

dar nu este depășită intenția jurnalului, care are legătură cu piața de încercare destinată unei femei obișnuite, o profesoară de română, despărțită de soț, departe de copiii care au preferat de data aceasta să plece la munte. Este o izolare de care femeia profită din plin, este momentul potrivit în care ea să poată face puțină (dez-)ordine în ceea ce privește trecutul, să poată face și mai bine distincția între chip și mască. Este, pe de altă parte, o încercare de a culege clipa, un soi de *carpe diem* greu de pus în practică, neconvingător. Imaginile, familiare, pot să spună multe sau pot să tacă, frumoase și obosite. Naratoarea vorbește în jurnal despre jurnal, devenind pe alocuri livrescă: *Fiecare are un spațiu „cetate de scăpare”, potrivit cu sine, în care se simte ocrotit. Am impresia că și eu mă reped să ronțai tot ce-mi oferă vacanța asta, îmi fac „rezerve”, le adun în Jurnal...; Caietul este el însuși un fel de receptacol – ca o scoică în care se aude vuietul mării.*

Romanul-jurnal *Serbările mării* este o casă cu pereți transparenti cu tot felul de uși semi-opace care, întredeschise cum sunt, pot duce în alte părți; el poate fi continuat și tocmai din acest motiv el are în primul rând coerența și continuitatea unui discurs romanesc, dar în același timp și fragmentarismul caracteristic oricărui jurnal.

Nihil sine Deo

PRIZONIER de război, autorul călătorește pe jos, sau înghesuit cu multe alte suflete într-un vagon de tren, din nordul Moldovei, prin Basarabia (Fălești), în Ucraina, Harkov. Ajuns în Babilonul modern, este mutat într-un lagăr într-altul, de la o fabrică de sticlă la o termocentrală electrică ori o fabrică de cărămidă și peste tot aceeași foame, aceeași suprasolicitare fizică și psihică, atenuate însă printr-un refugiu constant în Cuvântul lui Dumnezeu. Îndeletnicirea principală îl urmează pretutindeni și tot ea îi prelungește într-un fel starea în prizonierat: croitoria. Tot ceea ce va întreprinde, tot ceea ce i se va întâmpla își va găsi corespondentul și confirmarea în faptele și profețiile *Vechiului și Noului Testament*. Se îmbolnăvește de tifos exantematic, de ulcer duodenal, de reumatism la picioare, pentru că suferă de frig, de foame (trece

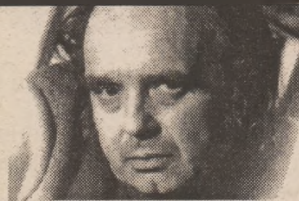
Naum V. Lospa, *50 de luni în robia sovietică, Jurnalul unui prizonier*, Editura Ion Creangă, București, 2002.

în coloană pe lângă câmpuri cultivate cu porumb sau varză, fără să se poată apropia, înfometat cum era, de ele; altădată culege de pe jos un cotor de măr și-l mănâncă). Pe de altă parte, a reușit să-și salveze Biblia, când rușii făceau inspecții în dormitoare la ore din noapte ca să ia tot ce aveau prizonierii de preț, mai cu seamă bibliile (din filele cărora confecționau ambalaje pentru medicamente). Autorul vorbește la tot pasul de minunile înfăptuite de Dumnezeu. Pentru că nu numai meseria l-a urmat peste tot, ci mai ales credința lui în Dumnezeu și formația lui religioasă. Așteaptă ziua plecării acasă, zi care nu vine decât după patru ani de detenție (1944-1948).

În prefață N. V. Lospa recomandă citirea cărții sale în paralel cu citirea versetelor la care trimite, și aproape că nu există pagină în care să nu citeze din *Biblie* sau în care cititorul să nu fie îndemnat să citească un verset ori altul din Sfânta Scriptură, să facă analogie între ceea ce i se întâmplă autorului sau tuturor prizonierilor din Izium ori Harkov și ceea ce Cartea Cărilor prevestește sau povestește. *Cititorul sincer* nu trebuie să se lase indus în eroare de titlul cărții care nu dezvăluie aproape deloc adevărata intenție a acestui *jurnal* îmbrăcat în aparența unei relatări simple. Este o carte cu o lectură dublă necesară, *jurnalul* fiind mai mult o prelungire, o exemplificare a versetelor biblice, prizonieratul și suferințele din acea vreme – o experiență care a venit să întărească și mai mult credința în Dumnezeu.

Iulia Argint

cerșetorul de cafea

de Emil Brumaru

Înlăturam, pe cât puteam, orice tristețe...

Stimate domnule Lucian Raicu,

DESCHID Reasece-ul meu la întâmplare și dau peste paragraful de la pagina 233 care începe așa: „Scrierea *națională* e înșelător dictată de un impuls natural; mai curînd de o inerție a spiritului constituită în impuls sau în ceva ce seamănă cu acesta”. Citesc toată pagina și aprob, din sufletul meu mîhnit, fiecare cuvînt. Și-atunci, ce-mi mai rămîne? Să arunc creioanele și filele liniate și să tac? Ei bine, nu, prefer să mă ratez *scriind*! Da, scriind scrisori cu o ușurință voioasă chiar celui ce-mi trage semnalul de alarmă al eșecului! Conștient, perfect conștient!

Pornit să caut creioane „Koh-I-Noor” B prin tot orașul, am nimerit, după trecerea pasarelei, într-un cartier nou, periferic. Și ce mi-a fost dat să văd ochilor? Un autobuz enorm albastru-spălăcit, oprit, închis, fără șofer! Pînă aici nimic senzațional. Numai că pe acest autobuz încins de soare scria mare, cu litere de 25-30 cm, ca să vadă tot cetățeanul: **BIBLIOBUZ!!!** M-am repezit înflăcărat spre el; deci acesta e un „*Bibliobuz*”. Adică un autobuz plin cu cărți, o bibliotecă pe care, mă gîndesc, o poți lua de la o stație la alta. Sau cum? Umblă și-mparte cărți pe străzi? Probabil că numai pe la periferie, eu prin Iași nu l-am văzut niciodată. Mîine mă duc din nou să văd dacă *Bibliobuzul* e tot acolo!

Sau poate că în *Bibliobuz* nu se deplasează decît personajele scăpate din cărți!

Foarte interesant articolul lui Valeriu Cristea, *Inima prozei*, din *Cronica 32*, apărut acum cîteva zile. Mai ales că, prin cîteva puncte, coincide cu niște gînduri de-ale mele! Ba, într-un loc, cu cîteva rînduri pe care i le-am scris cîndva lui Mugur. Numai că eu, constatînd formidabilul început al lui Boby Dick, „Ziceți-mi Ismael”, mă topeam de plăcere, *dar nu știam de ce!* Valeriu Cristea *știe!* Iată, deosebirea enormă dintre un cititor ce simte și un critic ce-și explică ce și cum simte! E în articol vorba de comunicarea dintre *cititor și personaj*. Dar iată citatul. „Așa cum se contopește, de pildă, literalmente, de la primele cuvinte, cu naratorul din *Moby Dick*, marele roman al lui Melville. „Ziceți-mi Ismael”, și din chiar clipa rostirii acestor cuvinte, cu efect magic parcă, Ismael ne devine un prieten, o parte (inalienabilă) a sufletului nostru.”

Mi-aduc aminte că, prin '68, cînd îl inventam pe Detectivul Arthur, simțeam nevoia acută a unui personaj nu atît pentru a mă reprezenta pe mine, cît pentru a cîștiga simpatia cititorului, a-i da posibilitatea să se simtă el însuși, citînd, pentru o clipă, detectiv! Murind extrem de repede, m-am chinuit să-i găsesc un prieten: Julien Ospitalierul. Dacă primul căuta, detecta, al doilea trebuia să primească tot. Un alt gînd care mă stăpînea pe atunci, vorbesc extrem de serios, era ca versurile mele să poată fi citite cu plăcere în tranșee, în cazul unui război, de la soldat la general!! Un fel de bandaj sufletesc. De aceea înlăturam, pe cât puteam, orice tristețe, urmărind programatic fericirea! C-a ieșit, pînă la urmă, un mic dezastru, asta e altceva! Apăruse *Reparata!*

Cu stimă și afecțiune,

12 VIII-980

Emil Brumaru

MĂRGĂRITARUL DE MARE PREȚ

(Matei 13. 45-46)

bucuria noastră de primejdii tivită
în litere fără ieșire
mai adâncă e decât adormirea;
în zarea stinsă de ciocanele subțind galaxii
numai larma tribului lui Cain-Iubal
treziei mele îi revela înfățișarea
etniei de aramă.
pe cel fără de nume pigmentii genezei
încă nu au ars în ape lustrale,
coregrafii de fum în jurul lui nu au fost,
pe carbuni smimă, ambrozie
toate caravanele ducând noroc în patrii
indescifrabile mâncate de flăcări alergau în pieire.
înainte de a avea spiță,
înainte de a avea trup
privire am fost, memorie în formă de ochi,
doar memorie.
de-atunci ți-am văzut
aurul mult, risipa sporindu-le albastrimilor
tragica neatingere
bucuriile nefirești
mai inaccesibile decât sfeșnicele de care
Dumnezeu își reazemă insomnia!

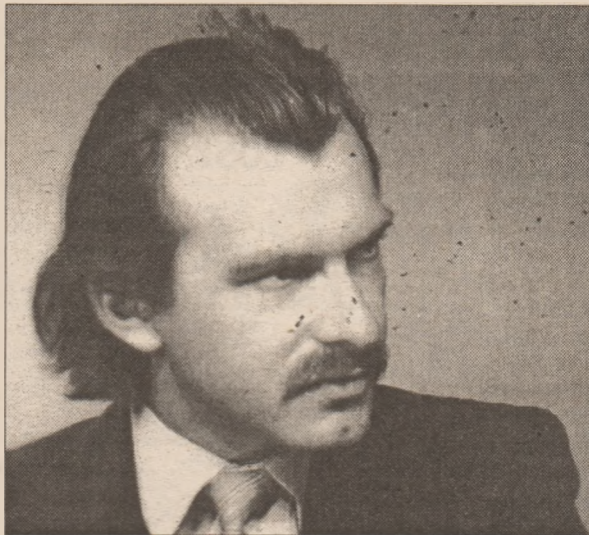
și m-am furișat printre negustori
Celei celestine inocența înfrigurându-mă
ca și moartea.
«numai iubire să fie iubirea, chiar și de-i
păcătoasă»-mi ziceam
pe fluierale retezate între răstigniții din drum
răbdător
cum pruncul înfășurat în propria
creștere răbdătoare
în împărăteștile stigmatate ale primelor
disperări înnoptând.

setea ochilor e infamie, s-a zis,
dar ce-i atunci gura prin care
magia tulbură labirintul?
«Bucuria și cununa mea ești»,
Te dizolvî în confesiuni și iarba
vine așezându-se înainte-ți mirată
: pasiune și frică de purpura clipei,
tâmpile-n febră, migrene, ofrande pentru
neîngăduita ieșire din cristal.
înfricoșător alb
mai pur decât giulgiul în care se
ascund sanctuarele
cruțat pentru lauda Domnului
pogorât în somn cosmic...

„o, Doamne!” - ciob de rozariu -,
pentru Tine sunt viu
de când îmi amâni târziul
în mine nu se mai aud plesnind
bulbii morții.
un trup de aromitor lut ascuns
ești într-un înger
ori
un înger ascuns într-un cântăreț
trup de lut?
nu înțeleg, mirarea mi-e întreruptă
de creșterea ierbii...

în trupul meu de împrumut
sufletul e-o salbăciune speriată
precum Tu, o divinitate gemând
sub fragmentele propriului cer
prăbușit.

(vedeniile întoarse în inimă
în multe alte inimi chipul îmi prefac,
nu Tu erai în pădure
nu Tu
ci o rugăciune
rezemând un copac!).

Constantin Hrehor

pe genunchii mei rugători
bulgărul de aur al capului Tău,
pe genunchii Tăi rugători
transparente mâna-mi scriind
duh peste duh - pescăruși
întorcând mare în sinele-i mereu
altul.
și iarăși memoria
clownului cu barbă albastră rostogolindu-i
minusculii clopotei în cap:
de statui plictisite decupat aerul roz
degetele Tale atingând antichități,
sfredelindu-le ochii ficși
draperiile de ghips căzute de pe mulaje
fără voluptate...

„o, Doamne!” - ciob de rozariu -,
răs în pridvorul roman părăsit,
Padova închipuită în orașul minor,
Baltica vânăta, hibernală
sub pleoapa blândului Antonio penitente,
exerciții de fervoare
evocând marginea paradisiului regăsit!

da, da, îngerii se luptă fără tandrețe
aprig se bat în fâșia albastră dintre
ochii uimiți
așchiile din scuturile lor casante
trecătorilor le vor aminti înfrigurați cum
am trecut prin Poveste...

o, Minune,
tristețea Ta este aura Ta;
cu singurătatea de mână am fost
pretutindeni
numai Tu îmi știi pe dinafară
târziul
sărbătoare a înminunării!

Mărgăritar de mare preț:
când râzi sufletul ți se vede
în trup
pălcuri de meri ți se aprind în
obraz
neverosimile brize îți răsucesc
pânza de sânge
diamante în rut, grai în cascade
Tu închizi cercul cerului în mine!
(ah! întotdeauna târziul e mistic)

Dumnezeule,
învață-mă să mă rog tot atât de înalt
cât e adâncimea dintre ființa din ea
și neființa din mine

până a intra în carnea mea
adeveririle sărbătorii,
până a cădea înserarea pe febra
mâinii tăiate de poesie!

Tu zici: „a fi stea
înseamnă a muri singur,
mi-e somn de mine mereu
preaales generos în simțire
e nevoie de o «.» în manikos éros!
din trupul Tău mierea stupilor
răsturnați de vecernie
curge
precum sinele-mi curge peste mine.

în maiestuoase fraze împarți timpul
între zile așezi virgule
ritmuri propui, exerciții pentru fuga
din mit.
dar Tu - Celestine, pasăre de nisip
ca să înseninezi crugul ai venit
să mă treci peste neant
cu nevinovatul Tău sine
sinele-mi vinovat umplându-l;
pentru câte răspunsuri sunt
nu sunt întrebări
flutur albastru neputincios zbătându-te
să te decupezi din albastrul de sus,
Domnului spune-i ce ți-a rămas de spus
El iubește copiii care îi spun înmiresmate
minciuni!

mi-e sufletul plin de statui neterminate,
nici în mileniul acesta nu-mi vor crește
aripe
trădarea vine înaintea tăcerii,
pierdută-mi va fi fața în oceanul de fețe
uitat vreau să fiu până a intra în lucrare
memoria uitării!
dacă altfel ar fi căzut zarurile
numai de răsul tău s-ar fi umplut
curtea
frica nu mi-ar fi înroșit trupul
veșnic pierzând războiul cu firea,
doar scripturile îmi înfățișează launtru
pe un zid nezidit logaritmul morții.

„o, Doamne!” Mărgăritar de mare
preț
jinduit, pentru care negustorii și sufletul
și-l aruncă pe talerele tejghelei
numai Tu mă poți salva,
de poesie scapă-mă!
în târziul târziu întârziată lumină
ale mele toate care ale Tale sunt
vinde-le-va să Te aibă
care viclean precupeț?

fântână căreia nu i se mai vedeau
rădăcinile plângătoare
pe brațe Te purtam până sub streășina
lunii
să nu Te rănească sulite ierbii
pe dealuri adânci
adâncire în mine!

dar orele celestine
curate-ți găsesc mâinile spălate în
vinovata-mi privire
din iarba tăiată numai a morții ei
mireasma subțire
bate dinspre câmpul curmat
cine știe ce drum va avea negustorul?
chiar și de va avea o clipă-n mătăsuri
Mărgăritarul de preț
nu va atinge niciodată știința
cât de aproape ți-e depărtarea,
cât de departe ți-e apropierea de cel
care zilnic Te pierde!...

Noi toți scriem cărți neterminate,
de noroc se ocupă Destinul. ■

semn de carte

de Gheorghe Grigurcu

Răspunsurile poetului Alexandru Lungu

VOLUMUL de dialoguri semnat de Alexandru Lungu poartă un titlu baroc: *Misterul poeziei. Între turnul de fildeş și zgomotul istoriei*. Vom trece peste prima sa parte intitulată *Întrebări*, pentru a ne opri la a doua sa parte, intitulată *Răspunsuri*. Ea e compusă din interviurile acordate de autor următorilor: Mircea Zăciu, Gabriela Melinescu, Gheorghe Grigurcu, Titu Popescu, Andrei Burac, Andrei Zanca, Rodica Binder, Mircea A. Diaconu, Hélène Elli, Mihai Posada, reprezentând o confesiune pe o tramă autobiografică. Secvențele acestei mărturii a cărei spontaneitate e favorizată de convorbirile în cauză, dinamizate, după toate probabilitățile, inclusiv de pauzele dintre ele ca și de revenirea asupra aceluiași motive sub unghiuri noi, izbutesc a contura, din perspectiva subiectului, figura creatorului complex care este Alexandru Lungu, totodată poet, artist plastic, medic, cercetător, editor al revistei *Argo*. Nu e, în cazul de față risipă, ci însumare. Căci Alexandru Lungu se arată autentic în toate ipostazele manifestărilor d-sale, capabil a trece cu naturalețe de la una la alta, sub semnul unei disponibilități cumpănite, deloc aventuroase, preocupat de-a capta răsfrîngerile interioare ale fiecărui demers. O poezie molcomă, generoasă, sapiențială, bizuită pe o emoție atent filtrată străbate toate capitolele activității scriitorului a cărui formație de medic pare a răspunde celebrului epitaf al lui Paracelsus dintr-un cimitir din Salzburg: „medicina este iubire”. Să urmărim câteva traiecte ale existenței lui Alexandru Lungu.

Născut în 1924, în sudul Basarabiei, la Cetatea Albă, a avut o copilărie și o tinerețe de pelerinări ce l-au purtat prin Buzău, Sibiu, Brașov, Cluj, Năsăud și iarăși Buzău, după care s-a stabilit la București, circumstanță ce l-a făcut a declara: „auzul și gândul mi-au fost date deopotriva cu dulcele

adieri moldovenesti, cu cotiturile împetrite ale graiului regătean și cu unduirile înțelepte ale celui ardelean”. Poezia l-a prins în „mrejele” ei încă înainte de vîrsta de 10 ani, cînd așternea stihuri prin maculatoare și pe foi răzlețe. Debutul i se... multiplică. La 11 ani îi apare o poezie în „revista cursului inferior” a Liceului „Gheorghe Lazăr” din Sibiu, iar în 1939-1940 publică în revista bucuresteană, cu titlul „ciudat”, *Prepoem* „un grupaj de poezii, proză, scurtă notă biografică și o prezentare bombastică a redacției”. Oscilantă ca orientare, marcată de inegalități valorice, revista *Prepoem* întrunea numele unor autori binecunoscuți în acel moment, Al. Busuioceanu, George Lesnea, Coca Farago, Virgil Carianopol, precum și pe cele ale unora pe cale de afirmare, Geo Dumitrescu, Mihai Dragomir, Mihail Crama, Ion Larian Postolache. Concomitent cu acest debut „pompos”, textele jurnalului bard mai erau primite la *Curentul literar* din Capitală și la *Viața Basarabiei* din Chișinău, ultimul periodic fiind patronat de Pan Halippa. Anul 1940 a fost unul cu osebire dureros pentru Alexandru Lungu, deoarece, prin sfîrtecarea teritorială a țării, pierdea cele două spații în care se simțea „mai acasă”, Basarabia și Ardealul. Izgonit din Năsăud, în urma Dictatului de la Viena, poetul poposește iarăși la Buzău, unde împreună cu „răsucitul și răsucitorul” său coleg de liceu, Ion Caraion, redactează și tipărește caietul de poezie *Zarathustra* (4 numere) și scoate placheta de versuri *Fata din Brazi*, din care, la ora actuală, nu mai posedă nici un exemplar! În plin război, se mută la București, unde studiază medicina și se apropie de lumea literară „centrală”. Se apropie, dar nu i se integrează: „N-am frecventat decît ocazional și sporadic cafeneaua artistică și redacțiile, cele două spații care acționau asemenea unor fermenți ai creației literare. În schimb, vizitam cu regularitate asiduă anticarii de la Vama Poștei, un microcosmos pe malul Dâmboviței de al-

tădată, mai modest, dar asemănător ca farmec cu acela al buchiniștilor de pe Sena”. Acela lume literară evocată totuși cu retrospectiv fior era dominată de așa-numita „generație a războiului”, asupra căreia s-a oprit frecvent în interviurile d-sale. Componentii săi: Dimitrie Stelaru, Geo Dumitrescu, Constant Tonegaru, Ioanichie Olteanu, Ion Caraion, Ștefan Aug. Doinaș, Ben Corlăciu, Mihail Crama, Iordan Chimet, Marcel Gafton, Mircea Popovici, C. T. Lituon ș.a. O succintă caracterizare ni se pare pertinentă (cu excepția calificării nete a „trairismului” drept o „pseudo-aventură” – opinie asupra căreia, firește, se poate discuta): „Generația războiului”, deși n-a fost o grupare sau un curent, a înfăptuit o înnoire substanțială și o «modernizare» a liricii românești, punînd în mișcare a doua ofensivă, mai puțin schematică, mai puțin mimată, a avangardei. Promovînd nu o dată fronda, anticalofilismul, inovația lexicală, refuzînd pseudo-aventura «trairismului» și parada producțiilor rimate în ritmul conformismului din acea vreme, poezii ei, fără vreun program și fără mentori, au întruchipat reflexul acut și fertil al apărării poeziei de impresurarea negurii istorice”. Din păcate, sufocarea culturii prin impunerea, ca unică formulă de creație, a aberantului „realism socialist”, a făcut ca multe voci poetice ale generației în chestiune, numite, printr-o analogie cu o celebră formulă a Gertrudei Stein, ai „generația pierdută”, să amutească pentru mai mult ori mai puțin timp. Trei poeți importanți s-au văzut azvîrlîți în temniță, C. Tonegaru, I. Caraion, Ștefan Aug. Doinaș, dintre care primul a murit în 1952, ca o consecință a bestialei detenții de la Aiud. Alții s-au retransat în traduceri, precum Ioanichie Olteanu, care n-a mai publicat niciodată poezie originală, și Marcel Gafton, care, debutînd în 1945, în *Revista Fundațiilor Regale*, a revenit cu un prim volum abia în 1972! C. T. Lituon a murit tîrziu, cartea ce-o pregătise rămînînd nepublicată, Margareta

Dorian „s-a pierdut” în America, iar Alexandru Vona, cu un volum de versuri, tipărit la Fundațiile Regale, la activ, și-a recuperat capodopera *Ferestrele zidite* abia după cîteva decenii: „A. E. Baconski și Nina Cassian, aparținînd, cel puțin cronologic, generației, s-au rătăcit în mlaștinile unui proletcultism cras, revenind tîrziu, mai mult sau mai puțin limpezitor, la poezia neîngenunchiată ideologic”.

ALEXANDRU LUNGU a fost pârtaș la acea scurtă, intensă, zbuciumată perioadă literară dintre 1944 și 1947, „răstimpul de beatitudine dintre colții și copitele a două năpaste ce au căzut peste noi”. Din care pricină efervescența creației în chestiune avea o notă dramatică pe care o putem reconstitui fără greutate. Funcționau pe atunci cîteva însemnate cenacluri liteare: Sburătorul postlovinescian, prezidat, prin rotație, de Felix Aderca, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, cercurile conduse de Petru Comarnescu, H. Bonciu, Vladimir Streinu. Alexandru Lungu devine membru fervent al celui din urmă, primit „cu o caldă înțelegere împletită cu sclipirile unei discrete, dar înalte afecțiuni. Întîlnirile aveau loc fiecare a doua sîmbătă după-amiază în locuința criticului, din Bulevardul Pache. Viața cenaclului nu avea nimic programat, orînduirea manuscriselor ce se citeau era o improvizație înțelept vegheată de Vladimir Streinu. Acesta, pe care eu și Tonegaru îl numeam «profesorul», cu o gesticulație olimpiacă a gîndirii, și Șerban Cioculescu, lansînd sentințe subtile din care nu lipsea de obicei sarea calamburului, conduceau discuțiile dintr-o perspectivă critică elevată, uneori marcată de o valoroasă și îndreptățită aristocrație a spiritului”. Într-o duminică solară a verii 1945, poetului nostru i se înmînează Premiul „Ion Minulescu”, „în cadrul unui adevărat ceremonial” organizat de Claudia Millian, cu care prilej iau cuvîntul, spre a-l elogia, protegitorii d-sale, Streinu și Cio-

culescu. În continuare, a avut loc o „tortură comună”, a autorului și a asistenței, lectura cu voce tare a întregii scrieri premiate! Pînă la publicarea creației în volum, Alexandru Lungu a mai citit de cîteva ori *Ora 25*, în același salon al Clădiei Millian, „cu o încordare emoțională poate mai intensă decît în ziua înmînării premiului, fapt explicabil prin prezența unor ascultători ca Alice Voinescu, Mihail Sadoveanu sau Pompiliu Constantinescu”. Urmează o crudă perioadă de tăcere, între 1947 și 1964. Cuvîntului poetic i s-a pus călușul ideologic. „Mult mai mult mi-ar plăcea să vorbesc, scrie Alexandru Lungu, despre cei ce-au purtat valul poetic din vremea războiului numindu-i «poetii cărora li s-a sucit vrejul». Împrumut această pitorească, amară și sugestivă expresie de la sculptorul Ion Vlad, prieten strîns al poezilor, el însuși un mare poet al materiei, care prin anii '47, la un pahar și o vorbă de seară tîrzie a cîtorva poeți și artiști, ne-a spus: «Fraților, ne ducem de ripă. Aștia ne-au sucit vrejul, ca la pepenii sortiți să crească mari și cît mai arătoși. Cei care n-o să ne uscăm, om crește țări și mari și arătoși, dar fără dulceață și fără mireasmă”.

REINTRAREA în literatură, în condițiile „dezghețului” din jurul anului 1965, n-a constituit însă chiar un prilej de bucurie pentru scriitorii pînă atunci complet refuzați, deoarece regimul totalitar persevera a-și proiecta spectrul pe conștiințele auctoriale, a le mistifica și distorsiona, fie și prin modalități mai subtile: „Și astfel am intrat în ceea ce numeam prea frumos groapa cu lei. Mai potrivit s-ar numi, poate, groapa cu șopîrle.

(continuare în pag. 15)

(Urmare din numărul trecut)

A construi ruine

NICHITA STĂNESCU avea un cult pentru *Epopeea lui Ghilgames*, poem eroic babilonian din mileniul trei înaintea erei noastre, înscris pe douăsprezece plăci de argilă arsă și găsit de arheologi în biblioteca regelui Assurbanipal. Această vastă narațiune mitologică arhaică era la modă la noi în deceniul șapte, punctul de atracție constituindu-l un existențialism *avant la lettre* întrevăzut în mirarea tragică pe care i-o provoacă personajului principal, Ghilgames, primul contact cu moartea. O exclamație a lui Ghilgames, impresionantă prin naiva ei profunzime - "A murit Enghidu, prietenul meu, care ucise cu mine lei" -, apare, de altfel, ca *motto*, al unuia dintre poemele din *Dreptul la timp*, Enghidu.

Referiri frecvente pot fi întâlnite, în opera lui Nichita Stănescu, și la Homer, care pentru europeni este prototipul autorilor de epopei. În plus, însuși volumul care a inaugurat - în intenția lui Nichita Stănescu, pentru că în realitate nu a inaugurat nimic, în afară de o colaborare teribilistă cu graficianul Sorin Dumitrescu - o nouă etapă de creație, epopeică, poartă titlul *Epica magna*. O "epica magna" a visat întotdeauna Nichita Stănescu și n-a fost vorba de un vis doar întâmplător neînfăptuit (cum a fost *Memento mori* pentru Eminescu), ci de un vis *nerealizabil*. Din modul cum sunt concepute poemele lui epice reiese că, de parte de a-și face iluzii în privința capacității sale de a duce la bun sfârșit o mare construcție epică, el se mulțumea să-și imagineze pentru câte o clipă *cum ar fi să fie constructor*.

Aceste poeme epice seamănă cu niște ruine, rezultate însă nu din dărâmarea unor edificii, ci construite de la început ca niște ruine. Și tocmai de aceea au farmec, fiind zămislite parcă de fantezia - neconstrânsă de nici un fel de spirit practic - a unui "împărat-poet".

Cascadorie poetică

UN POEM de acest fel este *Pierderea cunoștinței prin cunoaștere*, format din două părți. Prima parte începe cu o enumerare în stil amplu, epopeic a tuturor rudelor care se adună pentru a-l întâmpina pe poet la întoarcerea lui acasă. Arboreșcența familiei pare familia unui rege, iar în-

toarcerea acasă, o întoarcere în Ithaca:

"Pentru că tatăl meu și pentru că mama mea/ pentru că sora mea mai mare și pentru că sora mea mai mică/ pentru că diferiți frați ai tatălui meu și pentru că diferite surori ale mamei mele/ pentru că diferiți iubiți ai surorilor mele/ închipuiți sau reali/ pentru că rudele sărace și rudele bogate/ pentru că toți erau de față în casa copilăriei mele/ toți erau de față, veniți întocmai și numai pentru mine/ pentru că toți se sculasera din somn/ și aceasta se vedea/ pentru că toți aveau acele fețe proaspăt ieșite din somn/ și aceasta se vedea/ se vedea că veniseră pentru mine/ acolo, în casa în care mă născusem/ de numai câteva decenii/ pentru că toți erau de față ca să mă vadă/ ca să mă vadă cum mă voi comporta, cum voi răspunde/ ba mai mult decât atât, cum voi fi în stare să fiu/ nici eu nu m-am lăsat mai jos/ și am adus cu mine tot ceea ce puteam să aduc."

Grandioasa introducere, care pregătește, parcă, istorisirea unui șir nesfârșit de peripeții, este urmată, în mod surprinzător, de o scurtă secvență onirică, după care poemul ia sfârșit. Nu sunt mulți poeții cărora le-ar fi reușit această cădere de la mare înălțime, adevărată cascadorie poetică. Lui Nichita Stănescu îi reușește, pentru că scena pe care o descrie în câteva cuvinte întrece, prin intensitatea frumuseții ei, suflul eroic al pasajului introductiv. Așadar, rudele s-au adunat în grabă, cu mic, cu mare, pentru a vedea cu ce se întoarce poetul din peregrinările lui. Și iată cu ce se întoarce el:

"Ce am adus cu mine?/ Am adus cu mine turma mea de lei străvezii."

Acest vers - "Am adus cu mine turma mea de lei străvezii" - a devenit, de altfel, celebru și mulți comentatori îl consideră, pe bună dreptate, potrivit pentru a fi caligrafiat pe blazonul poetic al lui Nichita Stănescu. Este un vers care rezumă într-un mod inspirat *forța grațioasă* a poeziei lui.

Putem să fim siguri - fără teama că astfel stricăm atmosfera de vrajă instaurată în timpul lecturii - că situația descrisă are la origine o situație reală. Unui poet vestit i se întâmplă inevitabil ca, întors acasă din lumea largă, să fie supus de ai săi unui interogatoriu necrutător în legătură cu ce a câștigat, concret, din toată agitația pe care a provocat-o. Un "scârț-a-scârț-a pe hârtie", un "logofăt" cu "brânza-n cui" și cu "lapte acru-n călămări", oricât de mult ar crede în drumul pe care și l-a ales, se simte incapabil să dea un răspuns celor de acasă când îl întreabă *cu ce s-a ales* din aventura lui. Nichita Stănescu își

ia revanșa pentru asemenea momente în care n-a știut ce să răspundă, explicând *tuturor rudelor ale tuturor poezilor de acum și din viitor* că el a agonisit o "turmă de lei străvezii". Este mult? Este puțin? Este, în orice caz, o replică fără replică, o explicație care îl face pe preopinient să renunțe definitiv la dispută (ca în fața unui nebun) sau să devină adeptul înflăcărat al poetului.

În finalul poemului, "lei străvezii" trec prin diferite metamorfoze, dar ele nu fac decât să evidențieze caracterul non-epic al acestei părți, în contrast cu ceea ce se "promisese" în introducere. Privim parcă într-un caleidoscop, care, la fiecare scuturare a sa, ne oferă spectacolul unei armonioase restructurări a imaginii. Ne dăm seama că poetul ne-a mințit intenționat când ne-a făcut să credem că urmează o mare desfășurare epică. Dar ne dăm seama, totodată, că el nici nu avea suflul necesar pentru a duce la bun sfârșit o asemenea acțiune; tot elanul din introducere s-a convertit într-o revelație de-o clipă, așa cum o viforoasă cădere de apă, captată în turbine, generează electricitate.

Nu este singura dată când Nichita Stănescu abandonează astfel întreprinderi epice de mare anvergură și dă o utilizare cu totul neașteptată impresiunilor mobilizării de forțe; el preferă, de obicei, ca și în poemul citat, să rezolve tensiunea creată prin revelarea fugitivă a transcendentului, prin abaterea atenției cititorului spre un incontrollabil *dincolo*.

O strategie a imprevizibilității

NICHITA STĂNESCU a apărut într-un moment când, aparent, totul fusese spus în poezie. Dacă în momentul acela i s-ar fi cerut unui specialist în teoria literaturii să ghicească ce anume vor mai inventa poeții, este aproape sigur că n-ar fi văzut vreo soluție. Fuseseră făcute toate experimentele posibile. Poezia românească încheiase un ciclu tipic de evoluție, urmând fiecare din etapele descrise și în istoriile altor literaturi.

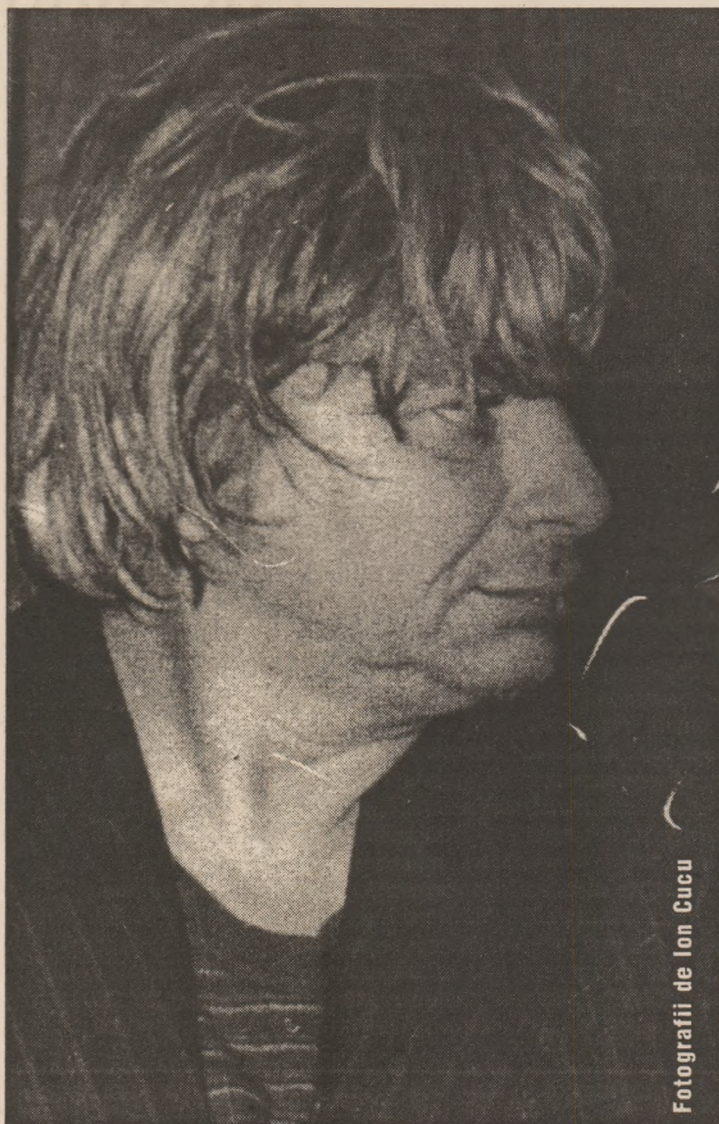
Tendința poeziei, în ansamblul ei, de a epuiza posibilitățile se datorează faptului că fiecare poet în parte vrea să nu semene cu ceilalți. Adeseori, nici nu este vorba de o atitudine gândită, ci de instinct artistic, de ceea ce s-ar putea numi *alterotropism*. Fiecare scrie luând în considerare existența celorlalți (predecesori sau contemporani)

la o nouă lectură

de Alex. Ștefănescu

Nichita Stănescu

Fotografii de Ion Cucu

și străduindu-se să se diferențieze de ei.

Nichita Stănescu apare, deci, într-o etapă a saturației. Cu o precizare: peste senzația de saturație se suprapune, printr-un paradox al istoriei, o senzație de vid. Instaurarea comunismului intervenise ca o uriașă foarfecă în evoluția poeziei noastre și o întrerupsese brutal, pentru mai mult de un deceniu. Ceremonialul cititului și scrisului ajunsese să fie îndeplinit fără bucurie, doar cu zel. Există o secretă și imensă dorință de culoare într-o lume devenită cenușie. Nichita Stănescu, foarte talentat, dar și favorizat de împrejurări, beneficiază - dacă ne putem exprima astfel - *și de un sentiment mai general că totul s-a spus, și de dorința, specifică momentului, de a se spune, în sfârșit, ceva*.

Primele sale poezii îi uimesc pe martori prin zig-zagul de

scânteie electrică pe care îl urmează discursul *printre* clișeele liricii. Se poate vorbi de o strategie a imprevizibilității. O strategie atât de bine înșușită încât devine un insolit mod de a fi (un fel de naturaleză nevrotică). Fiecare vers - din cauza memoriei culturale încărcate a cititorilor - evocă sau tinde să evoce un mod cunoscut de a scrie poezie, dar versul următor îl contrazice fără întârziere, comutând receptarea pe alt registru stilistic. Poetul distruge așteptările cititorilor și creează așteptări noi, pentru a le distruge și pe acestea.

Uneori ți se pare că are o sensibilitate de primitiv, care compune poezie ingenuu, ignorând milenii de cultură. Alții îți vine să crezi că a trăit toată viața, ca Borges, într-o bibliotecă și că este atât de familiarizat cu toate modurile lirice,

încât se poate eschiva cu virtuozitate chiar și atunci când influența lor pare iminentă.

“A venit toamna” - iată un început de poem care pare să anunțe o inofensivă romanță. Dar imediat după schițarea promisiunii, monologul liric este deviat spre o radicalitate a viziunii, specifică expresionismului: “acoperă-mi inima cu ceva”. Urmează, tot pe neașteptate, o alunecare în străvezimi angelice, manieriste: “Cu umbra unui copac sau mai bine cu umbra ta”.

Tot poemul se derulează astfel. Și toate poemele se succed în cărți într-un mod similar, pentru că principiul imprevizibilității funcționează nu numai la nivelul organizării versurilor, ci și la acela al însumării poemelor, al ordonării ciclurilor, al succesiunii volumelor. În placheta *Dreptul la timp*, după o înregistrare de o nesferată acuitate a ceea ce se întâmplă în abisurile conștiinței (poemul *Cântec*: “Tristețea mea aude nenăscuții câini/ pe nenăscuții oameni cum îi latră”), urmează descrierea unui tablou paradisiac, a la Sabin Bălașa (poemul *Adolescenți pe mare*: “Această mare e acoperită de adolescenți/ care învață mersul pe valuri în picioare”). Volumelor “filosofice” *11 elegii*, *Oul și sfera*, *Laus Ptolemaei* (și ele eterogene din punct de vedere stilistic) le urmează volumul “pitoresc” *În dulcele stil clasic*.

“Limba poezescă”

DE BUNĂ dreptate Nichita Stănescu a fost numit “un Ariel al poeziei” (Aurel Martin). Ca un magician, el scoate din cutia neagră a

inspirației întâi o eșarfă albă, apoi, când te-ai aștepta la o eșarfă de altă culoare, un porumbel, apoi, când te-ai aștepta la doi porumbei, un roi de fulgi de zăpadă, apoi, când te-ai aștepta la un nor, cutia neagră însăși, întoarsă pe dos. Nu putem ajunge, prin inducție, la un algoritm al acestei poezii, care se metamorfozează imprevizibil. Și totul pleacă de la un slalom agil printre stilurile consacrate, care sunt evitate, dar și parodiate în treacăt, cu un fel de duioșie. Ceea ce Marin Sorescu, în *Singur printre poeți*, a realizat explicit și sistematic, Nichita Stănescu realizează în toată opera sa, implicit și fulgurant. Succesorii lui din generația '80 vor re lua procedeul, prezentându-l ca pe o mare descoperire, dar nu vor face decât să-l aplice mai calculat și mai... previzibil.

Supusă unei agitații ieșite din comun, prin evitarea fulgerătoare, de către poet, a oricărui traseu liric prestabilit, și a unei temperaturi înalte, prin permanenta tendință spre un *maximum* afectiv, materia poetică se transformă la un moment dat în altceva, așa cum se transformă materia obișnuită în plasmă la o presiune imensă sau la un nivel al energiei calorice de genul celui atins în Soare.

“Limba poezescă” a lui Nichita Stănescu iese din acest accelerator de particule pe care îl reprezintă confruntarea poetului, într-o stare de frenezie intelectuală, cu tradiția. Evitarea, parodiarea stilurilor poetice de până la el și, în același timp, asumarea capricioasă a acestor stiluri dintr-o sete de competiție care se stinge repede prin prea ușoara acumulare de victorii generează, în cele din urmă, un limbaj poetic echivalent cu o *sinteză* a limbajelor precedente.

Reper în poezia lumii

ÎN DECENIUL șase, nouă, românilor, ne parveneau doar un fel de zvonuri în legătură cu experimentele poetice din străinătate. Nichita Stănescu cunoștea, și el, aceste experimente doar “din auzite”. În perioada debutului poetului român, în SUA era la modă generația *beat*, cu protagoniștii ei Lawrence Ferlinghetti, Allen Ginsberg, Gregory Corso, Gary Snyder. În Italia, monștrii sacri ai poeziei erau autori bătrâni și aureolați de glorie, adepți ai expresiei lapidare, esențializate: Salvatore Quasimodo, Giuseppe Ungaretti. În Franța se configura o nouă avangardă, care proclama o nouă criză a limbajului, cu promotori ca Michel Deguy, Yves Bonnefoy sau Isidore Isou, inventatorul *lettrismului*.

Aceste direcții și multe altele, active și contradictorii, răzbăteau cu greu până la noi. Și chiar dacă n-ar fi existat obstacole “artificiale”, ar fi funcționat cele “naturale”, instituite de specificul fiecărei limbi, de dificultatea de a traduce poezia, de dependența intimă a fiecărei avangarde de tradiția literaturii respective. Indiferent de condițiile istorice și de situația politică, un poet nu poate fi la curent cu poezia lumii citind traduceri făcute de alții. Ar trebui ca el să fie un poliglot, iar mintea lui să absoarbă ca un receptor uriaș toate mesajele specifice, intraductibile, lansate de poeții altor țări, pentru a ajunge cu adevărat și deplin la sentimentul contemporaneității. Numai că, în cazul acesta, poetul s-ar transforma într-un filolog, alienat de o muncă titanică.

Nichita Stănescu nici nu era un mare om de cultură. Nu cul-

tiva un cosmopolitism grandios, ca Saint-John Perse, nu se arunca în aventuri lingvistice, ca Ezra Pound, care a vrut la un moment dat să devină sinolog, nu avea mistica erudiției și a tradițiilor culturii europene, ca T.S. Eliot. El era un intuitiv, se caracteriza printr-o vocație a libertății epicureice și principala lui formă de sincronizare cu a doua jumătate a secolului douăzeci o constituia reglarea, la acuitatea maximă, a propriei sale sensibilități artistice, astfel încât să prindă *din aer* orice modificare petrecută în rumoarea produsă de existența concomitentă pe planetă a miliarde de oameni. Așa cum *simțea* când o anume frază de-a sa “facea atingere” cu stiluri consacrate din literatura română, *simțea* ce anume era la modă în literatura străină.

El s-a situat în contemporaneitate nu cunoscând îndeaproape poezia modernă și post-modernă universală, ci făcând o sinteză lirică a spiritului epocii, așa cum l-a întrevăzut în unele traduceri, dar și în diferite teorii științifice de ultimă oră, în viața străzii, în propriul lui fel de a fi. Tocmai de aceea, nu putem identifica o similitudine între el și vreun alt mare poet din altă literatură. Ca să nu mai vorbim de faptul că, după ce și-a constituit și impus personalitatea artistică, a influențat el însuși, în mod direct, poezia din alte țări, îndeosebi din Iugoslavia, unde avea cei mai mulți admiratori (putem constata, de pildă, citind *Belgradul în cinci prieteni*, cât de stănescieni sunt Adam Puslovič și Srba Ignatović).

În concluzie, Nichita Stănescu *nu seamănă* cu alți poeți, contemporani cu el sau din alte epoci. Foarte rar putem descoperi câte o similitudine și aceea are mai curând caracterul unei

simple coincidențe. Astfel, în scrierile unui avangardist rus, Velemir Hlebnikov, promotor al cubo-futurismului la începutul secolului douăzeci, există deturări ale cuvintelor de la menirea lor semantică originală asemănătoare cu cele operate de Nichita Stănescu. Iată, ca exemplu, derivatele fanteziste obținute din rădăcina *sme* (care în limba rusă face parte din cuvintele care înseamnă *râs* și *a râde*):

“O, zasmeytesia usmeyalno! O, rasmejšci nadsmeyalnîh - smeh usmeynîh smehacei! O, issmeisea rassmeyalno, smeh nadsmeynîh smeyacei!”

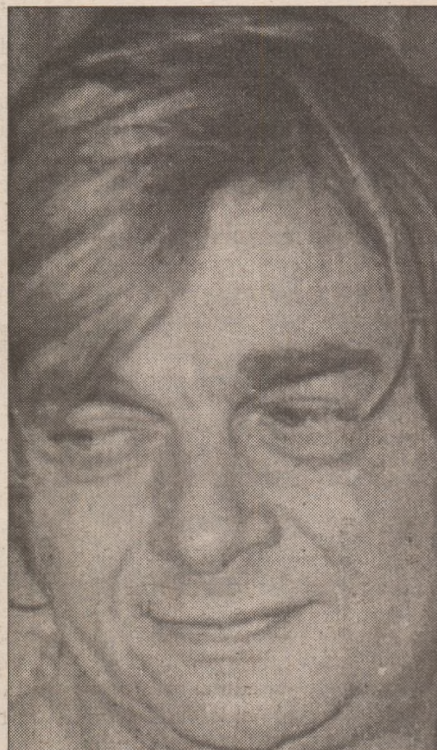
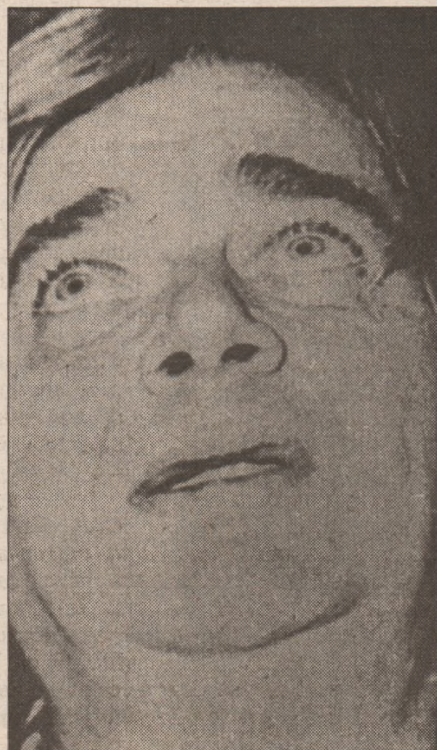
Și la inventivul francez Raymond Queneau detectăm uneori o utilizare asemănătoare a lexicului:

“Si tu t'imagines/ si tu t'imagines/ fillette fillette/ si tu t'imagines/ xa va xa va xa/ va durer toujours/ la saison de za/ la saison de za/ saisons des amours/ ce que tu te goudailles/ fillette fillette/ ce que tu te goudailles...”

Dar nici într-un caz, nici în celălalt, și nici în altele care s-ar mai putea invoca, nu este vorba de apropieri semnificative, poezii în acuză intrând cu totul întâmplător și pentru scurtă vreme în raza unei magii a cuvintelor din care poetul român va face *un mod liric*. În plus, la Nichita Stănescu prestidigitația lingvistică are aproape întotdeauna un *ce metafizic*:

“N-ai să vii și n-ai să morți./ N-ai să șapte între sorți./ N-ai să iarnă, primăvară./ N-ai să doamnă, domnișoară.”

Nichita Stănescu nu seamănă cu alți poeți, dar seamănă cu spiritul poeziei secolului douăzeci, prin dorința intensă de a extinde posibilitățile poeziei, prin reevaluarea limbajului, printr-o conștiință de sine activă chiar și în momentele de extaz. ■

Profil

Suvenir

AM LA îndemână o singură culegere mai întinsă din poemele lui Petre Stoica (născut în 1931); e vorba de *Suvenir*, antologia de autor din colecția „Cele mai frumoase poezii”, Editura Albatros, 1986, cu o temeinică prefață de Gheorghe Grigurcu. Posed și cea mai recentă culegere autonomă, *Vizita maestrului de vânatoare*, scoasă de Editura Vinea, în 2002, în condiții grafice deosebit de inspirate. Dorința de a scrie despre un poet de excepție mă împinge la lucru, fără a mai căuta prin librării – cu minime șanse de a le găsi – antologii mai bogate și mai recente, precum *Uitat printre lucruri uitate*, selecția din 1997, în colecția „Biblioteca pentru toți”...

Petre Stoica a ales drept titlu pentru cele mai frumoase poezii ale sale un substantiv foarte nimerit, *Suvenir*. Cuvântul își compensează relativa lipsă de vigoare printr-o aură de afectivitate și prin sugestia unui anumit trecut... La scara temporală umană, epoca dintre cele două războaie mondiale s-a îndepărtat grozav; la scara istoriei, totul s-a petrecut abia ieri. Poetul n-a încetat să revină și să întârzie în acel timp suspendat – într-un mic oraș bănățean, conținând în el esențialul existenței.

Față de confrății săi dintr-o perioadă poetică răsunând de întrebări, de negații vehemente și de chinuitoare îndoieli, Petre Stoica se deosebește, pe lângă multe alte trăsături proprii, exprimându-se preponderent (și asta încă de la debuturile sale, îndeajuns de timpurii pentru a fi adoptat de A.E. Baconsky și colaboratorii săi în cercul revistei „Steaua”, înaintemergătoare printre publicațiile și grupările de scriitori ce se smulgeau anevoie din realismul socialist) la modul indicativ, în afirmația liniștită ce sfârșește prin a se

impune.

“Pălpâie molii
cuminți, răbdătoare.

Din fotografia iodată
cavaleristul cu grad de
caporal
privește melancolic
spre satul natal.

Cambii, foi de vite, chitanțe
de la «S.A.
de asigurări Transylvania».

În noaptea de-aici
s-a stins și ochiul
penei de păun.

Praf de tutun
pe imaginea taurului
comunal
premiat de mult.

În calendarul pe o sută
de ani
lacrimile și petele creionului
chimic
au stricat înțelesul
scurgerii vremii.

Îngerul de gips, adus de la
târg
păzește deasupra
acestui mormânt.”

În acest poem, „Într-un sertar”, nu există decât *afirmații*. Nezguduită de nici o întrebare, îndoială sau negație, privirea ce întârzie pe obiectele găsite într-un sertar se încarcă cu un fel de *obiectivitate aparentă*: acestea sunt lucrurile, nu se adaugă nimic, nici un comentariu în plus. E vorba de o altă concepție despre poezie, în care importanță este selecția imaginilor, înșiruirea detașată, egală a obiectelor.

O fermecătoare stângăcie se ivește – procedeu rafinat, folosit de autor și în alte piese: cavaleristul „cu grad de caporal” privește melancolic „spre satul natal”. Rima aparent involuntară cade cu efect de salut soldătesc; iar privirea gradatului se ridică din cartonul iodată drept

către cititor (oriunde s-ar situa el, în prezent și viitor), de vreme ce ea putea răzbate din prezumtivul oraș de garnizoană până la „satul natal”. Apoi o metaforă timidă, parcă murmurată, se insinuează printre actele de familie: o pană de păun al carei ochi „s-a stins”. Enumerarea continuă: fotografii, acte administrative, calendare (pe o sută de ani), tutun pulverizat și, veghind peste mormântul acelei vârste, un înger de gips cumpărat la târg.

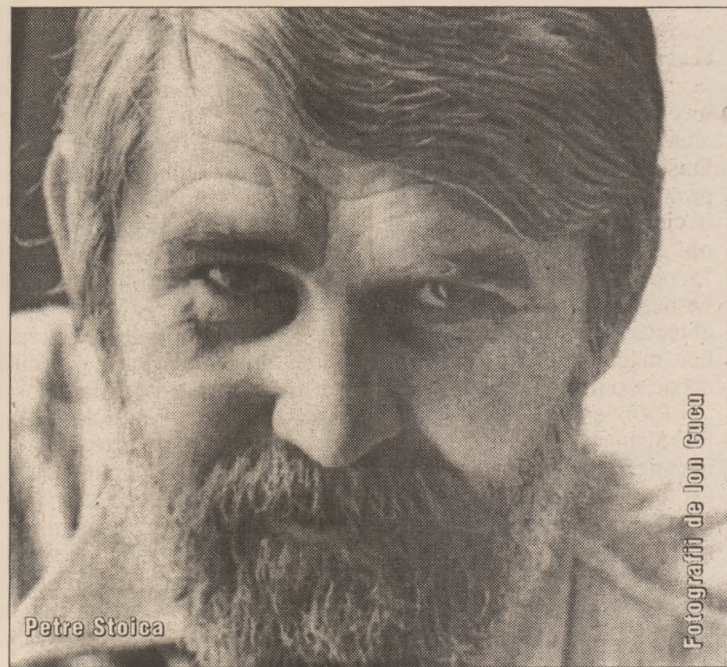
PETRE STOICA nu este repetitiv, de-a lungul poemelor, volumelor și anilor, deși povestește mereu aceeași lume, dar lumea sa poetică e fără limite. Autorul poate admite, ca în „Șopron”, existența unor limite în sânul universului său, și atunci e vorba de altceva:

“aici e coasa și grebla, sunt
toate uneltele
pentru răstignitul porcilor
iarna,
într-un colț picotește roata
de tors a bunicii –
este o lume care moare
într-un anotimp
și reînvie în alt anotimp
ca până la urmă să nu mai
reînvie niciodată.”

Mici notații disperate compunând un fotomontaj hazliu și înduioșător (dar grav este timpul însuși al amintirii), frânturi mozaicale de scene redau într-o amintire de tip special viața unei „reședințe de plasă” de care ne despart deja vreo trei sferturi de secol, cu funcționari, stagnare, frizeri, șefi de gară, monument, almanahuri, cromolitografii, barieră, profesori de gimnaziu, piață și fanfară, obloane, bancă, multe gramofoane, circ în trecere, târg, lămpi Petromax, tocilar etc. Într-un „Tango”, poetul își asumă înduioșător lumea propriei creații:

“Lăsați-mă acolo în balcon
printre mușcate.
Lăsați-mă acolo să-mi ascult
poemele cu glas de
gramofon.”

Începând cu volumul *O nuntă de cenușă* (1977), constat instalarea unui derutant manierism în modul lui Petre Stoica de a-și dispune versurile. Poemul „După plecarea ta”, primele zece versuri încep cu o sintagmă, care, prin reluare, ar trebui să transmită un *crescendo*

Petre Stoica

Fotografii de Ion Gucu

de dezolare:

“Camera mea fără ferestre
camera mea fără ușă
camera mea fără sobă
camera mea fără masă și
fără solniță (...);”

În stihurile următoare după *fără* găsim: “...pomieră și fără tapete / ...scrumieră și fără dantele / ...lavandă și fără mănuși //...fântâni subterane etc. Maniera strivește cu sistemul ei implacabil orice spune poetul. În piesa următoare, „Aproape o elegie”, reaua inspirație manieristă izolează o altă sintagmă, „ți-am fost”, pe care o plasează la sfârșitul fiecăruia din cele douăzeci și trei de versuri: „Vultur cu aripi deschise ți-am fost/ cârlionț de miel și vâl de lapte ți-am fost”, ultimul stih semănând cu o reacție de exasperare a autorului însuși față de procedeu manierist: „etcetera, etcetera ți-am fost”.

Impaciența a fost trecătoare, Petre Stoica s-a rătăcit din nou în manieră. Piesa fără titlu de la pp. 105-106 aliniază în fruntea a șaisprezece stihuri formula „este adevărat că”, iar următoarea – formula „Știu că” (doar de zece ori, căci atâtea sunt versurile). În „Odă șoptită”, cele nouă versuri încep cu „Cei care”, iar „Un copil” își reia titlul de nouăsprezece ori... Aici, am făcut o mică experiență: am înlăturat proteza manieristă cu care se deschid toate versurile (lăsând-o la locul ei doar în primul și în ultimele două) și, minune, poemul își recapătă demnitatea! Presupun că autorul și-ar mai elibera astfel un număr de poezii din cele sufocate de corsetul manierist. Iată alte sintagme ceucid prin repetare: „Aceste mâini” – de cincisprezece ori; „Vântul acesta nevăzut” – de cincisprezece ori; „Bătrânii își amintesc” – de douăzeci de ori.

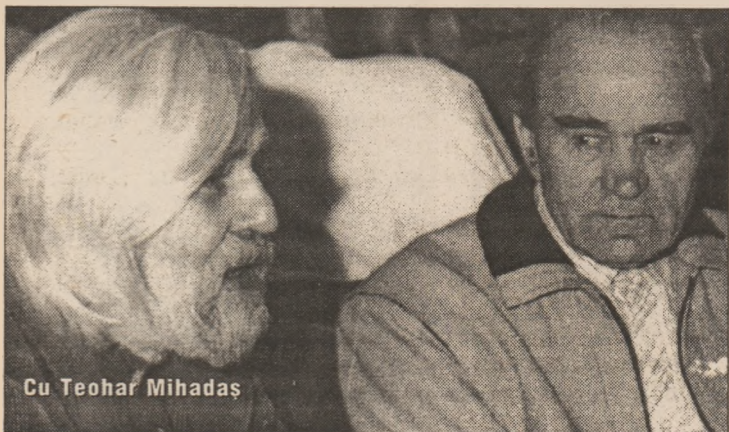
PETRE STOICA iese din acest impas prin 1980, cu volumul *Copleșit de glorie*. Îl regăsim în culegera de la Editura Vinea, *Vizita maestrului de vânatoare*, septuagenar în mare formă, debarasat de înstrăinările formale – și-mi trece chiar prin minte că, poate, în ediția din BPT el va fi lecuit relele provocate de procedeu demonstrativ de tip manierist... Chiar de n-o va fi făcut, la scara importanței sale creații, acel impas este un simplu accident. Iată-l, în recentul volum, revenit la obsesiile sale de referință, precum în piesa „Morții din casă” – ecou, peste decenii, marelui poem „Într-un sertar” recitat ceva mai devreme în paginile de față:

“eternizați în rame vag
prăfuite
așteaptă contemplant
milă
din partea oaspetelui găzduit
în odaia
principală

unul a fost țaran bogat
casătorit cu o țarancă bogată
și ea
altul a lucrat prin birourile
orașului încă
fi lucește bumbul acului de
aur înfipt în cravată
altul și-a slujit patria în
calitate
de călăraș cu schimbul calul
este gata să sară din cadru

iar altul
cumnat al vărului bunicului
meu
a colindat și colindat europa
de unde la adânci bătrâneți
s-a întors acasă cu un
mânunchi de violete”

Poetul se va fi numărat printre oaspeții găzduiți în odaia principală a vreunei vechi case din Banat, ochii lui au răspuns așteptării unor chipuri din trecut înramate, parcă cerând contem-

Cu Teohar Mhadaș

plare de nu mila (o compătimire identitară: „luați-ne în seamă, am fost și noi pe lume!”)...

Iată un complex autoportret în mișcare, intitulat „Elegie”:

“cine este bărbatul pășind în
fața mea?
are mers clătinat are umerii
străpuși de săgeți

vine de la mormântul
iubitei?
și-a pierdut la zaruri
ultima amintire scumpă
ultimul
reazim în viață?

dă colțul străzii a dispărut
este clipa-n care la biserica
romano-catolică
s-a încheiat slujba de
duminică
este clipa mântuirii dăruită
altora

este clipa-n care eu însumi
sunt bărbatul care a dat
colțul străzii”

Bărbatul din această „Elegie”, pe care Eul liric îl contemplă cum înaintază pe trotuar înaintea sa, pare aieva deși el este doar o proiecție a propriei imagini. Cum nimeni nu se poate privi din spate, putem interpreta altfel ceea ce este povestit: subiectul nu dorește (în acel moment) să se privească, sau să se arate *din față*, și de aceea își expediază imaginea proprie la câțiva pași înaintea sa; e și un mod de a spune că acel El/Eu înaintază spre anonim, în care va și dispărea la un colț de stradă.

Despre necunoscutul înaintând se spune că „are umerii străpuși de săgeți” (o aluzie la martiriul Sfântului Ștefan, sau, mai simplu, săgețile sunt grijile insului, întrebările dramatice pe care tocmai și le pune?), de aceea poate „are un mers clătinat” – aidoma ultimilor pași ai cuiva care se va prăbuși. Catrenul ce urmează subliniază gravitatea extremă a situației: omul vine de la mormântul iubitei, sau va fi risipit („și-a pierdut la zaruri”) ultimele justificări de a trăi. Nu trebuie trecut în grabă peste acel *ite, missa est* – la biserica romano-catolică din oraș – care „este clipa mântuirii altora”; nu cred că poetul vrea să spună că altcuiva decât credincioșilor de acest rit i-ar fi refuzată acea mântuire, ci doar că el se poate îndoi de ea, chiar atunci când înțelege că: „eu însumi / sunt bărbatul care a dat colțul străzii”.

(1970-2003)

Ilie Constantin

Nihil lingvisticum a te alienum puto...

Sandu Carissimo,
Nu aș fi crezut, acum mai bine de 30 de ani, când ne-am cunoscut pentru prima dată la Catedra de Lingvistică Romanică de la Universitatea din București, că îmi va reveni mie, într-o fericită zi, ocazia de a scrie despre tine, despre o viață de om, despre o activitate științifică și publicistică de excepție, despre un dialog care ne leagă de demult pe mai multe planuri, culturale și personale... Dar, tocmai fiindcă latura ta publică, munca ta de savant este bine cunoscută în țară, atât cititorilor *României literare*, cât și colegilor de aceeași specialitate (de fapt, nu este lesne de spus ce poate însemna în cazul tău „domeniu de specialitate”: dovada cea mai elocventă, din acest punct de vedere, fiind probabil bogăția disciplinară a celor patru secțiuni – Lingvistică românească și balcanică; Etnografie, istorie; Lingvistică generală, lingvistică romanică; Teorie și istorie literară – Filologie – în care au fost grupate, de către Coman Lupu și Lorenzo Renzi, îngrijitorii Festschriftului *Studii rumeni e romanzi*, în trei masive tomuri, Padova, 1995, contribuțiile oferite, pe plan internațional, ție și Floricăi tale iubite, cu ocazia împlinirii a 65 de ani), aș prefera să amintesc altceva care ar putea fi grăitor despre personalitatea ta, și din câteva momente memora-

bile m-aș opri la o singură întâlnire, pentru mine „istorică”.

Voi începe deci evocând momentul poate cel mai incitant, academic vorbind, pe care l-am trăit la București, la începutul anilor '70, când eram lector abia numit la Catedra de Italiană, pe atunci condusă de

admirabila profesoară Nina Façon (care, în paranteză fie spus, mi se adresa oficial, la ședințe, cu un *indimenticabile* „Tovarășu’ Bruno”...) Alexandru Niculescu, șeful catedrei de Lingvistică Romanică, se afla de fapt de câțiva ani ca profesor la Padova, ceea ce a însemnat o perioadă foarte rodnică pentru curiozitatea lui științifică, grație contactului intens, cotidian, cu școala italiană de romanistică, în care componenta filologică, critico-literară și textuală era preponderentă, în timp ce tradiția românească era dominată în mare măsură de analiza strict

lingvistică. Academicianul Iorgu Iordan, cu formația sa germană, era o autoritate recunoscută nu numai în țară, și *Introducerea* lui în istoria lingvisticii romanice era deja tradusă în mai multe limbi europene... și, totuși, mai tânărul Niculescu (pe care studenții îl porecliseră *Ursul*, din cauza aerului lui poate cam ursuz!) – pasionat de tot ce descoperise în Occident și îndeosebi în Italia, fascinat probabil de marele filolog și romanist Gianfranco Folena și de confrății lui – venit într-o zi întâmplător la Catedră în timp ce eram eu în vizită la Iordan, a început o pledoarie pentru cercetarea pur filologică, susținând că cercetarea din țară trebuie să se deschidă către direcții noi. Iordan a ascultat, discret și cumpanit, până ce discipolul lui (ieșit astfel „ex-grege” a doua oară) își terminase discursul, ca să răspundă laconic, aproape în șoaptă: „De ce să renunțăm la ce știm să facem, unde avem deja un renume, ca să facem ce nu știm?”.

Aveau dreptate amândoi, aș spune: și nu numai pentru că dialogul aprins între generații, chiar controversa, trebuie să existe, ca știința să poată merge mai departe... Mai târziu, în 1980, profesorul Niculescu va da tiparului *Între filologie și poetică*, o culegere de studii importante în bibliografia sa, de mare preț pentru sugestiile me-

todologice pe care le oferă comunității științifice: din păcate, calea pe care o deschidea nu a fost suficient fructificată și statutul romanisticii nu s-a schimbat prea mult în România (nici în Italia, de altfel; doar în Germania, din fericire, ambele teritorii, filologic și lingvistic, rămân viabile).

Azi, când se vorbește mult de „societatea deschisă”, am impresia că idealul lui Alexandru Niculescu, de fapt chiar dimensiunea lui culturală, cu conceptele operaționale care îi sunt dragi și pe care le întâlnim adesea în contribuțiile sale de istorie socială a limbii române: *multiculturalism*, *occidentalizare*, *interconfesionalitate*, își găsește o cale proprie, mai adecvată, de realizare *in actu*. Din păcate, ceva din vechea școală lingvistică românească se va pierde, probabil. Avem totuși un pariu pe care suntem obligați să-l facem. Este ceea ce prietenul nostru iubit, Alexandru Niculescu, face de o viață, pe riscul lui.

Cum spunea un bun și regretat amic comun, napoletan: „A-ți păstra omenia e mai important decât a fi profesor universitar”.

Ad multos annos, Sandule!

Bruno Mazzoni

Universitatea din Pisa

am primit la redacție

Reviste

- *Ramuri*, nr. 6-7/2003, Craiova. Redactor-șef: Gabriel Chifu. Din sumar: proză de Eugen Uricaru și Gheorghe Schwartz, poeme de Gellu Dorian, Mircea Bârsilă, Constantin Urucu, cronică literară de Dan Cristea la volume de Dinu Flămând și Ion Pop, Daniel Cristea Enache publică impresii de călătorie din America, Gabriel Dimisianu comentează volumul Ioanei Părvulescu *Întoarcerea în Bucureștiul interbelic*, D. Țepeneag dialoghează cu Ion Simuț.

Cărți

- Pericle Martinescu, *Baladele morții lui Edgar Poe*, poeme, Editura Ex Ponto, Constanța, 2003, 134 p.
- Șerban Codrin, *Testamentul din Strada Nisipuri sau Poeme din cartea de muncă* (1985-1989), poezii, Editura Vinea, București, 2002, 70 p.
- Bogdan Iancu, *Fata din lift*, poezii, prefată de Mihai Iovănel, Editura Vinea, București, 2003, 50 p.
- Dumitran Frunză, *Viața în labirint*, versuri, ediție revăzută și îngrijită de autor, Editura Semne, București, 2003, 362 p.

- Gabriel Diradurian, *Un om cu demnitate* (proze scurte), cu o prefată de Mihai Rădulescu, Editura Ararat, 2003, 140 p.
- Ion Popescu Bradiceni, *Mitul edenului/paradisului/raiului*, „modele literare”, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2003, 200 p.
- Mioara Giurgiu, *Viața în cuvinte*, poezii, Editura Biblio 4 You, Deva, 2003, 80 p.
- Leonard Oprea, *Radiografia clipei*, proză, Editura Curtea Veche, București, 2003, 262 p.
- Laurențiu Oprea, *Tristețea sărbătorilor*, poezii, Casa de Presă și Editură Tribuna, Sibiu, 2003, 134 pag.
- Raluca Bucur, *Măriei Tale, Cerșetorul*, roman, prefată de Calin Crețu, Editura Evenimentul Românesc Group, București, 2003, 100 p.
- Nicolae Popa, *Careul cu raci*, poezii, Editura Cartier, Chișinău, 2003, 88 p.
- Irina Nechit, *Gheara*, poezii, Editura Vinea, București, 2003, 96 p.
- Ghennadi Ayghi, *Chipul-vânt*, poezii, traducere din limba rusă de Leo Butnaru, Editura Ivan Krasko, Nădlac, 2003, 96 p.
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Contextualizări, „Elemente pentru o topologie a prezentului”*, Editura Star Tipp, Slobozia, 2002, 188 p.

prepeleac

de Constantin Ţoiu

Exerciții de proză

LINIA dreaptă comparată cu „Punctul de orgă” în muzica lui Bach, punct continuu în care eroul unui romanier englez vedea existența lui Dumnezeu...

Punctele luminoase ale unei linii drepte ce se continuă egale, fără nici un accident, fără nici o săritură jos, sus, semănând cu emisia unui aparat Morse ce ar bate într-una un semn, același semnal sau una și aceeași literă, neîntrerupt...

Eroul căzând abia știut sau cunoscut, abia luat în seamă, în ansamblul general al lumii, – obsesia tabloului lui Breugel cu Icar prăbușindu-se minuscul, neînsemnat, într-o indiferență generală a naturii... A se vedea și mitul lui Prometeu tratat tot ca un accident minor și căruia rațiunea umană îi acordă atâta importanță... E ridicolul, dar și marea ei...

Cheia, iulie 1969. Călugărul orb de 84 de ani care, uitat de ai săi în pădure, taie într-una lemne o zi, o noapte, încă o zi și o noapte fără să-și dea seama, scuișând din ce în ce mai des în palme, până ce îl apucă o sete cumplită... Începând o aversă, se întinde cu gura în sus și se adapă de la ploaia de vară puternică...

Aducându-și în fine aminte de el, ceilalți frați călugări îl caută și îl găsesc, în dimineața celei de a treia zi de la dispariție tăind lemne în mijlocul unei redute de butuci despicăți... Îi dau să mănânce, să bea, îl pun să se prindă de coada toporului – bătrânul făcea cele mai frumoase cozi de topor – și așa îl readuc la sfânta Mănăstire.

Fagul. Puritatea copacului, coaja lui netedă, verzuie, culoarea unei arme, a unui tun de mare calibru. Eroul contemplându-l. Gândindu-se la avantajul lumii vegetale de a nu avea o conștiință de sine. Deși, dacă această conștiință nu există, Copacul, ca posibil personaj, nu și-ar mai da seama de avantaj.

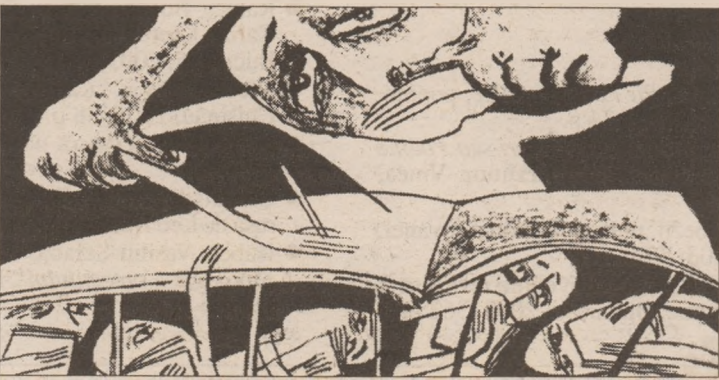
Fagul pur, puternic, îl face să se refere mereu la abjecțiile existenței, la partea ei urâtă, sordidă... De teama să nu cadă

pradă acestora, și tot meditănd la ele, ...preocuparea eroului, grija de a nu fi abject, sordid, negarea lor continuă – însăși negația! – putea fi, de fapt, o coexistență continuă cu ea, o fascinație refuzată...

August 1970. Sărăcie lucie. Libertate absolută. Țiganul olog și căruța lui cu coviltir oprită la Glâmbocata cu un câine jigărit dedesubt care abia poate să mai latre. Are în căruța învelită toată în alb, ca o mireasă (foaie de nailon), o femeie, nevasta și un copilăș care se joacă singur cu o roțiță de lemn de cărucior stricată.

Țiganul fumează tot timpul, țigare de la țigare. Alături de el o căldărușă de plastic în care își ține mărunțișul pe care-l vîntură între degete ca pe niște grăunțe... E clar că face o aluzie... Îi dau de înțeles că vreau să contribuie și eu... Îmi întinde căldărușă, depun ceva în ea. Printre bancnote curente, de valoare mică văd și două hârtii mari, împăratești, două bumăști străvechi, rusești, de câte cinci și zece ruble tipărite cu slove chirilice cum se văd în evanghelii, ambele emise în anul 1909... Nu spun, nu întreb nimic. E clar că Țiganul nu-i numismat. Cineva i le-o fi dat în batjocură. Deși azi dacă le-ai arăta unui specialist...

Mai mult cu Țiganca vorbesc... Ea întreține conversația. Astfel, remarcă un lucru... *Piranda* pronunță totul atât de clar românește, – ca nici un român de pe lume – încât limba folosită de ea cu accentul ei cântător pare una străină de curând învățată. Când vine vorba de grâu și de semănăturile văzute în drum rostește rar *ce-re-a-le*, încât mai întâi nu pricep; pe urmă îmi spun că poate așa se exprimă sărăcia totală. ■

CONCURENȚA dintre terminațiile *-ție* și *-țiune*, mult discutată în studiile de istorie a

limbii române, a fost descrisă de profesorul Al. Niculescu (în *Individualitatea limbii române între limbile romanice*, II, 1978) printr-o reconstituire a cadrului istoric și cultural din secolele trecute, ca indiciu concret și frapant al unor tensiuni și tendințe mult mai generale: între Transilvania, pe de o parte, Muntenia și Moldova pe de alta, între latinism și occidentalizare romanică, între tradiția românească deja constituită și moda unei epoci. Dincolo de posibilitatea ca neologismele care conțin cele două terminații să provină din surse diverse (latina, limbile romanice, germana, rusa...), istoria lor rămâne exemplară prin determinațiile și semnificațiile sale culturale. Cum se știe, oscilația terminațiilor a condus în perioada actuală la rezultate diferite: s-a fixat definitiv o formă, în *-țiune* (națiune) sau în *-ție* (comunicație), s-au produs specializări semantice mai mult sau mai puțin nete (*operație / operațiune, rație / rațiune* etc.). Linia dominantă de evoluție în limba literară a cunoscut totuși modificări destul de surprinzătoare, petrecute într-un timp relativ scurt: textele culte din anii 1900-1940 abundă în forme terminate în *-țiune* (de exemplu: *protecțiune, generațiune, educațiune, condițiune, revoluțiune, administrațiune, considerațiune* etc.), abandonate în a doua jumătate a secolului; astăzi, în toate cazurile citate se folosește varianta în *-ție* (*protecție, generație* ș.a.m.d.). Desigur, substituția a fost impusă de modificări „oficiale” ale normei academice, dar faptul că regula s-a impus cu ușurință e semnificativ. Istoria și-a lăsat însă și de această dată amprenta: formele excluse în *-țiune* conotează o anumită ținută culturală antebelică, cu valori ambigue: învechită, ceremonioasă, elegantă, pretențioasă.

Care este totuși situația actuală a variantelor în *-țiune* eliminate de normă sau plasate într-o poziție subordonată? O investigație în Internet poate

păcatele limbii

de Rodica Zafiu

„Propozițiune”

oferi și în acest caz câteva date și sugestii utile. În cazurile variantelor nespecializate, raportul este în genere zdrobitor în favoarea formelor în *-ție* recomandate de normele actuale. Sînt totuși unele excepții: DEX propune, de exemplu, ca forma titlu *malversație* (*malversațiune* fiind doar tolerată, ca variantă învechită). Citatele din presa actuală și din Internet arată totuși o clară preferință pentru *malversațiune*: „relatări zărelor despre *malversațiuni* inimaginabile” (EZ 3345, 2003, 9); „pe colonelul I.M. nu-l putem acuza de nici o *malversațiune*, îl cunoștea mai toată scriitorimea din București” (goama.go.ro/arhiva); „șansele sale de a câștiga competiția nu sunt anulate decât de o eventuală *malversațiune*” (cotidianul.ro/anterioare/1999) etc. Folosirea variantei în *-țiune* este probabil motivată de consonanța conotațiilor ei cu perceperea globală a cuvîntului – ca rar, cult, livresc.

Numeroasele surse din registre stilistice diferite puse la dispoziție de Internet dovedesc că o parte din formele în *-țiune* nu sînt pur și simplu eliminate din limbă. Ele continuă să existe, tocmai pentru că variația terminațiilor are o încărcătură stilistică – ecou al istoriei lor culturale. Ca și alte forme arhaice (*muzichie*) sau populare (*odraslă*), variantele în *-țiune* alimentează în româna de azi un anume „registru ironic”. Un exemplu interesant este *propozițiune*: forma învechită a cuvîntului (în DEX: variantă literară, fără indicații stilistice) devine semnal suplimentar într-o expresie ironică – *despre ce e vorba în propoziție* (= „despre ce e vorba; care e problema; ce înseamnă...”) – o întrebare didactică, tipică pentru analiza gramaticală, folosită glumeț în contextul comunicării curente: „aprecierea ministrului de Externe potrivit căreia este nevoie ca majoritatea covârșitoare a populației țării să știe «despre ce este vorba în *propozițiune*» cu integrarea în Uniunea Europeană; (...) se constată că lumea (adică lumea noastră, carpato-danubiano-pontică) nu prea știe «despre ce este vorba în *propozițiune*»” (azi.ro/arhive/2002/03/26); „culmea e că nu despre

fostul rege era vorba în *propozițiune*” (*Dimineața*, 58, 1997). Evident, *propozițiune* apare și în alte situații ironice, în afara sintagmei citate, dar adesea în prezența altor mărci parodice „astă ultimă *propozițiune* este din partea lui Anoton după «doo» câni de vin” (poezie.ro). Utilizările serioase sînt în mod previzibil legate de vîrsta, cultura, educația vorbitorilor; în genere formele în *-țiune* apar, ca rezultat al unor fenomene de izolare și conservatorism, în scrisul unor români din generațiile mai vechi, stabiliți de multă vreme în străinătate. Din motive similare, probabil, le găsim și în texte din Republica Moldova: „cei de talia lui Cehov pot fi siguri că până și o simplă *propozițiune* poate trezi interesul cititorului” (sud-est.md).

Și pentru alte cuvinte din aceeași serie cîteva din exemplele furnizate în acest moment de Internet ilustrează o valorificare ironică. Forma *situațiune* (în DEX cu eticheta „învechit”) – „cât despre *situațiune*, corupție, luatul funcționarilor de gușler, scoaterea mitei din dicționar și a traficului de influență din parlament, astea rămân pe altă dată” (vlg.sisnet.ro/arhiva/an 2002); „Naspa *situațiune* bibicule!” (computergames.ro/forum) – pare a fi mediata de reminiscențe din Caragiale. *Considerațiune* e o variantă prezentă mai ales în formulele de politețe, prin natura lor mai conservatoare, în care trăsătura arhaizantă se convertește în stil ceremonios: „Vă mulțumesc cu multă *considerațiune* pentru răspunsurile acordate” (indaco.ro); „Asigurîndu-vă de întreaga mea *considerațiune*, vă doresc sănătate și succese (pdm.moldova.md); ceea ce nu exclude excesul parodic („ca semn al profundeii noastre *apreciațiuni* pentru gândirea dvs. revoluționară în domeniu și avînd întreaga noastră *considerațiune*” – andreigheorghe.ro/forum). Ar mai fi de văzut dacă actuala modă anglicizantă poate aduce schimbări în raportul dintre variante; probabil că nu, chiar dacă, teoretic, legătura etimologică (cu englezismele în *-tion*) ar putea sprijini formele în *-țiune*; diferențele de pronunție înstrăinează însă cuvintele și le obscurizează originea. ■

Lecturi în vacanță

Umorul masochist

AM POPOSIT două zile în camera 406 a Hotelului „Măgura” din Tirgu-Ocna. Uitat în încăpere, un număr al revistei *Harababura* (martie-aprilie 2003). Pe coperta I, două berze și o inscripție îmbietoare: „Bine ați venit într-o lume mai pură, mai curată, mai responsabilă”. Ia să vedem! Cartea de vizită a publicației ne este oferită sub trei forme: 1. „*Harababura*. Revistă de haz interNAȚIONAL editată de Societatea Umoristică PĂCALĂ. Președinte fondator Geo Saizescu” (coperta I); 2. „*Harababura*. Revistă patronată de Societatea Umoristică «Păcală»” (pag. 40); 3. „*Harababura*. Revistă realizată cu sprijinul Fundației «VLAD TEPEȘ». Președinte Constantin Bebe Ivanovici” (coperta IV). Frumos lucru din partea unei reviste de umor – să fie în același timp editată, patronată

și realizată, iar la aceste acțiuni să conlucreze rodnici Păcală și Geo Saizescu, Vlad Tepeș și Constantin Bebe Ivanovici. Relația, mai ales, a lui Vlad Tepeș cu o „revistă de haz interNAȚIONAL” nu poate fi decît benefică și oportună. Pe Constantin Bebe Ivanovici îl regăsim la pagina 40, menționat ca „Director Onorific” al publicației, și într-o fotografie color produsă pe coperta II, asistînd – în compania lui Ion Dolănescu – la o acțiune a Consiliului Județean Ilfov: „Sărbătoarea iubirii la români, Dragobete, ediția I-a, 24. 02. 2003”. Cu Geo Saizescu, figurînd pe coperta I ca „Președinte fondator” al Societății Umoristice Păcală, ne reîntîlnim în alte cîteva locuri: 1. La pagina 40, ca „Director General” al revistei; 2. La paginile 1 și 6, ca semnatar al textului *Filmul ca profesiune și crez estetic*, din care extrag cîteva pasaje: „Fiindcă suntem cu toții aici, zicînd și făcînd, în această zi de februarie geros, mă inclin în fața Domniilor-Voastre mulțumindu-vă că ați avut răgazul să vă aplecați asupra lucrării personale, Teză de Doctorat, intitulată *Comedia cinematografică românească. Tipologie și limbaj*, cu subtitlul «Filmul ca profesiune și crez estetic»”; „de cînd mă știu, ca o caracte-

ristică a familiei mele, am iubit cu fervoare învățătura și pe cei care învață sau sunt învățați, mi-au plăcut scrisul și cititul”; „în școala primară, premiant fiind, învățătoarea din satul meu oltelesc mi-a dat 7 la purtare”; „Le style c'est l'homme-même” – cum a spus Buffon, iar pe durumul plin de spini ai speranțelor omenesci de a uita, prin ris, de tragedia existenței în numele bucuriei de a fi – «joie de vivre» spun francezii la ei acasă, și unii la noi, pe limba noastră” („E scris adînc”, ar fi spus, la rîndul lui, Jupin Dumitrache); 3. La pagina 3, ca destinatar al cîtorva *Catrene* de Ioan Strujan, „închinat cu drag distinsului regizor și profesor universitar Geo Saizescu, la împlinirea venerabilei vîrste de 70 de ani”; iată două dintre ele: „Olteanul care e hitru/ Vinde umorul la litru./ Dar Saizescu, glumeț de soi./ Îl dă pe gratis, la butoi”; „Cum te știu poznaș, ghidus./ Vei fi iar spirit jucăuș./ Convocînd pe scenă-ndată/ Să ridă hîrb de oală spartă”; 4. Pe coperta III, trei fotografii color: „Geo Saizescu la Doctorat! Asistat de soție – prof. Avi Saizescu, prof. dr. Ion Spănulescu, Rectorul Universității «HYPERION», și prof. dr. Florin Zamfirescu, Rectorul U. N. A. T. C., și...” „aplaudat de Înalta Comi-

sie: prof. dr. Cristina Nichituș, prof. dr. Valeriu Râpeanu, prof. dr. Mihaela Tonitza-Iordache, prof. dr. Ion Toboșaru, prof. dr. Cezar Tabarcea”. Iată-ne la sfîșitul enumerării, în care am păstrat cu strictețe majusculele: „Director General”, „Teză de Doctorat”, „Înalta Comisie”... Mod subtil de autopersiflare, prin care Directorul General al *Harababurii* se sacrifică pe altarul risului public. Ca și prin catrenele lui Strujan. Ca și prin discursul de la 26 februarie, cînd i-a fost conferit, cu majuscule, titlul de Doctor.

AU TREBUIE să credem totuși că *Harababura* ar cultiva doar umorul masochist. Există și pagini de umor „normal”, cum ar fi cele semnate de Mircea Micu, George Stanca, Marin Traian, Bogdan Ulmu, Vasile Băran și alții. Dar foarte numeroase texte se află total în afara umorului (unele chiar în afara literaturii), rostul lor neputînd fi altul decît să justifice titlul publicației: *Frunză verde de albastru* de Eusebiu Ștefanescu, *Ofensa adusă națiunii* de George Pruteanu, *Uitam aromânii?* de Aristide Buhoiu, *Frumoasa, dulcea primăvară* de Paul Pavlovski („În schituri, mănăstiri, biserici./ Toți preoții prin ruga lor/ Îi mul-

țumesc lui Dumnezeu/ Că ne-a adus, bogată, iară/ Pe plaiurile strămosești/ Frumoasa, „dulcea primăvară”, *Valoare și decență* de Ion Gh. Marinescu, *Așa e la noi* de Iubitu Zenobiu Stoicescu, „*Regina*” capetelor încoronate de Dragomir Magdin, plus curatele stupidități reproduse la *Colțul elevului* și *Posta redacției*, ceea ce desigur îi va îndemna să persevereze pe nefericiții lor semnatari.

Închei ușurat lectura revistei („Număr realizat cu sprijinul Ministerului Culturii și Cultelor”), amintindu-mi o veche anecdotă. Un avion aterizează cu chiu-cu vai la destinație, după ce, pe tot parcursul, își zgîlțise zdравъn pasagerii. Unul dintre ei îi spune pilotului: „– Vă mulțumesc pentru cele două zboruri pe care le-am făcut împreună. – De unde două?! – Primul și ultimul!...” În același sens pot spune și eu că am citit două numere ale revistei *Harababura*.

Ștefan Cazimir

Răspunsurile poetului Alexandru Lungu

(urmare din pag.9)

Și astfel am ajuns partaș al unui joc negru, cu reguli urite și ne-scrise, joc în care se interferau autocenzura (pe sfert conștientă), intervențiile perfide ale cenzurii (care se exercita, precum se știe, pe mai multe niveluri, de la unii redactori de edituri ce purtau epoleți nevăzuți, dar știuți, pînă la forurile «de sus», un «sus» al josniciei), amăgirea că niște texte scaldă într-un «optimism» convențional pot înlesni strecurarea și «trecerea» versurilor celorlalte, izvorite din lumina libertății ascunse”. E un răstimp al ambiguităților determinate deopotrivă de presiunea exterioară și de cedarea launtrică, în diverse grade, la care concede creatorul: „Scriam mult, angajat parcă într-o cursă

contra cronometru, o încercare de a recupera golurile tăcerii, o căutare de a mă regăsi pe mine însumi, cel de la începuturile poeziei mele. (...) Umbrele duplicității și ale compromisului erau foarte greu de înlăturat. De la satisfacțiile ieftine de a strecura cîte un vers de adevăr răzvrătit sau cîte o aluzie împotriva «liniei trasate» în continuare «de sus» pînă la satisfacția împlinitoare a regăsirii de sine era o cale lungă”. Alexandru Lungu se regăsește integral abia după 1973, cînd emigrează în Occident, unde îi este dat a întîlni salutară „lumină a libertății”. Acum opera sa poetică își dobîndește plinătatea substanței, deplina puritate a timbrului, se „clasicizează”. Acum apare „Caietul de poezie și desen” *Argo*, „o împlinire suplimentară a dato-

riei pătimașe de a sluji Poeziei în general și celei românești în special”.

Din aceste *entretiens* ale poetului Alexandru Lungu desprindem și o lecție de morală. Străin de compromisiuri, consecvent militant într-o „credință, necăutată și neînvățată” a poeziei, într-o „autonomia înaltă, luminată de un tragism fericit” a acesteia, autorul *Orei 25* se constituie într-o pildă de comportament literar, de-o fermitate discretă, de-o tenacitate elegantă însă nu mai puțin tranșantă. O amintire a anului 1940, legată de modelarea crezului său literar, ne introduce, paradoxal, în miezul unei actualități încă suficient de dureroase: „Atunci am început să înțeleg, și evenimentele m-au înțeles, să înțeleg destul de repede, că poezia nu poate și

nu trebuie să asculte și să se supună nici unei «comenzi». La vremea aceea bîntuia «comanda națională», de undeva pînă la «comanda socială», cea care va năpădi, peste cîțiva ani, încercînd să sugrume poezia și să strivească poezii. În treacăt fie spus, aud că, de curînd și pe față, în publicațiile periferice (nu geografic, ci calitativ) din țară, cele două «comenzi» își cîntă «hai să dăm mină cu mină». Și-aș adăuga: să nu le fie de bine!”. Asemenea rînduri atestă și ele faptul binecunoscut că flagelul totalitarismelor nu trece cu una-cu două, că simțim siliți a-i îndura efectele calitativ „periferice”, dar oricum oneroase. Să le-ajungă blestemul candid al poetului!

Gheorghe Grigurcu

Inedit

Lucian Boz

Scrisori către Arșavir Acterian

Am mai precizat că, după experiența mea, complectată cu aventura ta editorială, n'am nici o încredere în editorii bucureșteni, tari în promisiuni dar prea puțin grăbiți de-aș ține zisele promisiuni. Dacă cele două condiții puse de mine: ca negreșit numele lui Boldan să apară iar eu să trimit cecul pentru 50 de exemplare numai, și asta numai după ce voi avea cartea în mână, apariția antologiei critice nu mă interesează deloc.

Revin la Nicu Steinhardt. Aș fi surprins, cum am spus-o mai sus, să aflu că Geo Bogza să nu fi publicat o tableță despre el, cum a făcut-o, și în mod strălucit, pentru Ionathan X Uranus. Dacă ai această „tableță”, fii bun și trimite-o.

Un tânăr scriitor, Tone, recomandat de Pericle Martinescu, mi-a cerut să aștern pe hârtie câteva amintiri despre Ion Vineanu. Alăturat, copia acestor amintiri.

În altă ordine de idei: printr-o întâmplare mi-a căzut în mână romanul „Viața ca o coridă” de Octavian Paler. Începutul e cam greoi. Întinzându-mă la lectură, constat că acest roman e bine scris iar autorul dă dovadă de o bogată cultură. Am avut surpriza de a găsi, la pagina 139, următorul paragraf, ce te va interesa (e vorba de o serie de scriitori, invitați să ia contact cu elevii liceului „Spiru Haret”): „grupă „umanistă” e condusă într-o clasă din capătul coridorului. Sunt în ea scriitori din toate generațiile: Barbu Brezianu, Alexandru Paleologu, Andrei Pleșu, Bedros Horasagian”.

Am întârziat răspunsul la scrișoarea ta din 27 Martie; M'am revansat, scriindu-ți pe larg.

Cu drag te îmbrățișează
Lucian Boz

Sydney, 5 Februarie 1994
Dragă Arșavir,

Ani de-a rândul n'am știut ai o soră. Am aflat de existența ei când, scriindu-ți despre felul tra-cum s'a prăpădit Mira, soția Baciului, mi-ai răspuns că înțeleg drama, sora ta chinându-se înainte de a-și da sfârșitul.

Bine înțeles îl cunoscusem. Haig și chiar am scris despre Cât privește Părinții tăi, am a-detalii despre ei citind cartea Eugen: „Souvenirs et dernières recontres”.

Aceste precizări fiind făcute să ne ocupăm de „Jurnalul” Jeni. E un amestec de profun-der seriozitate și de infantilă naivitate mai ales la începutul însemnărilor. Întinzându-mă în vârstă, stilul se simte: devine mai structurat ideile sunt mai clar expuse. Bă-esc că tu, care ai citit și complectat cu prețioase detalii manuscrisul fost frapat de discrepanța din începutul manuscrisului și de fel-cum se prezintă în anii următori.

Frica de moarte, ce revine un leitmotiv de-a lungul „Jurnalului”, e oarecum asemănătoare cea a lui Eugen. Spun „asemănătoare” deoarece la amicului nostru apare o hotărâtă luare de poz-față de mișcări de idei și de excep-fie că ele vin din extrema dreaptă sau extrema stângă, în pieș-teatru ca, de exemplu, „Rinocel” sau în numeroasele articole ce publicat în „Combat” sau „Le-garo”. Ori Jeni se arată perfect diferențiat față de ceea ce se petre-în lume. Cel mai bun exemplu e tragedia capitulării Franței, în

REVISTA „Minimum” de la Tel Aviv a publicat nu de mult necrologul celui care a fost Lucian Boz, scriitor român de origine evreiască, născut la 9 noiembrie 1908 la Hârlău și trăitor din 1951 la Sydney, în Australia. Ar fi implinit în toamna aceasta 95 de ani, și, cu toată vârsta înaintată, se mai ducea la biroul său de „public-relations” până înainte cu trei ani. Atunci mi-a scris că se retrage din activitate și că își schimbă și adresa, drept care mă ruga să nu-i mai scriu la căsuța lui poștală arhicunoscută (1538 G. P. O.), căsuța poștală la care primise o viață întreagă o vastă corespondență. Căci scriitorul era un om deosebit de sociabil, dornic să păstreze relații epistolare cu prietenii și cunoștințele din tinerețe, lista îmbogățită pe parcurs cu scriitori din noile generații. Pe lângă Eugen Ionescu și Emil Cioran, pe care îi căuta cu regularitate la Paris, la un interval de doi-trei ani, în țară păstrase bune raporturi cu Emil Boldan, Arșavir Acterian, Barbu Brezianu, Nicu Steinhardt ș.a. și solicitase adresa lui Nicolae Balotă, Alexandru George, Constantin Crișan și alții mai mulți. Era legat prin toate fibrele de climatul intelectual din țara noastră și urmărea cu atenție noutățile editoriale, ținându-se la curent cu orice schimbare de atmosferă, fie prin intermediul scrisorilor schimbate cu Ștefan Baciuc sau cu Mircea Eliade, fie cu alți români din exil și emigrație, susținând material și moral orice inițiativă editorială sau culturală a acestora. Continua să vorbească limba română extrem de fluent și își păstrase neștirbită voioiciunea și curiozitatea intelectuală și critică.

În țară a avut câțiva prieteni devotați, cu care a schimbat zeci de scrisori, între care cei mai fideli au fost Arșavir Acterian și Barbu Brezianu. La 25 iunie 1993 îi scria lui Arșavir următoarele: „Ce-i cu Barbu? L-am rugat în trei rânduri să-mi dea adresa revistei „Steaua” din Cluj, unde a apărut, acum doi ani, un excelent medalion critic dedicat subsemnatului (am primit textul acesta cu aproape doi ani întârziere). Aș vrea să-i scriu lui Mircea Popa, autorul zisului medalion, dar n-am adresa revistei și amicului nostru îmi scrie câte-n lună și stele, fără însă a-mi da adresa revistei”. Așa a ajuns Lucian Boz să-mi scrie la Cluj și să schimbăm, de-a lungul anilor, numeroase epistole. Tot din dragoste pentru literatura română mi-a expediat vrafuri întregi de corespondență, între care aceea cu Mircea Eliade, cu Emil Cioran, cu Eugen Ionescu, cu Ștefan Baciuc, cu Anton Dumitriu, cu Nicu Steinhardt, corespondență publicată de noi în volumul *Scrisori din exil* (Ed. Dacia, 2001). Atunci mi-a trimis și o bună parte din corespondența sa cu Arșavir Acterian, de care îl lega o veche prietenie, începând cu cea dintâi scri-

soare pe care i-a adresat-o, la 25 iulie 1977, până la ultimele primite din partea acestuia, în 1994 (printre care se află și scrisoarea de mai sus din 1993, din care am citat).

Corespondența aceasta este de o mare importanță pentru cunoașterea personalității celor doi scriitori, a legăturilor lor literare, a opiniilor și credințelor lor de ultimă oră sau a celor profesate de o viață. Merită astfel subliniat faptul că Boz se desparte foarte tranșant de opinia lui Arșavir Acterian, potrivit căreia, după o mai veche părere a lui Nae Ionescu, ar aparține literaturii române doar cei care se consideră „români”, trăind în această țară și scriind românește. Or, Lucian Boz consideră că modul de înțelegere al lui Arșavir este prea restrictiv, afirmând că el s-a considerat și se va considera întotdeauna pe sine drept un scriitor român, unul care aparține acestei literaturi, scriind: „Dragă Arșavir, vei înțelege că nu pot fi de acord cu această definiție, ce tu îmbrățișezi cu entuziasm. Asta ar însemna că n-aș fi român, cu toate că-s născut și educat în țară, ca (precum) cinci din generațiile ce m-au precedat. Faptul că tatăl meu a luptat, a fost rănit și decorat în primul război mondial, nu contează după teoria Nae Ionescu – Arșavir Acterian: ei nu sunt români. Probabil că știi: criticul Ion Trivale (Netzer) a fost ucis în luptele de la Turtucaia, dar (după teoria Ionescu – Acterian) nu e român. Felix Aderca, autorul celor două cărți despre războiul la care a participat, *Amintirile căprului Aurel* și *1916*, nu e român, după teoria N. I. și A. A.). Aș putea continua înșirarea de nume, care, deși au contribuit la cultura și la construcția țării, după tine și Nae Ionescu, nu sunt români. Fără falsă modestie, să vorbesc nițel și despre mine. *Am fost și continuu de a fi rodul unei creșteri și educații românești. Am dovedit, cred, de-a lungul unei existențe cât de mult sunt încadrat, trup și suflet, României*” (subl. n.).

Sunt cuvinte care pot fi luate drept testament literar și politic, drept o mărturisire de dragoste și prețuire pentru țara în care și-a petrecut copilăria și adolescența, unde a obținut cele dintâi succese literare și a literaturii căreia face parte de drept și de fapt.

Ca el au fost nenumărați scriitori evrei, care, risipiți pe oriunde în lume, au continuat să scrie și să gândească românește, să se declare solidari cu destinul acestei țări, al cărei leagăn de pruncie nu pot să-l uite.

Reproducem mai jos câteva din epistolele pe care Lucian Boz le-a adresat prietenului său de la București Arșavir Acterian și ca un omagiu adus scriitorului român de departe, recent dispărut.

Mircea Popa

Sydney, 9 Iunie 1989.

Dragul meu Arșavir,

Îți scriu cu mare întârziere și mă scuș de a nu fi răspuns mai devreme scrisorii tale din 29 Martie. Ai avut, desigur, știri despre mine de la Barbu, care în ultima lui misivă mi-a trimis al său „Fragment”, spumos ca șampania, precum și necrologul despre Nicu Steinhardt al lui Radu Enescu, scris cu multă admirație și afecțiune.

Întâmplarea a făcut ca să primesc în aceeași zi cu plicul lui Barbu, un exemplar al „Telegrafului Român” din Sibiu, condus de Mitropolitul Antonie Plămădeală, care semnează o rubrică intitulată „Semnalăm”, unde trece în revistă, cu mare competență, cărțile și re-

vistele românești și străine.

Recent el a scris despre ultima lucrare a lui Steinhardt: *Prin alții spre sine* – Eseuri noi și vechi, apărută în 1988 în editura „Emineescu” (298 pagini). Am și scris lui Barbu, rugându-l să mi-o trimită. De obicei, Nicu îmi trimitea cărțile lui; de data asta m'a uitat. Mi-a scris acum câteva luni că m'a citat în prefața ce-a scris pentru interesanta lucrare a D-nei Svetlana-Paleologu-Matta: „Emineescu și abisul ontologic”. M-ar mira ca Geo Bogza să nu fi dedicat o „tableță” lui Nicu, cum a dedicat una lui Avramescu (Ionatan X Uranus), după decesul acestuia. Dacă ai „Tableta” despre Nicu, fii bun și trimite-mi-o. Mulțumiri anticip-pate. Acum, câteva cuvinte despre „Antologia Boz”. Deși Crișan își

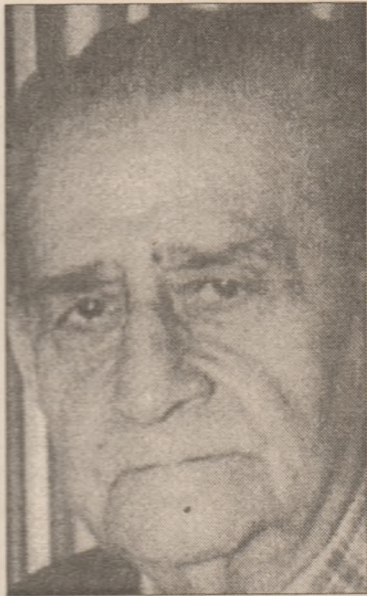
dă toată osteneala, ca volumul să apară, se ivesc mereu dificultăți. Așa, bunăoară, îmi spune că dat fiind faptul că Boldan se află în străinătate, numele lui nu poate apărea alături de al lui. Pe de altă parte, Editura „Cartea Românească” cere ca să-i trimit suma de 800 dolari pentru cumpărarea a o sută de exemplare.

Am răspuns așa cum se cuvine: dacă numele lui Boldan nu apare, cartea nu va trebui să apară. Pe de altă parte, am refuzat să cumpăr 100 de exemplare și-s de acord să cumpăr numai 50 de exemplare contra sumei de 400 de dolari. Dacă aceste două condiții nu-s acceptate, cartea nu va apare. Adăugasem că această sumă de 400 de dolari n'o voi trimite decât după ce voi avea cartea în mână.

nt

ani m'am îmbolnăvit pur și simplu. Anul ăsta am făcut numai pesimism neliniștit. Probabil că se reface cu încetul animalul. Oricum, e ciudat".

*

Postfața Doinei Uricariu e o hagiografie. Dacă talentul și inteligența ei sunt incontestabile, încercarea de a o transforma pe Jeni Acterian într'un mare autor și unu mai puțin mare director de scenă, îmi pare absurdă. Titlul complex al volumului e „Jurnalul unei fete greu de mulțumit”. Sunt convins că Jeni Acterian ar fi fost extrem de nemulțumită de exagerările Doinei Uricariu. Remarcabila ei inteligență și cultură nu are nevoie de operația de „Public Relations” a autoarei Postfeții”.

Iată, dragă Arșavir, ce cred despre cartea lui Jeni.

Sănătate și voie bună îți urează
Lucian Boz

*

**

Sydney, 15 Iunie 1992.

Dragă Arșavir,

Cum ți-am scris în precedenta misivă din 10 Iunie, am citit „Jurnalul” tău. Acum îți voi împărtăși impresiile mele după lectura cărții tale. Nu te aștepta la o cronică literară. Prefer să vorbesc cu tine *à bâtons rompus*.

Te plângeai adesea, în scrisorile ce-mi adresai, de „bătrânețea ce-și arată colții”. Acelaș sentiment l'am găsit, sub forme diferite, în „Jurnalul” tău. Îți amintești că, de câteva ori, te-am luat la rost pentru văcărele tale? Iată! Ai acum 84 de ani și dovedești, prin febrila activitate de autor de cărți, uneori de Editor ca în cazul Jenichii și, desigur, de viitor Editor al documentelor lăsate de Haig; de cronicar literar și de memorialist, a fi posesorul unui temperament de adolescent (o a doua pubertate?) și nu cel al unui bătrân sclerosat, cum adesea îți place să confiezi „Jurnalului” tău.

*

Frica de a cădea bolnav (și asta o trăzneală) e cauza refuzului tău de a accepta invitații ca aceea a unor prieteni ce te invită să-i vizitezi în Suedia. Ai devenit un om al tabietului, căruia îi e frică de cea mai mică schimbare a rutinei: câte o rară vizită la câteva prieteni, o plimbare în Cișmigiu sau la Herstrâu. Scuză ta, qui ne tient pas debout, e că preferi să aștepti sfârșitul acasă și nu între străini.

*

Te zbați în incertitudini și nu poți afirma „cu o absolută certitudine nici existența nici inexistența unei forțe de dincolo” (p. 41). Înlocuești această neputință cu mirarea în fața vieții, cu cortegiul ei de bucurii și mizerii și a inevitabilei treceri „dincolo”. „M'am născut sub steaua mirării” (p. 80).

*

Subscriu tot ce spui despre

această fată dulce care este Marie-France Ionescu.

*

Un singur paragraf despre Canal (p. 142), când normal ar fi să scrii o carte despre această nefastă întreprindere a dementului Ceaușescu. Poate ai și scris-o; altminteri n'ai avea nici o scuză de a evita mărturia ta la această nemernicie. Poate însă că, inspirat de Victoria Campo (pe care o citezi), ce afirmă că „du moment qu'on ne peut pas tout dire, tout écrire”, ai renunțat la ceea ce ar fi fost cea mai importantă realizare a ta.

*

În ziua de 21 Iunie 1974 (p. 371) semnalezi „o ruptură în istoria lumii, antrenând transformări în toate planurile de existență. Locul pe care l'a ocupat până acum *natura* în viața omului, cată să fie ocupat de *industrie* prin care se încearcă a se urzi o nouă civilizație”. Ce păcat că această interesantă idee a ta, nu e dezvoltată cum ar trebui.

*

Vorbind de Sirun (p. 172) spui că „avea o dragoste de cultură și de oameni nesfârșită”. Prima parte ți se aplică, nu și partea doua deoarece nu cred deloc că dragostea ta de oameni e nesfârșită. Singur spui, și nu numai odată, că ori de câte ori simți că anumite persoane ar dori să te vadă mai des, „să fie mai mult în intimitatea ta, te retragi în cochilia ta și asta, iartă-mă că ți-o spun, nu e atitudinea cuiva ce crede în ceea ce francezii numesc „charité chrétienne”.

*

„Multitudinea faptelor de viață nu epuizează viața, nici nu-i elucidează misterul” (9 Mai 1932 – p. 49). Această remarcă, ce revine ca un leit motiv, sub diferite forme, în „Jurnalul” tău, te definește ca unul ce încearcă, fără speranța de a reuși, să găsească un răspuns *mirării* ce te-a acompaniat de-a lungul existenței. Ești în bună companie deoarece Paul Valéry (citat de tine la pagina 284) spune: „Et pourtant une éternité il ne cessa de connaître et de ne pas comprendre”. Vezi bine că nu ești singurul ce caută să găsească un sens vieții, mirându-se că anii, învățătura și lectura nu servesc la înțelegerea ultimului, absolutului adevăr. Romanciera Fay Waldon încearcă, într'un recent eseu, să lămurească problema existenței lui Dumnezeu și, pentru a ajunge la o concluzie, discută cu persoane din toate straturile sociale. Cum, din păcate, spune ea, Creatorul nu poate fi interviuat, fiecare răspunde în felul lui. Unii afirmă creația în Dumnezeu, fără să simtă nevoia de a explica de ce. Nesatisfăcută de rezultatul anchetei în lumea credincioșilor, romanciera britanică se adresează oamenilor de știință și, spre surprinderea ei, mulți din aceștia cred în Dumnezeu, explicația fiind următoarea: disecând universul, ei se minunează de însăși existența lumii (mirarea ta) și

numesc pe creator Dumnezeu, în lipsa altui cuvânt mai satisfăcător. Fay Waldon definește astfel oamenii de știință: „contemporanii gnostici, eretici de bună credință”. Buna, sincera lor speranță este că salvarea rasei umane, definitiva suprimare a bolilor, ignoranței și ignominiei pot fi realizate prin descoperirea misterioaselor secrete ale universului.

Profesorul Dawkins, evoluționarul de la Oxford, spune: „Credința în Dumnezeu e un genetic cultural ce se perpetuiază în ființa umană de 30.000 de ani încoace. Impulsul de «a fi bun», de a tânji după «dreptate» și «iubirea frumousului» sunt de origine genetică. Cu cât îmbunătățim cooperarea cu semenii noștri cu atât mai bine vom supraviețui cum, de asemenea, religia unei culturi supraviețuiește asemenea unui parazit: perpetuându-se prin artificii ale acestei culturi”.

Vei spune, pe bună dreptate, că nici Fay Waldon nici savantul Dawkins n'au găsit un răspuns definitiv. E agreat, între savanți, că universul a fost creat de un big bang”. Dar ce a fost înaintea acestei gigantice ciocniri de aștri? Nimeni nu știe.

Așadar, dragă Arșavir, rămâi (și rămânem cu toții) mirați și mirați de această ne va însoți până ce, după spusa cronicarului, vom fi oale și ulcele. Vei continua (cum spui în pagina 273) să scrii, „știind bine că aceste pagini ce măzgălești zilnic te cloroformizează, îți servesc ca un punct de sprijin, bine înțeles relativ, în absența sensului absolut al existenței, ce n'ai reușit într-o viață lungă de om să dibuiești”.

*

Aș mai putea să comentez paginile tale despre Constanța, ce cunosc bine deoarece acolo am făcut o parte din serviciul militar, despre care Tudor Șoimaru a scris pagini atât de frumoase în cartea ce-a dedicat acestui oraș-port. De asemenea, aș mai putea răscoli amintiri despre atâtea cunoștințe sau prieteni din generația noastră, a anilor '30 de care pomenesti în „Jurnalul” tău. Și așa scrisoarea aceasta e destul de lungă astfel încât te scutesc de alte aprecieri și comentarii.

Cu drag și voie bună rămân
așa
Lucian Boz

P.S. – Ocupat și preocupat cum ești, ai uitat să pui câteva rânduri de dedicație pe „Jurnalul” tău. Nu-i nimic! Sunt sigur că nu vei uita să-mi dedici viitoarea ta carte. ■

Într-un număr viitor vom publica și alte scrisori inedite ale lui Lucian Boz, comunicate de Mircea Popa.

1940, eveniment ce a zguduit alese pe intelectuali. Îmi amintesc de șocul resimțit de peritalități ca profesorul Rosetti, Dan Cioculescu, Mihai Ralea și Calinescu. Fostul director al „Evărului” și al „Dimineții”, Constantin Graur, a murit ascultând la radio știrea despre ocuparea Parisului de trupele hitleriste. Jeni notează în aceeași zi: „Mi-amintit că peste două zile voi avea 24 de ani”. Două zile mai târziu: „M'am trezit la 9, hotărât să merg la Fundație” și, câțărânduri mai jos: „Durut burta la ziua, contrar obiceiului”.

Nu mai e vorba de un copilan- ci de o femeie de 24 de ani, citește zi și noapte, e în curent tot ce apare, învață germana și leza și, când vrea, scrie într-o lectă franceză. Cum a fost posica o ființă atât de culta, să afie acest „je m'en fiche-ism” față de evenimentele din anii 1940-45, interesul ei fiind, în afară de i, cele câteva prietene și muzi- Citind despre plăcerea ce avea ultând un concert Enescu, îmi ntește de chinul Cioran, ce turisește în cărțile lui senti- tul de liniște ce resimte ori-âte ori ascultă concerte din mu- de Bach.

în pagina 176 câteva fraze ce ar fi putut fi semnate de Cioran: „Știu că tot ce aș putea face sau trăi sau a fi, din moment ce fac și trăesc și sint în mod fatal în această viață, nu va servi la nimic și mă va lăsa tot aceeași bucată de carne și nu știu ce încă, un nu știu ce care suferă. Problema nu e de a căuta soluția ca să nu mai suferi. Ar fi prea copilăresc. Problema e a face tot ce e posibil de făcut în această lume *ca să uiți*. În fond ca să uiți că trăești”.

Poeții găsesc salvarea în poemă. Jeni Acterian nu crede în o soluție satisfăcătoare și e convinsă că „îți vei lovi capul de toți pereții ignoranței noastre până la sfârșitul vieții”.

Când își dă osteneala, Jeni scrie un adevărat poem în proză, ca bunăoară acest mic giuvaer:

„M'am întins pe divan și am întors capul spre fereastră. Mi s'a desfășurat brusc noaptea verzuie a unui asfințit cuprins în rama ferestrei. Jos, umbra de nori negri învâluită în lumina lunii. Aceasta, aproape perfect rotundă, mică și împreștiind verdele acela mucigăit, întunecat”.

*

Pagina 515 cuprinde această candidă mărturisire: „Reaționez copilărește de grav. Sint copilărește de tristă și stinsă”. Ne aflăm la sfârșitul „Jurnalului” și obsesiile de boală și moarte dau loc acestor însemnări ce par a rezuma ceea ce a frământat-o o viață întreagă: „E ciudat. Probabil că atunci când suferi puternic, violent, ți se imprimă într'un fel de inconștient și, în fiecare an în epoca respectivă, repeți inconștient climatul respectiv sufleteșc. Trebuie să recunosc că din ce în ce mai slab. Acum doi

Istorie literară

Mircea Eliade

Gib I. Mihaescu

Geo Bogza

“**A**RTA nu reflectă viața, ea îl reflectă pe spectator”. Cuvintele îi aparțin lui Oscar Wilde (vezi prefața romanului *Portretul lui Dorian Gray*) și ar putea sluji drept moto tuturor proceselor pornografice intentate scriitorilor de-a lungul timpului. Deși nu a fost singurul moment din istoria literaturii române când s-au scris și discutat texte cu aluzii trupești, perioada interbelică a fost scena pe care s-au susținut cele mai aprige campanii antipornografice și unde s-au dat totodată cele mai puternice replici. Alături de celebrele dispute între tradiționaliști și moderniști, între balzacieni și proustieni, o altă controversă cu răsunet atunci și mai puțin cu-

noscută acum o constituie procesele intentate autorilor în ale căror scrieri întâlnim scene-tabu pe tema corporalității.

Spuneam că nu e prima dată când scriitorii „atacă” bunele moravuri ale societății. Să ne amintim că și numele lui Titu Maiorescu a fost implicat de Nicolae Ionescu (unul din colegi) într-un scandal de la Școala Centrală de Fete din Iași, în urma căruia a fost suspendat din funcția de profesor. Tot atunci poezia lui Creangă citea la „Junimea” îndrăzneț *Poveste a*

poveștilor, care a circulat în epocă doar în exemplarele „ad usum delphini” și care nu a mai fost publicată decât în 1939 la Fundațiile Regale și apoi abia după 1989. Nici simbolistii n-au scăpat de filtrul prejudecăților, N. Iorga văzând în poezia și proza lor o „literatură de lupanar”, tot astfel cum pe Arghezi îl va declara „pornograf” pentru mult discutatele *Flori de mucigai*. Dacă la sfârșitul secolului al XIX-lea „incidentele” de acest gen sunt mai puțin numeroase, scriitorii moderni care își permit astfel de „nebunii” sunt mult mai numeroși. Ei l-au citit pe Marchizul de Sade cu ale sale *Crime ale iubirii*, i-au dat dreptate lui Flaubert în procesul în care acesta a fost acuzat de atentat la bunele moravuri pentru *Madame Bovary*, îl iubesc pe Baudelaire cel amoretat de o prostituată cu pielea neagră. Singurul lor păcat este de a nu crede că sincronismul în materie de artă și morală este la noi – căci suntem la porțile Orientului – numai legendă.

Disputa se întinde pe aproape un deceniu și rămâne de văzut dacă la începutul anilor '40 publicul românesc depășise acest impas al receptării cărților cu scene ale corporalității. În poezie, capetele de acuzare sunt Arghezi (pentru îndrăzneala cu care *Tinca* își arată „carnea de abanos” și „mărgăritărelul de mai” sau cu care *Rada* „Si-a dezvelit sărind/ Bujorul negru și fetia”) și Geo Bogza pentru *Jurnal de sex* (1929) și *Poemul-invectivă* (1933), volume ce au cunoscut aproximativ aceeași soartă cu *Povestea poveștilor* lui Creangă, nefiind reeditate

decât în 1996 în cartea de interviuri a Diane Turconi (vol. *Eu sunt ținta. Geo Bogza în dialog cu Diana Turconi*, Ed. Du Style, București, 1996). În proză, acuzele vin pentru romane la care nici cu gândul nu gândești, cum ar fi *Maitreyi* al lui Mircea Eliade pentru celebra scenă a jocului cu gleznele eroinei. *Cărți puse la index* este titlul unui articol semnat de Cezar Petrescu (vezi *Curentul*, an VII, nr. 2286/16 iunie 1934, pp. 1-2) în care sunt amintite câteva din volumele „atinse de afurisenie”: *Rusoaica* de Gib Mihaescu, *Întoarcerea din Rai* de M. Eliade, *Cartea nunții* de G. Calinescu, *Polca pe furate* de Mihail Celarianu, proza lui Arghezi, *Patul lui Procust* de Camil Petrescu, *Corigent la limba română* de Ion Minulescu sau *Calea Victoriei* de Cezar Petrescu, la care se vor mai adăuga alte proze elidate sau *Ambigen* de Octav Șuluțiu, *Bagaj* și *Pensiunea doamnei Pipersberg* de H. Bonciu, *Femei* de Mihail Sebastian sau *Femeia sângelui meu* de Mihail Celarianu. Cu puține excepții (Calinescu sau Cezar Petrescu), lista autorilor incriminați cuprinde în mare parte scriitori ce se revendică de la direcția modernistă. Acestora li se adugă teribilismele avangardiștilor, începând cu volumele de poezie ale lui Bogza („mănușa pe care i-am aruncat-o lumii în obraz la 20 de ani”, după cum va mărturisi mai târziu autorul) și culminând cu revistele cu titluri ireproductibile ale „algiștilor” Aurel Baranga, S. Perahim, Paul Păun și Gherasim Luca, trimise cu destinație specială lui Iorga: acesta dema-

rează un proces în urma căruia cei patru sunt închiși de două ori la Jilava. Atât revistele „algiștilor” din 1931 și 1932, cât și volumele lui Bogza au circulat greu și în exemplare puține. În urma unui tur prin librăriile capitalei, Geo Bogza va constata – aflăm din jurnalul lui – că volumul său din 1929 fusese retras din toate vitrinele; un inginer i-l cere la radio, o farmacistă care îl cunoștea pe Sașa Pană îi scrie acestuia pentru a-i facilita procurarea mult doritului exemplar, la redacția revistei *unu* i se cer alte exemplare, unul dintre ele ajungând chiar în mâinile fiicei lui Rebreanu, care îl citește – și chiar îi place – în pauza unui spectacol de teatru. La procesul care i se va intenta i se vor lua amprente pe care le pune apoi pe coperta volumului, în semn de protest. O dată cu Geo Bogza va fi arestat și H. Bonciu pentru *Bagaj* în 1932; abia în 1934 acesta din urmă va fi apărut în Comitetul Societății Scriitorilor Români de Șerban Cioculescu și Zaharia Stancu. „Algiștii” vor ajunge și ei la Jilava, de unde doar intervențiile rudelor le vor facilita ieșirea pe cauțiune.

Dacă în cazurile exemplificate mai sus s-ar putea specula ideea că vin din partea avangardiștilor cunoscuți pentru voluptatea actelor de teribilism, ce ne facem însă cu ceilalți autori incriminați? Apariția în 1933 a unei suite de romane bune ce conțin scene-tabu cu trupuri dezgolite reprezintă, așa cum sugera Ioana Părvulescu într-un articol mai vechi din *România literară* și apoi în *Întoarcere în Bucureștiul interbelic* (Ed. Humanitas, 2003, cap. *Atât de aproape*, pp. 69-80), o victorie asupra prejudecăților publicului, la un an de la celebrul proces D.H. Lawrence pentru *Amantul doamnei Chatterley* din sala Roxey. Totuși, la 1934, când în revista *Vremea* se publică fragmente din romanul *Am-*

Scriitori în boxa acuzaților

Editura AULA

Colecția „CANON”

(monografie critică, antologie de texte, dosar de receptare)

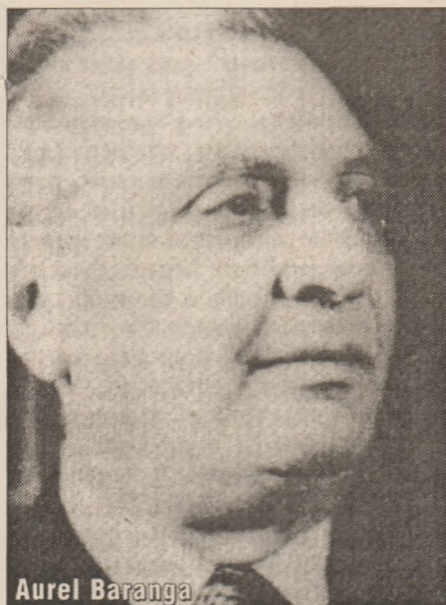
Stefan Bănuțescu de Monica Spiridon	45.000 lei
Ana Blandiana de Iulian Boldea	45.000 lei
Nicolae Breban de Liviu Malița	45.000 lei
Emil Brumaru de Rodica Ilie	45.000 lei
Matei Călinescu de Stefan Borbély	45.000 lei
Mircea Cărtărescu de Andrei Bodi	45.000 lei
George Coșbuc de Andrei Bodi	45.000 lei
Leonid Dimov de T. Ștef și V. Mureșan	45.000 lei
Ioan Groșan de Nicoleta Cliveț	45.000 lei
Alexandru Ivasiuc de Sanda Cordoș	45.000 lei
Nicolae Manolescu de Mihai Vakulovski	45.000 lei
Virgil Mazilescu de Ion Buzera	45.000 lei
Fănuș Neagu de Andrei Grigor	45.000 lei
Mircea Nedelciu de Al. Th. Ionescu	45.000 lei
Constantin Noica de Cornel Moraru	45.000 lei
Cristian Popescu de Horea Poenar	45.000 lei
Marin Preda de Rodica Zane	45.000 lei
Liviu Rebreanu de Ion Simuț	45.000 lei
Ioan Slavici de Cornel Ungureanu	45.000 lei
Nichita Stănescu de Vasile Spiridon	45.000 lei
Nicolae Steinhardt de Gheorghe Ardelean	45.000 lei
Sorin Titel de Daniel Vighi	45.000 lei
Urmuz de Adrian Lăcătuș	45.000 lei

Cărțile pot fi comandate la:

Tel./Fax: 0268/31.86.47; 32.66.47; www.aula.ro

Editura AULA O.P. 14 C.P. 13.67 Brașov 2200

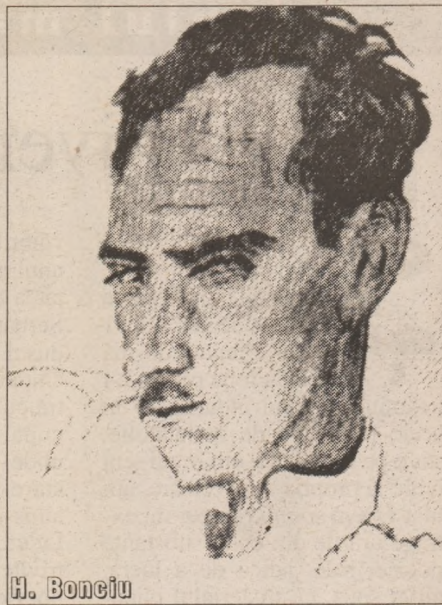
Aurel Baranga

Octav Șuluțiu

Mihail Celarianu

H. Bonciu

bigen al lui Octav Șuluțiu, cartea va fi interzisă de Ministerul Instrucțiunii Publice și nu va apărea decât în 1935, însoțită de o postfață cu valoare de pleoară pro domo – *Paragraf pentru o eventuală istorie a gândirii românești* – ce rediscuta raportul dintre moralitate și artă. Într-o epocă în care prin Lovinescu teza schopenhaueriană despre moralitatea artei ar fi trebuit asimilată, Ministerul Instrucțiunii Publice ierarhiza încă operele literare pe criterii etice. “Lupta împotriva pornografiei” – titlul unui proces-verbal din 26 martie 1937 în urma unei Sedințe a Academiei Române – e dusă de N. Iorga, N. Crevedia, N. Georgescu-Cocoș, O. Goga sau I. Al. Brătescu-Voinești: “În adevăr, de vreo câțiva vreme piața literară este inundată de un număr enorm de scrieri de o pornografie revoltătoare. Supt pretext de romane se publică povestiri lipsite de orice valoare literară, dar pline de scene care zugrăvesc situații și atitudini ca acelea pe care le reprezintă fotografiile ce se vând pe sub ascuns, în localurile de noapte, clienților cu mintea înjumătățită de băutură”. Nu va trece mult timp și campania va căpăta o coloratură antisemită: “Pe măsură ce-i voi descoperi, voi arăta pe toți vinovații. Sunt foarte numeroși. Unii din ei sunt români – cei mai mulți însă sunt evrei, care-și semnează operele cu nume românești, adăugând ticăloase acțiuni de depravare pe care o săvârșesc infamia de a o atribui fiilor altui neam decât aceluia cărui îi aparțin. Se pare că răspândirea unor asemenea scrieri, atât de păgubitoare reputației literaturii românești [în paranteză fie spus, oricând se simte nevoia unor romane păgubitoare ca *Maitreyi*, *Cartea nunții* sau *Patul lui Procust*!-s.m.], izvorăște nu numai din gândul speculării setei de scandal a cetitorilor, ci din urmărirea sistematică a unui plan de zdruncinare, de fărâmi-

tare a temeliiilor pe care e clădită actuala alcătuire socială.” Încă un abuz al “incriminătorilor”: dacă analizăm lista autorilor în discuție, constatăm cu ușurință că cei de origine română sunt de departe majoritari. Într-un astfel de context, postfața romanului șuluțian, care deplânge insuficiența intelectual-afectivă a publicului românesc ce nu poate depăși un nivel primar al lecturii, e un ecou întârziat la prefata lui Oscar Wilde la *Portretul lui Dorian Gray*: în esență, autorul declară caracterul antipedagogic al artei, care nu e nici morală, nici imorală. Respingerea inițială a *Ambigenului* – pentru scenele din casele de toleranță și pentru desenele cu nuduri ale lui I. Anestin deopotrivă – confirmă faptul că publicul românesc nu asimilase încă exclusivitatea criteriului estetic în valorizarea unei opere literare. “Suntem abia la epoca proceselor literare de cam acum 80 de ani din Franța. Peste alți 80 de ani ne vom fi lecuit, poate, de toate ipocriziile întârziate”, conchide Perpersicius.

Alături de postfața romanului șuluțian mai sunt de amintit ședințele din aceeași perioadă (1936-1937) ale Societății Scriitorilor Români, avându-l drept cap de acuzare pe Eliade pentru *Maitreyi*, *Domnișoara Christina*, *Sarpele* sau *Întoarcerea din Rai*. Evenimentele sunt consemnate și în *Memorii*, de unde aflăm că principalul acuzator este același N. Georgescu-Cocoș, care publica în *Neamul Românesc* – revistă citită aproape numai de universitari – numai scenele așa-zise “tari” din cărțile lui Eliade, astfel încât se produsese o relativă deviere în receptarea și interpretarea textelor. De exemplu, în cazul *Domnișoara Christina*, “pornografia” surclasase orice discuție despre limitele și posibilitățile literaturii fantastice în sine. Cum atacurile vin din garda veche, de la profesorii

atacați și de “criniști”, Eliade se aștepta la o susținere din partea congenerilor săi, care însă tac, aflăm tot din *Memorii*. Eliade va interveni făcând o distincție între scriitorii care introduceau scene ale corporalității din rațiuni de logică internă a textului și “oportuniștii” care le introduceau într-o manieră vulgarizată, cu unicul scop de a crește gradul de vandabilitate a cărții. Ca și distincția de la 1933 dintre “erotomani” și pornografi, și această nuanțare de la 1936 se va dovedi prea subtilă pentru un auditoriu fie închistat în “idei primite de-a gata”, fie invidios. Chiar Șerban Cioculescu, care se opune teoretic judecării operelor literare de pe poziții ideologice sau moralizatoare, condamnă acuzele ce i se aduc lui Eliade doar pentru că vin din partea unui neavenit (“un neom sub raportul existenței artistice sau mai în genere publicistice, dl. N. Georgescu-Cocoș, care în viața sa n-a semnat un articol gazetăresc remarcabil sau o pagină bună de literatură”), în vreme ce campania lui Iorga împotriva lui Arghezi i se pare o reacție justificată doar pentru că vine din partea unui nume mare. Cu toate că este convins de unicitatea criteriului etic în receptarea literaturii. Prigoana împotriva lui Eliade se va stinge treptat, șeful “noii generații” câștigă procesele și sfidează Ministerul Instrucțiunii Publice cerând simbolic un leu ca despăgubire morală.

Ne aflăm, așadar, la sfârșitul anilor '30. Marile procese s-au ținut și au fost câștigate de autorii textelor împricinate. Mulți dintre ei se vor “cuminți” pe viitor. Geo Bogza s-a transformat dintr-un adolescent revoltat într-un tânăr resemnat care, după ce află adevărul despre anii de detenție ai tatălui cauzăți de jocul de cărți, schimbă tonalitatea stenică a *Jurnalului de copilărie și adolescență* într-una apăsătoare, ternă, epuizată. Într-un interviu luat de Ion Ro-

man în 1941, Octav Șuluțiu prezintă scenele corporalității din *Ambigen* ca pe un caz de revoltă adolescentină; urmarea acestei mărturisiri este faptul că ele vor fi suprimate din următorul roman, *Mântuire*. La 1943, pe prima pagină a ziarului *Curentul* (nr. 5627) Romulus Diașu semnează articolul *Romanele criminale și problema tineretului*, în care demonstrează cum toate actele de delincvență sunt efectul lecturilor tinerilor din cărți ce atentează la bunele moravuri. Ca și cum nici procesele, nici postfața lui Șuluțiu nu existaseră. Totuși, în ciuda acestor reacții sporadice, se depășise un prim prag al prejudecății publicului. În perioada războiului problema raportului dintre moralitate și artă va trece într-un plan secundar, pentru ca o dată cu instalarea proletcultis-

mului termenii ecuației să se repolarizeze în favoarea celei dințai. O bună parte din operele interbelicilor va fi interzisă. *Povestea poveștilor* e ca și inexistentă. În timp ce Henry Miller devenea, cu *Tropicul Cancerului*, o vedetă în America, chiar dacă i se interzisese intrarea în Anglia după publicarea cărții la Paris în 1934, la noi scenele cu trupuri dezgolate serveau cel mult ca stratagemă în “romanele obsedantului deceniu” pentru a devia ochiul cenzurii de la rostirea unor adevăruri în manieră esopica. Vor mai trece câteva decenii bune până când, după 1989, se va depăși marele impas. Măcar printre cei avizați. Căci în rândurile publicului larg, fiecare epocă își are pudibonzii ei...

Adina Ștefania Ciurea

EDITURA PARALELA 45 - DEPARTAMENTUL DESTIN

NOI APARIȚII

Peter Sragher
să facem un copil

format 14 x 20, 86 p., 40.000 lei

Viorel Pătrașcu
Jurnal de la Filipeni

format 14 x 20, 180 p., 75.000 lei

Reduceri de 30% pentru comenzile prin telefon sau e-mail.

Comenzile se primesc pe adresa:

Pitești, str. Frații Golești, nr. 128-130

Tel/fax: 0248 214 533; 0248 631 492

e-mail: comenzi@edituraparelela45.ro

ochiul magic

La aniversară

SERBAN FOARȚĂ a împlinit de curând 61 de ani. Pregătindu-mă să-i telefonz pentru a-i transmite un gând încurajator în acele momente de melancolie, stare pe care orice om inteligent o are la propria-i aniversare, am luat *Opera somnia* spre a-mi extrage urările din chiar substanța poeziei sale, adică de a lucra, altfel spus, cu materialul clientului. M-am cufundat în lectură și nu l-am mai citit nici pînă astăzi. De fapt, citind, am uitat cu totul de ce luasem cartea. Și asta pentru că de foarte multă vreme citesc poezia lui Șerban cu o neobosită voluptate. Ea este dificilă pentru cel care nu are un suficient exercițiu de lectură, pentru cel care citește doar epica unui text poetic, doar anecdotică lui, sau, dimpotrivă, pentru acela care nu vede în poezie decît jocuri de umbre, aerosoli și precipitații atmosferice doar abuzuri. Însă și cel care caută doar abuzuri, adică o viceversa, exclusiv narații baladești, ar găsi în lumea lui Șerban Foarță material pentru bucurii estetice enorme. Dacă poezia lui este, la prima vedere, o construcție în epură, o invocație de tip mallarmean sau barbian, adică oricum din zona pe care a încercat s-o descrie și s-o identifice abatele Bremond ca fiind a poeziei pure, în fond ea are o fascinantă anecdotică interioară, o anecdotică a povestirii, o circumscrisie a aventurii fonetice și semantice, pe care oricine este deprins cu lectura le poate trăi la nivel maximal. Și aici se vede cu adevărat marea lui capacitate de concentrare: tot ce pare că se manifestă spontan, din înseși latențele stihinice ale limbii, se naște, de fapt, printr-un enorm efort arheologic, printr-un procedeu de scufundare în materialul lingvistic pe care puțini crea-tori pot să îl facă și apoi să îl și

valorifice cu aerul jubilatului al unui exercițiu ludic. Spontaneitatea de suprafață a poeziei lui Șerban Foarță este, în fapt, produsul unui sacerdoțiu, consecința unui travaliu de miner. Intră cu picamerul și dizlocă strat după strat pînă ajunge acolo unde nucleul mineral zace în stare aproape virgină; adică atins uneori, dar încă neactivat. Iar eu, în căutarea unei urări potrivite, mă scufund în această poezie și ca un degustător cu simțul răspunderii, ca un cititor profesionist vreau să zic, dar și ca un ucenic timid și lacom, ca un elev care vrea să mai învețe cîte ceva despre mișcările înalte ale sunetelor și despre fluidele profunde ale limbii, despre încrengătura aceea de pîrîiașe fratricide care și pe sub straturile solide și, aparent, așezate. Seamănă mult această poezie, ca să folosesc tot o metaforă din lumea geologiei, cu plăcile tectonice care tot încercînd să se așeze, tot încercînd să își găsească echilibrul, produc cutremure închilibrul, dar le conduc dintr-o înaltă nevoie de coeziune și de armonie. Și la Șerban există această mișcare a straturilor lingvistice care produce uimiri, uneori chiar stări de năuceală, dar această mișcare nu este doar o demonstrație gratuită, simplă probă de virtuozitate, așa cum ar părea unui ochi grăbit, ci efectul unei încercări de armonizare launtrică a oceanului de cuvinte, a lichidului lingvistic care vuisse și care se zbate pe dedesubt.

Acum, într-un târziu, mi-am amintit de ce am luat *Opera somnia* și de ce am căzut în lectură ca într-un vis adînc. Pentru că lui Șerban Foarță nu-i poți spune nici *La mulți ani!* fără să te faci de rîs dacă nu te gîndești la fiecare cuvînt ca și cum l-ai folosi pentru prima dată. Așadar, *La mulți ani*, Șerban Foarță!

Pavel Șușară

August

I-A FOST dat literaturii române, se pare, să se întemeieze, să se întreze și să crească prin cîteva „triumvirate” cu înțelegere dincolo ca și dincoace de Istoria care le-a zămislit. Abia mijită în cronicile lui Ureche, Costin ori Neculce, creația literară se legitimează estetic și lingvistic în crucialul an 1840 prin osîrdia unor Kogălniceanu, Alecsandri și Negruzzi, pentru a se măiestri și a se revărsa în universalitate pe cele trei brațe din delta genialității: Eminescu, Creangă, Caragiale. Reprezentant al celei de-a doua formațiuni cu contribuții decisive în evoluția literaturii române, Constantin (Costache) Negruzzi valorifică în plan literar atît agonișeala spirituală proprie (a fost un erudit), cît și pe aceea a cronicarilor. El uimește prin sagacitatea cu care a știut să pună sămînța dinții mai multor genuri și specii literare care, oricît de înflorite și desăvîrșite ulterior, păstrează și astăzi urmele matricei originale.

Născut în 1808 în Trifești Moldovei, într-o familie de răzeși cu piciorul pe primele trepte ale rangurilor boierești, C. Negruzzi moare la 24 august 1868, la Iași, nu înainte de a fi ajuns el însuși vornic, cu multiple însărcinări administrative. Deși aparține năvalnicei generații pașoptiste, contemporan cu Bălcescu și prieten al munteanului patriot I. H. Rădulescu (cu care a și purtat o interesantă corespondență cu accent pe „filologice”), C. Negruzzi își păstrează cumpătul și se ține deoparte, aducînd, totuși, un elogiu Anei Ipătescu. În 1859, scrie răspicat: „Noi voim Unirea. O dorim și o vom cere totdeauna *rostribus et unguis*”. Șirul demnităților oficiale continuă și sub Vodă Cuza, iar Negruzzi urmează prin scris, dacă nu prin faptă, comandamentele epocii sale pe care, de altfel, le întuise în mare măsură chiar înainte, „oficializării” lor. Atras de istorie și de filozofie, nu va neglija nici aspectele limbii unitare, „muntenizînd” după model heliadesc. Omului liniștit, serios, „funcționar din adîncul sufletului”, cum avea să-l caracterizeze E. Lovinescu în cunoscuta-i monografie de la 1913, i se suprapune un individ jovial, sociabil, cu unele „ieșiri” ce-l priponesc la moșie în scurte exiluri. Temperamentul acesta dual ce urmează, totuși, un drum de mijloc (*juste milieu*, cum se spunea încă din vremea lui), pare bene-

August - miniatură din *Orele fericite* ale Ducelui de Berry

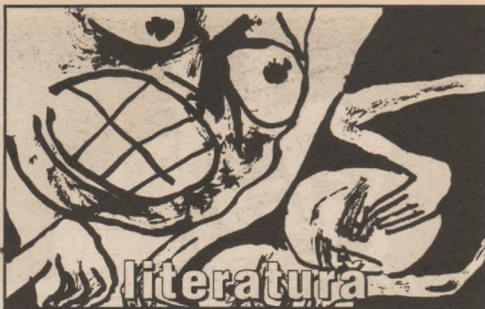
fic pentru scriitor. Om așezat atît la figurat, cît și la propriu (călătorește în străinătate o singură dată, tîrziu, în 1855) Negruzzi caută și tihna studiului pe îndelete. I. Negoitescu întocmește o listă cu numele tuturor autorilor și filosofilor străini citați de-a lungul operei, ca dovadă de necontestat a temeiniciei sale culturale. Considerat impropriu „poet” după publicarea „anecdotelui istoric în versuri” *Aprodul Purice* în 1837, Negruzzi dă la iveală, toate în același an, alături de traduceri din Hugo și Pușkin, prozele ce-l vor consacra. Acum apar nuvela romantică *Zoe, Scrisoarea I (Primblare)*, precum și bucată antologică *Cum am învățat românește*. Inaugurează astfel dintr-un foc, într-o literatură incipientă, năpădită și sufocată de „traducțiuni”, epopeea clasică (chiar dacă printr-o încercare neperformantă), nuvela romantică, atît de imitată proză memorialistică – începînd chiar de către comilonii săi Alecsandri și Heliade – și, nu în ultimul rînd, foiletonul. Adaptează, localizează și traduce o serie de vodeviluri și drame cu conștiința perfect acordată vremii că tea-

trul este „o tribună de luptă” cu țintă precisă mai ales în corecții sociale. Direcția este urmată de Alecsandri (cu care, alături de Kogălniceanu, împarte în 1840 directoratul Teatrului Național), dar și de Caragiale, mai tîrziu. Tot în 1840 îi apare în *Dacia literară* nuvela istorică *Alexandru Lăpușneanul*, „început și culme” (Liviu Leonte) în proza românească. Semnele modernității acestui înzestrat scriitor ce „cîștigă în calitate ce-i lipsește în cîtime” (Alecsandri) se vădesc la tot pasul, de la tehnica „povestirii în ramă” practică în nuvela *O alergare de cai*, la *Epilogul „scrisorilor”* pe care G. Dimisia nu îl găsește urmuzian. *Epilog* cu adevărat contrarian ce ispitește cititorul contemporan a-l raporta la mimologisme ale lui e.e. cummings sau, și mai aproape de noi, la poemele în „limba spargă” ale Ninei Cassian.

Iată cum premeditat, intuitiv ori doar accidental, Negruzzi reușește să-și pună la adăpost de necruțătorul „dinte al vremii” o bună parte din scrierile sale.

Gabriela Ursachi

DINIOARĂ, pe
când zeii umblau
pe Pământ fără să
se ferească, Grija

a trecut peste un râu, a luat de pe
mal niște lut și a început să-l
modeleze. După ce lutul a prins
chip, Grijă l-a rugat pe Jupiter
să-i dea duh. Fără să stea pe gînduri,
zeul a îndeplinit rugămintea
Grijii. Sfada a început însă
cînd bucata de humă însuflețită
a trebuit să primească un nume:
Grijă ar fi vrut să-i pună numele
ei, Jupiter socotea însă că se cuvine
să dea noii creaturi numele
lui. Pămîntul a intrat și el în dispută
și, cum trupul făpturii era
din humă, i s-a părut firesc ca ea
să-i poarte numele. Pînă la urmă
cei trei s-au dus la Saturn, timpul,
să le judece pricina. Hotărîrea
acestuia a fost următoarea:
deoarece făptura e făcută din
humus, din pămînt, va avea
numele Pămîntului și se va numi
homo, om. Cum Jupiter este cel
care i-a dat duh, la moartea
omului îl va lua înapoi. Trupul
de pămînt se va întoarce în pămînt,
căci așa e drept. Dar pentru
că Grijă este cea care a dat
chip făpturii și a modelat-o, omul
se va afla toată viața în stăpînirea ei.

Oricît de surprinzător ar fi,
istoria despre nașterea omului
din grijă și despre felul cum
timpul îl lasă pe om în grija
grijii, la voia ei, această poveste
simplă, frumoasă și ușor de înțeles
nu se află într-o carte de
basme pentru copii, ci într-una
din cărțile cele mai dificile ale
filozofiei, *Sein und Zeit* de
Martin Heidegger. (Cititorul român
o găsește la pagina 268 din
traducerea apărută anul acesta
la Editura Humanitas, realizată
de Gabriel Liiceanu și Cătălin
Cioabă). Ceea ce nu înseamnă,
desigur, că *Ființa și timp* e o
carte accesibilă, ci că, în ciuda
faimei ei intimidante, merită
riscul lecturii, știind să te surprindă.
Într-un *Excurs...* final, în
care Gabriel Liiceanu trece în
revistă cîțiva termeni esențiali ai
“codului” heideggerian, se
oprește și asupra *grijii* “ca
existențial integrator”: “Dar de ce
un cuvînt lipsit de orice trecut
metafizic, precum «grijă», este
chemat dintr-o dată să exprime
însuși temeiul structurilor
co-originare ale *Dasein*-ului și,
pînă la urmă, însăși structura
de ființă a acestuia?” Cine vrea să
înțeleagă răspunsul la această
întrebare trebuie să înțeleagă
întîi sensul pe care-l dă Heidegger
cuvîntului grijă, “ca termen
ontologic și ca existențial
suprem”, dincolo “de toate
aluziile ontice la starea psihologică
a celui care este «plin de griji»
(care «nu-și vede capul de griji»”),
cuvînt care păstrează totuși
esențialele care palpă în miezul
de ființă al acelei ființări apărute

cronica optimistei

de Ioana Părvulescu

Grijă și timp

Fotografie de Ioana Părvulescu

nu se știe cum, acaparată în
permanență de «ceva»...” (p. 612).

Dacă e lipsit de trecut
metafizic, termenul grijă nu este însă
și lipsit de trecut literar. Povestea
grijii (în ambele sensuri de
bază ale cuvîntului, cel negativ,
“necaz, îngrijorare” și cel pozitiv,
“atenție, dăruire, îngrijire”) vine
de departe. Autorul genezei
grijă-om este latinul Hyginus,
zis și “astronomul”, pentru
a nu fi confundat cu Hyginus
“bibliotecarul”, unul dintre
intimii lui Ovidiu. “Astronomului”
i se datorează un soi de dicționar
mitologic de inspirație grecească,
alcătuit din 227 de așa-zise
fabule, dintre care una, a
20-a, este cea despre *Cura*,
Grijă. Sentința lui Saturn, ca
Grijă să-l aibă pe om în puterea
ei toată viața: “Cura enim quia
prima finxit, teneat quamdiu
vixerit” l-a preocupat pe Herder,
care a scris poemul *Das Kind
der Sorge* (*Copilul Grijii*),
cu aceeași sentință saturniană:
“Dir, seiner Mutter, o Sorge/
Wird es im Leben geschenkt”
 (“Tie, a lui mamă, o, Grijă/
Cîți trăiește-ți va fi dăruit”). De
la Herder motivul grijii a fost
preluat de Goethe în partea a doua
din *Faust*. Inspirat de Goethe,
Konrad Burdach a publicat în
1923 un studiu intitulat *Faust
und die Sorge* (*Faust și grijă*).
Studiul lui Burdach a fost citit
de Heidegger, iar fabula lui
Hyginus este citată în latină în
Sein und Zeit, apoi, în paragraful
despre “Confirmarea interpretării
existențiale a *Dasein*-ului ca

grijă...”, prelucrată în ceea ce
s-ar putea numi “limba străină
Heidegger”.

LIMBA în care este scris
Sein und Zeit, este
derivată de limba lui
Heidegger, care este
germana. Ca să traduci așadar
Sein und Zeit nu-i suficient să
ști germana, trebuie să înțelegi
și “limba Heidegger”, codul său
de gîndire. Lucrul acesta, valabil
într-o anumită măsură pentru
orice autor tradus, solicită la o
lucrare ca *Ființa și timp* precizie,
rigoare și... grijă într-adevăr
maxime. A-l traduce pe Heidegger
seamănă cu o traducere
la puterea a doua. Sau cu o
traducere sincronă din două
limbi străine. Într-o scurtă
introducere, intitulată *Cîteva
reperi*, Gabriel Liiceanu își
previne cititorii: “Nici măcar
un singur cuvînt nu a fost
scris la întîmplare în aceste
pagini și nu a apărut fără
să aibă calitatea de element
actual și viitor al construcției.
Tot ceea ce și-a făcut intrarea
în scenă este preluat, păstrat
și introdus în configurații și
sintagme care cresc unele
din altele și se amplifică”.
Un *Index tematic* alcătuit
de Cătălin Cioabă îi dă
cititorului o idee despre
munca de precizie matematică
a celor care se încumetă să
traducă *Sein und Zeit*: o dată
pomenit, un anumit cuvînt-
cheie este urmărit în absolut
toate contextele în care
mai apare, i se știe tot
timpul poziția în întreaga
carte și, firește, i se păstrează
obligatoriu

forma de la prima apariție.
(Milan Kundera, romancierul
care-și construiește cărțile
ca pe niște simfonii, cu
temă și variațiuni, își
exprima odată, într-un
eseu din *Testamentele trădate*,
indignarea legată de
libertatea pe care și-o
iau traducătorii în
echivalarea unor
cuvinte. Asemenea
profesorilor de română
care corectează
compunerile
elevilor, unii traducători
pun de la ei, atunci
cînd un cuvînt se
repetă, un sinonim
nedorit. Dacă
autorul ar fi dorit
un sinonim, se
plînge Kundera,
ar fi folosit
unul.) Or, la Heidegger
asemenea intervenții
“creatoare” în
text ar duce pe loc
la prăbușirea
întregului. Indexul
tematic românesc
dovedește nu numai
că reconstrucția
este făcută strict în
limitele proiectului
original, ci și că
traducerea a fost
comparată, cuvînt
cu cuvînt, cu trei
variante pe care
specialiștii le iau
drept reper, două
ediții franceze,
Vezin și Martineau,
precum și ediția
americană. Dificultățile
echivalării compuselor
germane în română
- începînd chiar cu
Dasein, care a
trebuit păstrat
netradus, ca în
toate limbile de
altfel - sînt ușor
de imaginat pentru
oricine a făcut
măcar cîteva
ore de germană
în viață.

Cititul unei
asemenea cărți
presupune, de
asemenea, învățarea
rînd cu rînd și
pagină cu pagină
a codului heideggerian,
altfel, ne previne
Gabriel Liiceanu,
cititorul “va avea
net senzația că citește,
în cuvintele
limbii sale, o limbă
străină”, va

avea acces la
traducerea din
germană, dar
traducerea din
limba heideggeriană
îi va rămîne
inaccessibilă.

DACĂ un cititor
fără “trecut
metafizic”, dar
nu lipsit de trecut
literar dorește să
învețe codul
gîndirii lui Heidegger,
are pe ce să se
sprijine de-a lungul
lecturii. Gabriel
Liiceanu a alcătuit
un “Excurs asupra
cîtorva termeni
heideggerieni din
Ființa și timp”,
cu explicații
sintetice, incredibil
de limpezi și de
plastice, ale unor
noțiuni care numai
simple nu sînt,
începînd cu “Ce
este fenomenologia?”.
Lectura acestui
excurs, benefică
oricui, ar trebui să
fie obligatorie nu
numai pentru
profesorii de
filozofie, dar și
pentru profesorii
de literatură care
pomenesc fără să
clipească de
influența “fenomenologiei”
asupra lui Camil
Petrescu, de pildă.
Ființa (*Sein*),
Ființare (*Seiendes*),
Dasein, *Faptul-de-a-fi-în-lume*
(*In-der-Welt-sein*),
Angoasa (*Angst*),
Grijă (*Sorge*),
Ființa întru moarte
(*Sein zum Tode*)
etc. sînt cîteva
cuvinte esențiale
ale codului
heideggerian
desluite în
această anexă,
care devin tot
atîtea semne
ajutătoare pe
lungul drum
deschis de
filozoful german.
Pe urmele lui,
cititorul va
ajunge să
zăbovească,
încă din
așa-zisul “prolog
în cer” al cărții
asupra înțelesului
ființei, apoi
asupra lui
este și *sînt* și să
simtă nevoia să
le înțeleagă
altfel decît
gramatical: “Despre
toate cele ce
sînt spunem că
sînt, dar înțelesul
lui «este»
rămîne ascuns
în propriul
lui subînțeles.
Ciudat este că
nu ne mirăm
cîtuși de puțin
că lucrurile
stau așa și că
nu simțim
nici măcar
nevoia de a
ne întreba
care este
înțelesul
celui mai
subînțeles
cuvînt din
toate cîte
le folosim.
Or, nu tocmai
de aici este
firesc să
înceapă
filozofia,
de la
supremul
subînțeles?”
(G. Liiceanu,
p. 584).

Sein und Zeit a apărut în
1927, fiind strict contemporană
Cuvintelor potrivite ale lui
Arghezi și *Concertului din muzică
de Bach* al Hortensiei Papadopol-
Bengescu. Interbelicii n-au
avut timp să traducă *Sein und Zeit*,
comuniștii n-au avut loc,
din pricina filozofiei marxiste.
Au trecut 76 de ani pînă cînd
să avem o traducere integrală și
integră în limba română a
acestei cărți care a influențat
hotărîtor filozofia secolului
al XX-lea. Era *höchste Zeit*
deci ca ea să apară și la noi,
măcar la începutul
secolului al XXI-lea. Lumea
literară și lumea filozofică
autohtonă, în care, altminteri,
orice fleac devine eveniment,
nu par să aibă prea multe
resurse să întîmpine această
recuperare de trei sferturi
de secol. Din fericire, o
asemenea operă
făcută cu grijă și timp
rămîne în
grija timpului. ■

teatru

Portret subiectiv

DE SANDA MANU mă leagă, pe lângă anii petrecuți împreună, multe fire, mai mult sau mai puțin vizibile. Anul acesta, când vârsta ei a capătat alte rotunjimi, în ziua Schimbării la Față, fiind mare sărbătoare trecută cu roșu în calendar și neavând prea multă treabă de făcut, am stat pe îndelete și m-am gândit la ea, la firele despre care aminteam. Mi-am acordat răgazul să le privesc, să le observ, să mă bucur de ceea ce știam dar și de ce descopeream în liniște și pace, într-o zi sfântă. O sărbătoream astfel, în curtea mea, cu un pahar de bere rece și bună, în vreme ce fiica ei o invitase, în tete-a-tete, în intimitatea emoționantă a legăturii lor de sînge, la o circumioară cochetă. Ele două, cu tot ce le-a apropiat sau le-a despărțit, cu amintiri extraordinare, cu sensibilitățile unor firi diferite, cu lucruri rostite sau nu, cu înțelegerea iubirii și a timpului lăsat în urmă...

O mare profesoară a școlii românești de teatru, fiica unui mare și foarte inteligent actor, Ion Manu – pomenit recent, cu scrierile lui, de Ioana Pârvolescu în minunata ei carte despre interbelic și interbelici – soția unui actor atît de special și de carismatic, Ștefan Tapalagă, regizoare, absolventă a promoției 1956 a I.A.T.C.-ului, colegă cu Radu Penciulescu, Lucian Pintilie, Valeriu Moisescu, mama Irinei, prietenă, partener în discuții despre cărți, oameni și vremuri, bunica lui Ștefan mic, Sanda Manu poate privi cu seninătate și cu tandrețe în urmă. Are ce vedea! Am petrecut și eu multe ore și zile și nopți împreună cu Sanda Manu. I-am studi-

at devotamentul absolut în ideile și în oamenii în care crede, incapacitatea de a-i trăda chiar și atunci cînd s-au strecurat tristeți sau dezamăgiri, agitația, teribilă uneori, de a nu greși ea cu ceva, de a nu dezamăgi ea pe cineva – la școală, la teatru, la Uniter, acasă. I-am urmărit perfecționismul și variatele lui forme de manifestare, felul în care abordează, cu un alai de principii, orice problemă. Chestiune de educație, de norme clare, de familie. I-am cunoscut, datorită ei, pe Radu Penciulescu și pe Vlad Mugur, doi dintre oamenii pe care îi prețuiesc și pe care îi iubesc. Necondiționat. Multe din amintirile Sandei Manu din liceu, din

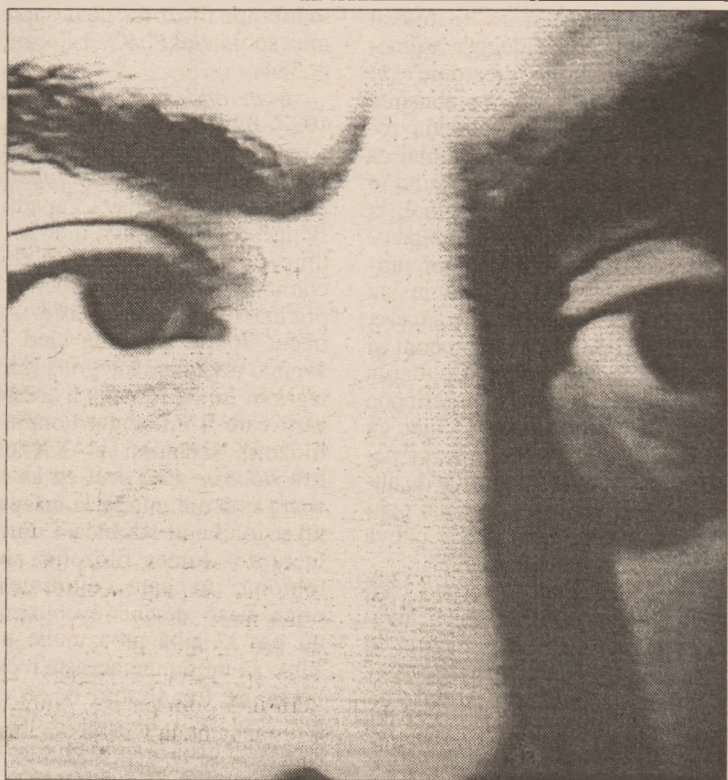
numele evocate, din cărțile și preocupările de atunci mi-au sunat, multă vreme, foarte cunoscut. Și n-am înțeles de ce. Tîrziu am descifrat misterul cînd, la un spectacol de la Ateneul Român, sporovoia într-una cu matusa mea, sora tatălui meu. Aveau aceleași repere, fuseseră colege într-o clasă foarte bună a liceului "Gh. Lazăr" din București. Vă dați seama de cît timp trăiam cu imagini care o cuprindeam pe Sanda și cît mi-a trebuit să pricep că părți din lumile noastre se suprapun, coincid, se completează în atmosfera firească de demult, în cuvinte și chiar în senzații?

Nu am fost întotdeauna de acord, n-am văzut mereu la fel

un spectacol, n-am iubit aceiași oameni de fiecare dată, ne-am situat diferit față de anumite probleme, în anumite conjuncturi, am investit altfel în artiști, ne-am definit, altfel, valorile. Nu mi-a fost profesoară, dar am învățat multe de la ea. Și, privind peste anii care ne-au adus împreună, peste nopțile de la București, Arcuș sau Timișoara în care fumam ca șerpoaicele despicînd în paisprezece destinele teatrului românesc, contrazicîndu-ne sau pactizînd, îmi dau seama că acest timp mi-a fost dat și ca un dar. Mi-a fost dat ca să pot recupera ceva din trecutul familiei mele, din poveștile nepovestite din tot felul de saime, din atmosfera în care

am fost crescută și din care au lipsit șoaptele sau rîsetele trecutului frumos și nobil. Sînt atîția mari actori care îi datorează SANDEI MANU formarea, roluri importante jucate la Național, la Bulandra, la Teatrul Mic, la Timișoara, Cluj. Sînt oameni care îi datorează protecția, meritată sau nu, succesul. Eu îi datorez cu totul altceva: recuperarea unor lumini și umbre de familie, a unei atmosfere pe care și eu, și fiica ei vrem să o păstrăm cu sfințenie pentru casele noastre, pentru copiii noștri, pentru cei pe care i-am iubit și îi vom mai iubi. LA MULȚI ANI, SANDA!

Marina Constantinescu

Ochii lui Toma

SFÎRȘITUL de stagiune a lansat pe piața cărții de teatru și de memorialistică, la sala "Izvor" a Bulandrei, un volum, foarte special, despre Toma Caragiu. Unul dintre cei mai extraordinari actori pe care i-am avut, cu un har ce părea ineputabil în zecile și zecile de nuanțe cu care și-a jucat personajele. Într-un număr recent al revistei ați putut citi detalii despre acest eveniment. Revin asupra lui din dragoste pentru Toma, din respect pentru arome și din prietenie pentru familia lui – Tili, Geti, Ștefan,

Lili, Ștefania, Kiki – de care mă leagă, diferit, foarte multe momente și amintiri cu aură, un soi de solidaritate profesională și umană. Revin și pentru că mi s-a părut că la sfîrșitul acestei cărți, de care nu te despați pînă nu o termini, am parcurs o lecție de viață ținută cu înțelepciune, fără ostentații, de o mare Profesoară. În centrul acestei lumi stă FAMILIA.

Autoarea cărții *Toma Caragiu – Ipostaze*, apărută la Editura Expert, este una dintre surorile actorului, cea mijlocie, Matilda Caragiu Marioțeanu, un filolog și un lingvist de talie europeană, un remarcabil om de cultură. De pe coperta acestui album de artă

ne fixează în alb-negru, prinși în ramele ochelarilor, ochii lui Toma, ochii care au văzut atîtea și atîtea în lumea teatrului și a filmului, în lumea din interiorul lui, în jurul lui. Concepția grafică este de o mare eleganță. Litere frumoase, pagini mari, aerisite, fotografii numai în alb și negru – noblețe și rafinament – care prezintă, într-un plan general, un personaj sau altul interpretat de Toma Caragiu, pentru a relua pe pagina următoare, mărit, pus sub lupă, un detaliu: ochii, în special, o deschidere a minților ca aceea celebră a Primarului său din *Revizorul*, mirări, profiluri, un zîmbet, altul, încruntări, tristeți, palării...

cinema

Lenin la Avignon

Un succes al cinematografului german: *Good bye, Lenin!*

AVIGNON e un loc privilegiat, în care totul iradiază *spirit*, "ville d'esprit", cum citești pe secularele ziduri. Așa cum coexistă la Avignon (orașul cu mai multe teatre decât Parisul!) teatrul nobil, de cea mai rafinată factură, cu saltimbancii zdrențăroși, porniți să cutreiere lumea cu ciinii, cu copiii și cu tot avutul în spinare, tot așa descoperi, lingă splendorile patinate, și o colecție de artă modernă, cât se poate de modernă, dacă se poate spune așa: o cameră goală, cu pereți albi, și două cauciucuri de mașină aruncate pe podea (o operă). O altă cameră goală, cu pereți albi, și trei cărucioare de autoservire, goale (altă operă). O altă cameră goală, cu pereți albi, și un par de campanie cu o pătură, într-un colț (altă operă). O artă care te invită, parcă, la opacitate! Și, pe deasupra, extrem de perisabilă: în câțiva ani (cel mult) patul trebuie aruncat la gunoi și cauciucurile se dezumflă! Dacă așa arată, plastic vorbind, începutul mileniului trei, el arată ciudat. La doi pași de Avignon, la Arles, un mare neînțeles, și-a tăiat, cîndva, urechea; cine știe ce revanșă îi rezervă viitorul autorului de anvelope! Totuși, e greu de imaginat că putem conta măcar pe entuziasmul urmașilor. Dar asta e altă poveste!

Povestea Avignon-ului 2003 s-ar învîrta în jurul unei alte teme: cum se poate transforma un spațiu privilegiat, în caricatura lui. În ziua în care greviștii "intermitenți" au blocat festivalul, interzicînd, practic, unor artiști, să se producă, în timp ce ei, protestatarii-dictatoriali, hălăduiau pe străzi cu un aer zurbagiu-euforic – "orașul spiritu-

lui" arăta teribil de trist. Din motorul în doi timpi (*In* și *Off*) al unui mare festival, din tot farmecul unic al acelei dinamici (teatrul "de selecție" din *In*, dublat de "loteria populară" a *Off*-ului), orașul a rămas doar cu loteria... Am văzut, acolo, cîteva zeci de spectacole, toate mici, la propriu (pentru că e secțiunea teatrului sărac), dar nu și la figurat. În grămada de lucruri dubioase-janghinoase-amatoriste, pigmentate cu glumițe salvatoare (am reținut una: "De ce e practic să mergi în mașină cu o blondă? Pentru că ai voie să parchezi la handicapați!"), poți avea șansa să descoperi și mostre de teatru de calitate. Și nu din patriotism o să numesc aici două "prezențe românești". În primul rînd, un spectacol de ab-

solvire de la Casandra, *Spațiu vital*, de Israel Horovitz, în regia Alexandrei Badea (clasa Valeriu Moiescu). Iată că acești tineri (regizoarea, scenografa Ana-Iulia Popov, actorii Carmen Florescu, Răzvan Oprea, Adrian Anghel) nu au așteptat să-i trimită cineva (e de presupus că oricum nu i-ar fi trimis nimeni!), ci au pus singuri pe picioare proiectul, au găsit bani, s-au înscris în *Off*, și-au închiriat o sală, și au jucat, zi de zi, la Avignon! Apoi, un alt exemplu de anti-pasivitate teatrală ("în neclintită criză a prezentului") e compania *Spleen d'or*, creată de Sebastian-Vlad Popa ca o prelungire a proiectului editorial OKEAN. Cu un spectacol miniatural, un monolog de o incandescentă pasională, *Stimula-*

tor, amar și necesar, de Ernesto Caballero, în regia Ancăi Bradu, jucat (în franceză) de Liana Fulga.

În atmosfera de "teroare revoluționară" a ediției, bucuria marelui public al Avignon-ului s-a legat nu atît de teatru, cît de cinema. De un film lansat în avanpremieră în timpul festivalului (pentru că lansarea națională, în Franța, va fi abia în septembrie), un film nemțesc care are un fabulos succes de public în Germania (dar și peste tot pe unde trece), *Good Bye, Lenin!*... Performanța filmului nu ține atît de regia lui Wolfgang Becker, cît de scenariul lui Bernd Lichtenberg - unul dintre acele scenarii rarissime care au o idee simplă și genială, o idee a cărei anvergură depășește cu

mult filmul propriu-zis. Cu cîteva zile înainte de căderea Zidului, în Berlinul de Est, o mamă - activistă de partid, care și-a crescut singură cei doi copii, acum mari - intră în comă, și iese din comă după opt luni. Orice șoc i-ar fi fatal, mama trebuie protejată de emoții. Cum să-i spui mamei, în aceste condiții, că, "între timp", cu viteza unui fulger SF, istoria s-a schimbat radical, că Zidul a căzut, că toate idealurile sau lașitățile care i-au stricat ei viața, au căzut sub năvala capitalismului victorios?! Și atunci, din dragoste pentru mama, imobilizată la pat, fiul ei de 21 de ani se angajează, cu o febrilitate plină de disperare, de tandrețe și de umor (ca însuși filmul) să dea timpul înapoi, să dea istoria înapoi, să creeze în jurul mamei un microclimat ca acela de *dinainte*, ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat... Cu castraveciorii bulgărești, cu corurile de pionieri, cu organizația de cartier, ba chiar cu televizoralele "stil", pe care le produce cu un prieten, pe casete video! La sublima poternkiniadă participă vecini, rude, prieteni, iubite, figurație gratuită sau plătită, nici un efort nu e prea mare pentru a o feri pe mamă de șocul mortal al adevărului. Marea istorie, remodelată de istoria inimii... "Eroismul de fiecare zi", iubirea și supraviețuirea în civilizația Trabantului, cea lipsită de Coca Cola... Totul e de un haz monstruos; rîzi mereu cu o strîngere de inimă, sfîșiat între nostalgie și umor.

Filmului (ca și Avignon-ului 2003) i se potrivește "o vorbă din Mexic" (cf. unei replici din *Off*): "Trebuie să rîzi ca să nu plîngi!"...

Eugenia Vodă

Morții lipsesc de la un timp dintre noi scria Toma Caragiu undeva în volumul său *Poeme și alte confesiuni*. Cartea aceasta, al cărei protagonist este chiar el în zecile de ipostaze prezentate de sora lui, Matilda, provoacă, în același timp, o enormă bucurie și emoție, dar și o tulburare

grozavă. Toma Caragiu îți este foarte aproape. Cu viața lui, cu poveștile ei și ale profesiunii, cu zbuciumul imens din fiecare zi și din fiecare noapte, cu dragostea imensă pe care a primit-o mereu și necondiționat de la familia lui. Și de la prieteni. Simți nevoia să dai buzna la teatrul

Bulandra și să-l vezi în *Opera de trei parale*, în *Elisabeta I*, interpretîndu-l formidabil pe cămătarul evreu Lazarus Tucher, să-l vezi pe Satin din *Azilul de noapte* sau pe Tipătescu al lui din *O scrisoare pierdută*, un Tipătescu absolut inegalabil... Simți nevoia să ieși din timp, să-l cauți pe străzile Bucureștiului și să-l inviți la o cafea, la Capșa. Simți nevoia, cu alte cuvinte, să parcurgi o vreme cu el, însoțindu-l la teatru sau la o suetă, în agitație și în tăceri. Găsești, în fiecare pagină, detalii și, mai ales, o atmosferă despre o lume în care Toma Caragiu umblă, trăiește, domină, cu bucurii la vedere sau cu surpări păstrate cu delicatețe în interior. Ai senzația ubicuității lui. Te conduce sentimentul că Toma putea să fie peste tot în același timp: pe scenă, în grădina lui scriind o poezie, la filmare, la telefon făcînd farse, cu nepoții de la surori, în turnee, în curtea

lui Geti, sora cea mică, sculptorița, în el însuși, la mesele cu familia lui toată de macedo-români, cu mama și cu tata, cu protecția lor infinită. În toate aceste ipostaze, în multe altele și, nu în ultimul rînd, în acelea în care el tronează în mintea și în sufletul tău, spectatorule, cititorule. Este prînsă anvergura vieții lui Toma Caragiu, ritmul ei, prin jocul dinamic cu ipostazele, cu alternarea lor, prin asamblarea cronologiei lor. Dintr-o perspectivă subiectivă, tandră, ironică, mînuită cu inspirație și devotament de Matilda Caragiu Marioțeanu, eminent profesor și cărturar.

Cartea se constituie, impresionant, și în istoria unei familii vechi de aromâni, cu tradiții păstrate și respectate, cu ritualuri, cu dezrădăcinări și cumplite umilințe. Mai presus de tot și de toate, de timp și de timpuri, a rămas spiritul de FAMILIE, conservat și recuperat tul-

burător de Matilda Caragiu Marioțeanu în cartea sa. Toma Caragiu s-a născut în 1925, în Grecia, în orașul Hrupiști, Argos Orestikon. "Toma a fost un copil vioi, căruia îi plăcea să repete cuvintele, propozițiile, să apese pe ce e mai important - au venit cămilele, mamă, au venit cămilele." Un semn pentru ceea ce urma să devină? Se întreabă sora lui, Matilda, autoarea cărții. Cine poate ști? Copil, adolescent, tînar, matur, om sau artist de teatru, de film, poet, i-a încîntat și i-a fascinat întotdeauna pe toți. Din paginile acestei cărți și din ipostazele lui Toma Caragiu selectate aici, recuperăm nu numai spiritul unui mare, mare actor, ci și spiritul pe care numai familia îl poate naște și cultiva în jurul ei. Un lucru uitat, din păcate, o uriașă și fundamentală valoare anulată astăzi.

M.C.

arte

cronica plastică

de Pavel Șuşară

Evenimente estivale

Simpozionul de la Sf. Gheorghe

Costin Ioniță, Sf. Gheorghe, premiul I

INTR-UN moment în care tînguirea a devenit o stilistică, iar incriminarea tranziției și a erodării funcțiilor statului în administrarea culturii - o probă majoră de conștiință civică și de responsabilitate profesională, este foarte interesant de observat cum reacționează artistul în fața unor provocări de altă natură, cum ar fi, de pildă, proiectele culturale private. Prima constatare este aceea că el nu prea reacționează și, în esență, că nu prea are chef să-și iasă din obișnuințe și să-și întrerupă brusc ritmurile contemplației, iar, cea de-a doua, se referă la o neîncredere suspectă, aproape de patologie, în ceea ce el încă n-a experimentat, evident, mai întîi pe alții. Așa se face că după o campanie mediatică de aproape un an, lansată și susținută mai ales în presa culturală scrisă și audio, Fundația Anonimul și-a început programul de la Sf. Gheorghe (Delta), rezervat artiștilor plastici, cu un deficit de doi participanți. Și asta nu pentru că selecția realizată în cadrul celor două expoziții de la Clubul Prometheus ar fi fost una extrem de dură, ci, pur și simplu, pentru că la secțiunea sculptură nu au participat decît patru artiști care, oricît ar fi fost selecția de eficiență, nu aveau cum să devină șase, așa cum prevedea regulamentul. Dar chiar și la pictură, unde, în

principiu, se găsea ceva mai mult material pentru selecție, nu au rămas în discuție decît vreo douăzeci și două de dosare din care, cu destulă generozitate din partea juriului, au putut fi selectate șase nume. Acestea fiind premisele analizei, se poate bănuși că reținerile de a participa la un proiect cultural de mare anvergură, în care intră deopotrivă literatura, muzica, filmul și artele plastice, precum și dificultățile de selecție, s-ar datora programului extrem de încărcat al artiștilor și faptului că, după ce și-au dobîndit, cu vîrsta, un anumit statut, ei se mișcă mai încet și se lasă prinși mai greu în construcții noi și cu totul necunoscute. Eroare! Cei invitați să participe la Sf. Gheorghe nu pot acuza nimic din cele de mai sus, adică nici suprasolicitare, nici povara gloriei și nici coroziunea reumatismelor, iar asta pentru bunul motiv că proiectul îi privește exclusiv pe tinerii artiști pînă în douăzeci și cinci de ani. Așadar, pe cei care abia au absolvit facultatea sau sînt încă în plin proces de studiu aprofundat. Întrebarea care se pune, în mod legitim, în fața unei asemenea realități, este una singură: de ce această reacție atît de slabă, această apatie care frizează în mod trist dezinteresul? Răspunsul este unul singur: imaturitate culturală, iresponsabilitate profesională și o incapacitate suspectă de asumare a mecanismelor libertății! Atunci cînd

vrei să ieși din condiția de anexă propagandistică și din statutul de asistat, pe care artistul și le-a dobîndit în comunism din pricina calității lui esențiale de handicapat de lux, o condiție obligatorie este aceea de a-ți identifica parteneri. Iar partenerul cel mai important într-o lume liberă este economia reală, reprezentată de actorul ei expozențial, adică de omul cu bani. Iar în acest moment, în România există două asemenea proiecte de o anvergură aproape utopică: acela, mai vechi, al lui Victor Florean de la Baia Mare și cel mai recent și localizat mai larg, al lui Sorin Marin. După depășirea acestor dificultăți, să le zicem administrative, se naște, însă, o nouă problemă, de data aceasta mult mai gingașă: aceea a participării propriu-zise și a finalizării ei artistice. Cum trei dintre cei doisprezece participanți, pentru că, finalmente, cei șase pictori au devenit, din rațiuni aritmetice, opt, au obținut premii cuprinse între douăzeci și zece milioane de lei, o radiografie, fie ea și sumară, a comportamentului creator este absolut obligatorie. Iar acest comportament trebuie privit din două direcții: mai întîi, din perspectiva lucrării finalizate, a consistenței și a valorii ei artistice și, în al doilea rînd, din aceea a capacității de a comunica liber, fără inhibiții și fără crispări, cu datele mai mult sau mai puțin vizibile pe care spa-

țiul și le pune la îndemînă. Iar spațiul Deltei nu este unul obișnuit și el seamănă suspect de puțin și cu atelierul din Budișteanu, și cu perimetrul cuprins între Piața Amzei și Sf. Iosif. Aici, ca într-o demonstrație aproape didactică a structurării lumii, se găsesc, într-o perfectă coeziune, dar și disociate, toate reperele elementare pe care se sprijină orizontul existenței noastre imediate și absolute. Spațiu imprevizibil și fabulos, amestec bizar de realitate brută și de reverie fără limite, Delta nu are cum să nu seducă un ochi viu și să nu frămînte o sensibilitate activă. A nu vedea spectacolul din jur și a nu te lăsa impregnat de substanța vie a unui asemenea loc, așază receptarea undeva pe traseul care leagă superficialitatea juvenilă de o prematură oboseală interioară. Prin reacția vizibilă în fața provocării spațiului s-a răspuns, implicit, unei întrebări prezente mereu în preajma simpozioanelor, chiar dacă neformulată decic: cum reacționează artistul care iese din atelier și, în ultimă instanță, din spațiul său securizat? Dacă în simpozioanele obișnuite răspunsul este mai greu de formulat din pricina participării restrînse și a criteriilor de selecție de multe ori rigide, în cazul simpozionului de la Sf. Gheorghe, el s-a impus oarecum de la sine. Pentru că numărul relativ mare al participanților și mobilitatea criteriilor au lăsat un cîmp de manifestare direct proporțional. Și în fața unui asemenea reper unic, care este peisajul acesta atît de special, cu atmosfera, vegetația, relieful și mediul său acvatic, răspunsurile se grupează în trei categorii mari. Artiștii din prima categorie pot fi așezați sub imaginea metaforică a *melcului*, pentru că, indiferent de context, ei își poartă atelierul în spate și îi prelungesc coordonatele fără nici un fel de concesie. Peisajul nu-i stimulează, nu-i inhibă și nici nu funcționează ca un real partener într-un eventual dialog creator. Din factor activ, cu sugestiile și cu presiunile sale specifice, el devine un spațiu pasiv, o simplă anvelopă pentru un demers artistic dinainte verificat și pentru un program deja stabilit. Cea de-a doua categorie de artiști acoperă perfect imaginea *cameleonului*, a rea-

litați care se adaptează și comunică formal fără a-și schimba, însă, natura ei profundă. Deși evident receptivi la mediul în care lucrează temporar, ei selectează doar acele macro- sau microelemente care pot fi ușor absorbite în programul propriu și care conferă imaginii un caracter de generalitate. Desenul unui deal, structura unei frunze sau rețeaua inextricabilă a crengilor capătă instantaneu date proprii, cu un mare grad de generalitate în ceea ce privește reperul peisagistic. Și, în fine, cea de-a treia categorie poate fi subsumată metaforei *oglinzii*. Artiștii care o ilustrează au o disponibilitate maximă pentru datele intrinseci și determinate ale peisajului, transformîndu-se în receptacolii spontani și sensibili ai acestora. Ei localizează în imagine segmente explicite ale naturii pe care doar le colorează afectiv în funcție de structura și de stilistica individuală. Viziunea personală se întîlnește confortabil cu elemente de culoare locală și împreună creează un gen de construcție artistică în care circumstanțialul și atemporalul nu se mai diferențiază.

IN COPLEȘITOAREA lor majoritate, artiștii, atît de fragezi ca experiență, ca operă și, nu în ultimul rînd, ca stilistică, au avut comportamentul *melcului*: adică au venit cu atelierul în spate fără să le treacă prin minte că ei, de fapt, nici nu au atelier. Acest paradox ar trebui să dea în mod serios de gîndit, pentru că el dovedește limpede o prematură instalare a suficienței și a comodității de a vedea și de a simți. Dintre cei trei premiați, pentru că cele două mențiuni au avut mai mult un rol protocolar, doar doi au îmbinat convingător propriul proiect cu datele profunde ale spațiului: sculptorul Costi Ioniță, cîștigătorul premiului I, și pictorița Daniela Chirion, cîștigătoarea premiului III. Alex Niculescu, posesorul premiului II, a intrat mai degrabă în rolul cameleonului, iar ceilalți nouă și-au adus în arșita verii și în împărăția apelor, acolo unde Marea și Dunărea se întîlnesc într-un spectacol irepetabil, rețetele de atelier studentesc, iubirea față de profesori și angoasele de cămin cu dotări sumare. ■

Daniela Chirion, Peisaj, premiul III

m u z i c ă

Evenimentul de la Brăila

CONCURSUL Internațional de Canto „Hariclea Darclee” dobândește cu fiecare ediție, prin entuziasmul și imaginația fondatoarei sale, soprana Mariana Nicolesco, o formulă innoită, care îl apropie de un minifestival și tinde să găsească mereu alte modalități de a circumscrie personalitatea artistei omagiate.

„În căutarea vocii lui Darclee” ar putea fi subtitlul ultimelor două ediții ale Concursului. Căci de la cea pe care enciclopediile muzicale o consideră „cea mai completă voce a timpului său” și „cea mai mare cântăreață a lumii timp de 25 de ani” nu ne-au rămas imprimări (cu excepția a două piese nesemnificative însumând 2 minute și jumătate, aflate în Fonoteca Radiodifuziunii Române); în timp ce contemporanii ei, Caruso de pildă, au făcut zeci de discuri, Darclee nu a înregistrat decât câteva, 6 plăci se pare, editate de Casa Phonotopia cu care a avut un contract de exclusivitate; din păcate, sediul firmei, unde se presupune că se găseau masterele, aflat la Berlin, a fost distrus în timpul războiului, iar discuri nu se mai găsesc decât, poate, în colecții particulare greu accesibile. Nu rămâne decât calea deducției. După ce la ediția anterioară un simpozion, publicat acum în broșură, a propus puncte de vedere care să lărgescă orizontul cunoașterii asupra divei și epocii ei, Mariana Nicolesco a imaginat o demonstrație pornind de la rolurile scrise anume pentru Darclee și create de ea în premieră mondială. Și-a asociat în această reconstituire pe muzicologul René Seghers din Olanda, autor al unei monografii în curs de elaborare; sub forma unui Masterclass cu trei soprane, ea a exemplificat și analizat arii din operele pe care Mascagni, Puccini, Catalani și alți compozitori importanți în epocă (Luigi Mancinelli, Antonio Carlos Gomes și românul Alexis Catargi) le-au scris anume pentru vocea vedetei lor. Din această audiență se desprinde o altă imagine decât cea a primadonei romantice cu succese și amoruri zgomotoase: o artistă „de avangardă” implicată ca inspiratoare și propagatoare a esteticii veriste. De altfel, lista creațiilor contemporane cântate de ea (în afara celor dedicate ei) este lungă și dovedește curiozitate și deschidere către nou. Și asta fără să părăsească repertoriul standard – cu incursiuni chiar și în Wagner și opera rusă – care cer cu totul alte virtuți vocale decât cele ale verismului. Iar tipologia ariilor auzite, argumentează o voce de mare extindere și forță dramatică. Acoperirea unui repertoriu

vast de asemenea anvergură într-o carieră foarte lungă și agitată (călătorii interminabile, teatre fără confort etc.) atestă o vocalitate atletică și extrem de diferențiată, capabilă să răspundă solicitărilor maxime. O monografie serioasă care să aprofundeze aceste observații ar fi necesară, dar nu este o cercetare la îndemâna muzicologiei noastre, documentarea fiind răspândită în toată lumea. Poate că traducerea celei ce urmează a fi finalizată de dl René Seghers s-ar putea număra pe viitor printre realizările Fundației „Darclee”.

M-am oprit prea mult asupra acestui subiect, așa încât mă voi întoarce la momentul central, Concursul de Canto. Au fost înscrși 156 de concurenți din 24 de țări, 58 au intrat în finală și 31 au fost premiați; dacă excludem din calcul 5 concurenți care au intrat automat la premiul celor mai tineri (adică sub 20 de ani) rămân 26 de premianți din 58, circa 50%, ceea ce mi se pare o proporție foarte mare. Este îmbucurător, bineînțeles, că există atâtea voci bune, dar această inflație de premii nu dăunează renumelui concursului? Este un punct de atracție fără îndoială, dar nu pentru cei performanți care ar veni oricum, ci pentru ceilalți; se poate răspunde că țelul concursului nu este consacrarea, ci descoperirea valorilor și captarea lor pentru un proces de formare care să-i ajute să se descopere pe sine – este ideea fondatoare a ceea ce Mariana Nicolesco a numit Atelier liric continuu prin cursurile și celelalte forme de perfecționare propuse – dar lărghețea nu-și găsește totdeauna ecoul dorit.

Cum este firesc, cei mai

mulți concurenți provin din România și este o plăcere să afli că există atât de mulți aspiranți la gloria lirică, ceea ce va avea desigur ca urmare revigorarea teatrelor noastre de operă, dar rămâi perplex (știind cât de greu se găsește la nevoie un tenor) când citești numele a nu mai puțin de 20 de tenori concurenți; apoi constăți că doar unul a ajuns până la capăt și optimismul se mai umbrește.

Palmaresul a fost deja publicat și nu-l voi comenta ca atare pentru că nu am asistat decât la concertul de gală în care au cântat laureații. Impresia generală este că, în comparație cu edițiile anterioare dar și judecat în sine, nivelul general a fost foarte bun. Am ascultat – cu câteva, puține, excepții – glasuri frumoase, bine conduse. Dintre cei pe care juriul i-a adus în prim plan (premiile I-III, dar au mai fost multe altele) mi-au atras atenția în mod deosebit: personalitatea vocală flamboiantă a baritonului italian Marco Cristarella-Orestano (Premiul I) – timbru fastuos, siguranță, mobilitate în expresie și o natură scenică puternică, trăsături care pot fi temelia unei cariere importante; timbrul nobil și susținerea tensionată a sopranei Ștefania Barz din Cluj (Pr. III); patosul și vocea de bronz, ideale pentru opera rusă a baritonului Iurie Găscă din Moldova (Pr. III); finețea stilului mozartian al mezzosopranei Hao Zang (Pr. II); ca și prestația de ținută a Corneliiei Oncioiu – mezzosoprana cu o culoare de voce deosebită (Pr. I). Marele Premiu i-a revenit mezzosopranei Iulia Merca, datorită cu vocalizare lejeră, strălucire și o comunicativitate care trece rampa. Deci și de

data aceasta Marele Premiu a rămas în țară; de fiecare dată m-am gândit că în felul acesta un tânăr merituos, lipsit poate de posibilități, va putea avea șansa de a merge în străinătate la concursuri stagii și e foarte bine; dar nu e cam monoton?

O altă vedetă a acestei ediții a fost Mihaela Maxim (tot clujeancă); ea a fost Mimi în spectacolul „La Bohème” construit de Mariana Nicolesco tot în formula semi-regiei, folosită și altă dată. De ce „Boema”? pentru a aniversa 100 de la prima reprezentare în România (coincidență! cu Darclee) – încă o modalitate de a o omagia.

Mihaela Maxim și-a conturat personajul cu un lirism delicat, cântând cu *morbidezza* și pe alocuri cu accente emoționante. Din păcate, nu a avut un parte-

ner egal în tenorul Leonardo Melani, glas metalic, cu emisie rigidă, chixuri și scuze în fața cortinei, dar criza de tenori... Totuși în grupul de voci masculine (alături de Florin Estefan, Ludovic Kendi și Sorin Burcă) el s-a integrat mulțumitor și am apreciat funcționarea excelentă a cvartetului pe tot parcursul serii (voci bine legate, vitalitate ritmică, sprinteneală în mișcarea scenică nu totdeauna comodă cerută de regie). În Musetta, Ramona Eremia, ca întotdeauna a dat un relief inteligent partiturii. Adorabil, corul de copii „Allegretto”, foarte activi în scenă și cu o bucurie contagioasă de a se afla acolo. Fără nici un element de recuzită, numai prin expresivitatea gestului și încărcătura emoțională a cântului, tinerii artiști au reușit să transmită esența trăirilor evocate de Puccini.

Corul Radio, dirijor Dan Mihai Goia, a susținut intervențiile din „Boema” și un program întreg de coruri celebre, cu excelența care i se cunoaște. Iar Orchestra de Cameră Radio și-a dovedit, în maratonul pe care l-a parcurs în trei programe supraîncărcate calitatea, flexibilitatea față de un repertoriu dificil, ce nu-i este familiar. La pupitru, dirijorul italian Marco Balderi, ca întotdeauna *factotum* investit cu darul ubicuității, cu un profesionalism impecabil și un neobosit entuziasm.

Ceea ce la Brăila animă pe spectatorul cel mai blazat este atmosfera creată bineînțeles de cei implicați direct, dar și de publicul care vine cu o oră înainte să umple sala – iar cei care nu pot intra stau pe trotuarul din fața teatrului și urmăresc pe un ecran ce se întâmplă în interior – care aplaudă cu convingere (uneori intempestiv, dar celor de pe scenă le face oricum plăcere) și care contribuie la starea de eveniment.

Elena Zottoviceanu

POLIROM

NOUȚĂȚI
august 2003

Graham Greene
Comedianții

Michel Tournier
Gaspar, Melhior & Baltazar

William Faulkner
Pogoară-te, Moise

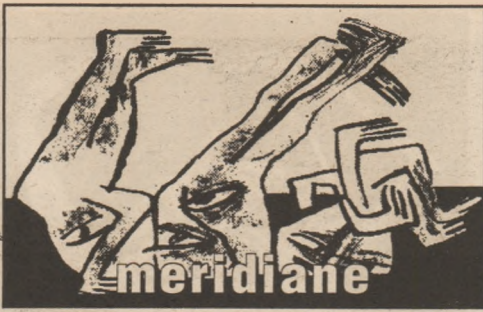
J.B. Schneewind
Inventarea autonomiei

În pregătire:
William Burroughs • Pederast
João Saramago • Anul morții lui Ricardo Reis

Reduceri de 30%
Pentru oferta săptămânii pe site-ul www.polirom.ro Agenda

Comenzi la: CP 266 700506 Iași, Tel. & Fax: (0232)214100, (0232)214111, (0232)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (021)3138978, Timișoara, Tel. 0722.548785
E-mail: sales@polirom.ro www.polirom.ro

Convorbire cu Vladimir Bukovski

Do or die

PE Vladimir Bukovski îl cunoșteam de la începutul anilor '90, când, trăind în Franța, îl vedeam la emisiunea lui Bernard Pivot și în unele dezbateri televizate. Tăcut, posac, semănând cu un urs greoi, asculta parcă adormit poliloghia isterică a preopiniențelor lui, penibilii comuniști francezi de după căderea zidului Berlinului. Apoi, în două vorbe cumpănite, le răsturna fără drept de apel argumentele, pentru ca să cadă imediat în muțenia lui. Familia mea de acolo întrerupea cina și conversația ca să-l privească. Cineva dintre ei a zis într-o asemenea seară: „C'est quelqu'un de solide” I-am citit apoi toate cărțile și, spre deosebire de Steinhardt, care, pornind de la o anumită pagină din fabuloasa lui autobiografie, dă numele lui Bukovski „celei de-a treia soluții de supraviețuire într-un univers concentraționar”, pe mine alt episod mă uluise. Prima dată când a fost trimis la carceră (povestește disidentul rus în *Și se întoarce vîntul*, Fundația Academia Civică, București, 2003) – pentru gura lui mare a fost trimis foarte curînd după întemnițare –, cînd s-a trezit singur în cutia doar ceva mai mare ca un coșciug, gîndindu-se ce șansă are să se acomodeze și să viețuiască în ea un număr de zile, a început prin a căuta în jur o spîrtură, o ascunzătoare, o nișă în care un al deținut înaintea lui să fi pus ceva. Efortul i-a fost răsplătit, fiindcă, într-o asemenea ascunzătoare a găsit un săculeț cu tutun. Problema era acum în ce fel să fumeze acel tutun. Inventarul încăperii în care se afla, înaltă de mai mult de doi metri, se reducea la becul spînzurat în tavan, la o scîndură, de înălțimea unui stat de om, pe care noaptea avea voie s-o pună pe jos, ca să doarmă pe ea, și la propriu îmbrăcăminte de deținut. Urmează examinarea posibilităților ca, folosindu-se de acest inventar, să ajungă să fumeze. Primul obiect care părea demn de luat în considerație în acest sens era becul din tavan, în permanență aprins. O zi întreagă, deținutul cu înălțimea lui nu mult peste medie și cu condiția lui fizică de prizonier a sărit pe perete încercînd să ajungă la bec. Următoarea zi, munca migăloasă de a desprinde din scîndură o așchie lungă, la capătul căreia să pună o scamă din haina proprie, cu ajutorul căreia să obțină, lipind-o de becul incins, o scînteie. A treia zi, cu degetele și genunchii jupuiți, epuizat și furios, a reluat salturile, cu ajutorul scîndurii sprijinite de perete. În fine, victoria: scama, și apoi țigara aprinsă. Vizualizam scena și așa fi făcut un film după cartea autobiografică a lui Vladimir Bukovski începînd cu această scenă tratată fără grabă, conținînd, ca în epură, toată psihologia omului. Venind din Est, unde sofismele consolatoare mă învățaseră că există întotdeauna un defect ca revers al fiecăreia din calitățile noastre, am vrut să-l întilnesc pentru a-l întreba cum s-a simțit atunci: puternic, fiindcă a învins, sau slab în fața propriei neputințe de a renunța la nenorocitul acela de săculeț cu tutun.

În vara anului 2002, cînd am avut nesperată bucurie de a-l întilni la colocviul anual al Fundației Academia Civică de la Sighet, proiectînd această lungă convorbire prin e-mail, i-am pus lui Vladimir Bukovski sofisticata mea întrebare. Ca pe vremea replicilor pe care le dădea agitativului Robert Hue, în anii '90, la *Bouillon de culture*, răspunsul lui în engleză a fost scurt și definitiv: *Do or die*. Asta simțise atunci cînd își pusese în cap că trebuie să-și aprindă țigara de la bec: face lucrul acesta sau moare.

Ulterior este astăzi, în 2003, că anii de lagăr, azil psihiatric și disidență în Rusia, de la 16 la 34 de ani, cei 25 de ani de cînd trăiește în exil, la Cambridge, suferința, primejdia, celebritatea nu l-au schimbat în nici o privință pe Vladimir Bukovski. De aceea, unii vor fi găsind poate repetitive ideile lui: Războiul rece, pe care nu Occidentul l-a cîștigat; Uniunea Europeană, expresie a victoriei socialismului moderat european, împotriva liberalismului; corectitudinea politică – un alt avatar al gîndirii unice, amenințare la adresa libertății, libertatea fiind singurul lucru de pe lumea asta pentru care merită să trăiești și să mori. Într-o lume nu atât lipsită de modele, cît sufocată de false modele, Vladimir Bukovski este cu certitudine unul. Fiindcă, după expresia aceea a rudei mele, „C'est quelqu'un de solide”.

Întrebare. Nu vă place să vorbiți despre dvs. În urmă cu 30 de ani spuneți chiar, ceea ce era explicabil, că nu puteți și nu vă place să vă amintiți de copilărie. Puteți spune și azi același lucru? Nici acum nu simțiți vreo tentație să vă scrieți memoriile și altfel decît ca dizident, pentru dvs. înșivă și plăcerea amintirii? A propos, o întrebare standard. Care

sînt cele mai vechi amintiri?

Răspuns. În mod normal, oamenii nu-și pot aminti copilăria cea mai fragedă (înainte de 5 ani), și dacă-și amintesc cîte ceva, acele amintiri se prezintă sub forma unor tablouri, sentimente, ceva ca niște momente întipărite în memorie. Din acest punct de vedere, nu fac excepție. Îmi aduc aminte cîteva imagini. Cea

mai veche, cred, trebuie să fie focurile de artificii în ziua victoriei din Moscova, de la 9 mai 1945. Nu, nu mă încercă nici o tentație de a-mi scrie memoriile. Detest să scriu, cum am spus.

Î. Ați avut o copilărie bună, fericită? Ce așteptați de la părinții dvs. pe atunci? Libertate, tandrețe, nimic?

R. Nu am așteptat nimic de la părinții mei. Nu stăteam prea mult cu ei cînd eram copil. Erau la muncă tot timpul. Îi vedeam de cele mai multe ori duminica. Îi înlocuia bunica mea, care a murit cînd eu aveam 7 ani. Situația era de altfel destul de obișnuită. Eu, încă, eram unul dintre cei norocoși, că aveam părinți, cei mai mulți dintre copii nu aveau tată, sau chiar nici unul dintre cei doi părinți. (Nu uitați că era imediat după război.)

Î. Nu întreb degeaba lucrurile astea. Aș vrea tare multă să înțeleg ce concură la formarea unui caracter ca al dumneavoastră. Curajul și frica nu sînt total înnăscute. Cred că moartea lui Stalin și cei cîțiva ani de libertate care au coincis cu prima dvs. copilărie nu sînt suficiente ca să explice radicalismul grupului dvs. Mai mult chiar, cu niște părinți care au cunoscut teroarea, ceea ce te poți aștepta să-ți transmită prin educația lor este frica. De obicei, părinții spun: „fii atent, nu vorbi ce nu trebuie”. Cum au reușit părinții dvs., să nu vă transmită frica lor? Cum ați reușit să vă păstrați libertatea, inculsiv aceea de a merge la închisoare pentru 12 ani?

R. Presupun că părinții mei nu mi-au dat prea multă atenție în copilărie. După cum am spus, erau ocupați cu munca. Mama lucra la radio, tata era în presa scrisă și scriitor. Cînd am avut primele conflicte cu societatea sovietică, s-au speriat foarte tare (mai ales mama; tatăl meu nu trăia cu noi în această perioadă). Am avut destul de multe certuri pînă cînd mama a început să înțeleagă că nu pot să-mi schimb caracterul. De ce n-au reușit să-mi transmită frica lor? Au încercat, dar eu am fost foarte încăpățînat și pornit împotriva lor. Abia după a doua arestare, mama a început să mă susțină și să fie de acord cu activitățile mele.

Î. A doua arestare, adică cea de după apariția în Occident a cărții dvs. O nouă boală mintală în URSS, publicată la Catacombes, în 1971, care conținea documente referitoare la represiunea

psihiatrică în URSS? Erați deja urmăriți, supraviețuieți? Cum ați reușit să adunați și să expediați acele documente?

R. Nu, nu a fost aceea a doua mea arestare, ci cu mult înainte. Prima fusese în 1961. A fost o detenție foarte scurtă, numai pentru cîteva ore. A doua a fost în 1963, cînd am fost trimis într-un spital de psihiatrie pentru un an și jumătate. A treia a fost în 1965; a patra în 1966, a cincea în 1967 și a șasea în 1971. Vă referiți deci la cea de-a șasea arestare a mea. Dar cartea pe care ați menționat-o a fost publicată după arestare, mă afluam deja închis. Am trimis documentele la Asociația Mondială a Psihiatrilor, dar principala acuzație împotriva mea, în 1971, a fost în legătură cu mai multe interviuri date unor media occidentale (unul luat de canalul de televiziune american CBS, interviuri avînd drept subiect folosirea psihiatriei în scopuri politice, în URSS. Documentele fuseseră adunate în 1970-1971, majoritatea de la avocații apărării, care au avut acces la ele atunci cînd instrumentau procesele. A le trece clandestin peste graniță nu era greu în sine – am făcut lucrul acesta prin intermediul unor jurnaliști străini pe care i-am cunoscut la Moscova.

Î. Nu se vorbește mult despre frică în cărțile dvs. Deși, în fond, toate cărțile cu și despre dizidenți sînt povești despre curaj și frică. Nu erau în 1968, în Piața Maiakovski, decît 13 din toată Moscova. Ce este frica? N-ați simțit niciodată acest sentiment?

R. Ei, asta-i!, doar sunt un om, nu un zeu. Și orice om, dacă nu e bolnav de o boală mentală, are anumite frici și anxietăți. O persoană complet lipsită de frică este un nebun și pe deasupra periculos. În primul rînd pentru el însuși, dar și pentru alții. Ce este frica? Este o anticipare a pericolului. Și dacă o persoană nu anticipează pericolul, trebuie să fie un idiot incapabil să prevadă viitorul imediat. Ar fi ca un pacient care a suferit o lobotomie. Dimpotrivă, eu am o capacitate deosebită de-a simți pericolul cu mult înainte de-a se întîmpla și ca oricine să-l perceapă. Am știut că sistemul sovietic se va prăbuși cînd aveam doar 14 ani (în 1956) și n-am vrut să fiu nepregătit pentru asta. N-am știut exact cînd sau cum, dar am știut că sfîrșitul va veni. Problema nu este să nu-ți fie frică, problema

este să nu fii afectat de frică. Trebuie să înveți să-ți frica sub control și să nu o lași să te domine.

Î. În închisoare ați început să învățați engleza. De ce nu spaniolă sau franceză? V-ați gîndit vreodată că veți ajunge să locuiți în Anglia?

R. Citisem o groază de cărți în specialitatea mea (neurofiziologie) și cele mai multe erau traduse din engleză. Așa, am vrut să le citesc în original și nu să aștept să fie traduse, ceea ce putea lua și cinci-opt ani. În afară de asta, toată terminologia științifică a neurofiziologiei venea din engleză. Așa că am hotărît să învăț, ca să pot citi cărți și articole în specialitatea mea. Dar niciodată nu mi-a trecut prin minte că voi locui în Anglia sau oriunde în altă parte, în străinătate. În 1978, imediat după expulzarea mea, King's College m-a invitat să-mi continui la ei studiile întrerupte. Iată de ce stau acum în Cambridge.

Î. Tot despre închisoare. Uitați, în dicționarul meu român-englez, nu găsesc un cuvînt ca „premonition” de-aceea îl scriu în franceză. (De altfel, fiindcă dicționarul e făcut înainte cînd lumea era „expurgată de rău”, nu există nici „disident” și nici „tortură”). Oricine a trăit o experiență limită știe ce este acela un vis premonitoriu. Dvs. puteți să-mi povestiți un asemenea vis? Aveți o explicație științifică pentru fenomenul acesta atît de tulburător?

R. Intuiția umană se ascute în momentele de pericol. Am avut intuiții incredibile în anii aceia. Știam dinainte cînd voi fi arestat sau căutat. Aș fi putut să spun cine e un turnător aproape imediat ce-l cunoșteam. În 1963, cînd eram la închisoarea Lefortovo și încă nu aflasem că voi fi declarat nebun, am avut într-o noapte un vis. Eram, cu un prieten, într-o fortăreață veche și nu mai găseam drumul spre ieșire. Umblam prin coridoare și printre turnuri și nu găseam ieșirea. Disperat, i-am spus prietenului meu: „O să rămînem aici pentru întotdeauna”. Dar el mi-a spus: „Ba nu. O să dureze mai puțin de doi ani.” Și într-adevăr, s-a întîmplat exact așa: am fost declarat nebun, am fost trimis în închisoarea psihiatrică și eliberat în mai puțin de doi ani. Iar pe prietenul pe care îl visasem l-am întilnit acolo, în azilul de psihiatrie, și l-am recunoscut ca fiind

La ieșirea din lagăr

cel din vis. Și el a fost eliberat în mai puțin de doi ani. Până acum știința nu a putut explica asemenea lucruri.

I. În aproape toate cărțile despre exil, am citit o variantă a ceea ce s-ar putea numi visul exilatului. Vă rog să-mi povestiți varianta dvs.: „Mă aflam în Rusia și...”

R. Nu am visat niciodată că mă întorc în Rusia și n-am simțit niciodată nici un fel de nostalgie în acest sens...

I. În închisoare, fiecare om a avut și momente de bucurie (Steinhardt, din care v-am trimis acel fragment despre dvs., a scris o carte întreagă despre închisoare numită Jurnalul fericirii), dar, mai ales, momente foarte grele, în absența oricărui dușman împotriva căruia să poți lupta, în afara de timpul care trece, inexorabil, sau care refuză să treacă. Ce v-a susținut în acele momente?

R. Eram tot timpul foarte ocupat. Ocupat cu cititul, cu studiul, ocupat să organizez greve ale foamei, să stabilesc comunicarea cu cineva. Și, chiar și în singurătate absolută, așa cum ai

citit în cartea mea, eram ocupat cu construirea, în mintea mea, a unui castel. Cât despre momentele de veselie, se întâmpla să rîdem cu lacrimi. Umorul este o soluție tipică de evadare din atmosfera închisorii. Am și povestit câteva dintre acele ocazii de ris în cărțile mele.

I. Citind povestea puștilor din Moscova care umblau din casă-n casă și adunau, cerșind, bani „pentru copiii din Vietnam”, eu i-am găsit simpatici și chiar îndreptățiți: adulții îi mințeau și ei făceau același lucru. Dar mai mult decât atât, m-am gândit la aforismul lui Valéry, care spune că cinismul este tentația oricărei inteligențe și l-am găsit destul de just, fără legătură cu mediul social sau politic. Pe dvs. de ce v-a îngrijorat?

R. Experiența noastră ne-a lăsat pe toți cam cinici. Dar cînd copii de 8-10 ani dau dovadă de un asemenea cinism și denaturare, este înspăimîntător. Asta îți arată cam pînă la ce punct a decăzut țara. În general, nu sînt împotriva a ceea ce se numește „cinism sănătos”, care este în mod sigur preferabil visătoarei

naivității americane. Și mai puțin periculos. Ce este cinismul? O neîncredere în intențiile bune, în sfîrșituri fericite, în miracol. Este înclinația de a vedea latura negativă a fiecărui eveniment. Într-un fel este un mecanism de apărare. Și ești mai puțin rănit dacă te aștepti ca lucrurile rele să se întîmple.

I. Mie mi se pare că în copilărie sîntem cu toții mai mult sau mai puțin cinici, cruzi, mai exact, dar avem o șansă de a deveni ființe morale. Episodul pe care-l povestiți în cartea dvs., cu micul evreu pe care la opt ani, pentru a fi pe placul colegilor, l-ați persecutat împreună cu ei, e mai curînd un spectacol curent. Ceea ce mă interesează mai mult acum este cum și cînd devenim ființe morale? Este oare nevoie de o supradoză de cinism, care să declanșeze procesul acesta? (Mă gîndesc la filmul lui Abuladze, Căința și la faptul că unii dintre cei mai buni analiști ai comunismului și uneori cei mai înverșunați luptători, sînt niște „copii din Arbat”, fiii de nomenclatură).

R. Nu am fost un „copil din Arbat”, chiar dacă am trăit acolo. Părinții mei și rudele apropiate nu au fost persecutați sub Stalin. Iar Căința este un film prost, făcut la comandă, pentru „Perestroika”. Așa că, hai să nu confundăm lucrurile false cu cele reale. Nu cred că ne naștem cinici. Ne naștem naivi. Dar devenim ființe morale treptat, în copilărie, pe măsură ce ne exercăm facultatea de alegere morală. Lucrul acesta îl învățăm la început de la adulți, apoi ca adolescenți ne răzvrătim împotriva lor și le punem la îndoială înțelepciunea. Apoi, noi înșine ca adulți, încercăm s-o transmitem mai departe, noilor generații. Ce este moralitatea? Grea întrebare! Mi-ar lua o carte întreagă să răspund la ea.

I. Da, chiar, ce e moralitatea?

E. Nu sînt un expert în filozofie morală și nu cunosc nici o definiție universal acceptabilă pentru moralitate. Dictionarul meu spune că înseamnă „principii de comportare; etică”. În

opinia mea este imaginea de sine a unei persoane, niște standarde de conduită pe care un om le socotește ca indispensabile pentru păstrarea respectului de sine. În termeni practici, sînt preceptele pe care ne-ar plăcea ca alții să le respecte. Cum spune Biblia, „ce ție nu-ți place altuia nu-i face”. Un biolog ar zice că astfel de legi sînt alcătuite în procesul de selecție naturală pentru a mări șansele de supraviețuire ale unei specii. Aici stînga ar spune că sînt legile pe care societatea le impune membrilor ei pentru a-și apăra propriile interese. Un concept social, cum le place lor să spună. Dar un fiziolog ar spune că morala este biologic înscrisă în creierul nostru. S-au făcut niște experimente care dovedesc asta.

I. Cum e posibil asta, în absența lui Dumnezeu?

R. Unele experimente dovedesc că este. Cu toate că știința nu ar discuta nicio dată – de cîte cînd este făcut cutare lucru? A fost un rezultat al evoluției sau al creației? Asta nu este o întrebare pentru neurofiziologie. Ve-deți, știința și teologia nu se neagă reciproc, pur și simplu tratează alte probleme. Cred că Plutarh a fost cel care a definit pentru prima dată diferența dintre ele. Într-una din Viețile paralele, el povestește despre o capră care s-a născut cu un singur corn într-o suburbie din Atena. Firește, stăpînul caprei s-a născut și el cu un singur corn și a chemat pe mai mulți filozofi să dea explicații. Unul, după ce a examinat capra, a zis că anomalia trebuie să fie un semn trimis de zei ca să le spună care dintre cele două partide politice care se înfruntau în Atena va ieși învingător. Altul, provenind de la o școală materialistă, a omorît capra, i-a tăiat craniul și a demonstrat că inițial capra a avut două coarne, dar, datorită unei traume la naștere, acelea s-au lipit, au crescut împreună și de aceea par să fie un singur corn. La care Plutarh remarcă înțelept, „În opinia mea, amîndoi filosofilor au dreptate. Numai că unul a răspuns la întrebarea cum pe cînd celălalt a răspuns la întrebarea

de ce.”

I. Este cel mai senzational lucru pe care mi l-ați spus, acesta, despre simțul moral înăscut. Puteți povesti unul dintre aceste experimente?

R. E cam greu să descrii un experiment fără poze, diagrame și grafice. O să încerc. Mii de șobolani au fost observați într-un compartiment făcut special, în spatele unui perete de sticlă. Într-o parte a acestui spațiu, se dădea de mîncare, dacă animalul apăsa pe o pedală (într-un fel pe care ei îl învățau în prealabil), dar apăsînd pe acea pedală, concomitent cu obținerea hranei, ei activau curentul electric în podeaua din cea de-a doua parte a compartimentului. Durerea produsă animalului aflat pe podeaua prin care trece curentul este foarte vizibilă pentru primul animal, cel care o produce, și țipetele victimei se aud foarte bine. Deci animalul aflat în prima parte știe fără putință de îndoială că, apăsînd pedala (și primînd mîncarea), produce suferința celui de-al doilea animal. Și acum, cum au reacționat animalele din prima suprafață? În jur de 15 la sută au refuzat complet să apese pedala (chiar dacă le era foame); în jur de 45-50 la sută au refuzat și ei să apese pedala, dacă înainte fuseseră puși în cea de-a doua parte și suferiseră; în jur de 25 la sută mîncau indiferent de experiența lor anterioară. Nu vă amintește asta de comportamentul uman? Nu dovedește că șobolanii au și ei unele norme etice? Experimentele ulterioare au arătat că receptorii „moscarine” din creier sînt responsabili de această reacție (dacă au fost sensibilizați mai tare, numărul șobolanilor care au refuzat să apese pedala s-a înmulțit; dacă au fost desensibilizați, numărul lor a scăzut). Nu dovedește asta că mecanismul etic este implantat în creierul nostru?

I. V-ați petrecut cea mai mare parte a anilor tinereții, atunci cînd nu erăți închis, printre artiști, poeți, vă interesați de

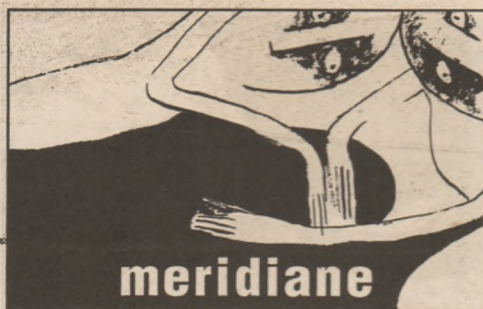
Doina Jela

(continuare în pag. 28)

La Simpozionul de la Sighet (2002)

meridiane

Friederike Mayröcker

Permutație

gladiolele sălbatice înfloresc peste praguri, iar perele care atârnau în copacul din fața casei sunt acum strânse în oale

verzi la picioarele mele.

bâjbâi prin întunericul din curtea interioară a casei. straturile de flori sunt asemenea unor vopsele verzi curgătoare. obraji îmbujorați ai mamei,

S-A NĂSCUT în 1924 la Viena. Și-a petrecut copilăria și vacanțele de vară până la vârsta de 11 ani în satul bunicilor din partea mamei (Deinzendorf). Acolo se întoarce în multe din scrierile sale, cu gândul sau cu pasul, pentru a retrăi și a regăsi un timp pierdut. Satul, punctul de referință al acestei fascinante autoare austriece, este și tema volumului „Blumenwerk” – „Cartea florilor” (din care face parte textul de mai jos) – un jurnal de țară care lasă să se întrevadă sufletul unui copil (în mijlocul florilor) *îngrădit* de prea multă iubire.

Printre multe volume publicate de Friederike Mayröcker (versuri, proză, piese de teatru, cărți pentru copii) cele mai cunoscute sunt cele de proză apărute de-a lungul mai multor ani la edituri de mare prestigiu și intitulate sugestiv „Magische Blätter” – „Foi magice”: „Gute Nacht, guten Morgen; Magische Blätter I,” – „Noapte bună, bună dimineată; Foi magice I”; „Magische Blätter II; mein Herz mein Zimmer mein Name” 1988 – „Foi magice II; inima mea camera mea numele meu”; „Magische Blätter III; Stilleben; das besessene Alter” 1991 – „Foi magice III; Natură moartă; vârstă furioasă”. Premii importante obținute: 1977 – Georg-Trakl-Preis; 1982 – Anton-Wildgans-Preis; 2001 – Georg-Büchner-Preis.

ochi de vioarele pe care se așază cei mai blânzi fluturi: sunt țesută într-un covor de flori.

trag cu urechea, m-am rănit într-un gard ruginit care desparte grădina de stradă.

mă mișc greu prin această casă mare și întunecată care a aparținut strămoșilor mei. vântul umflă perdeaua albă, pufoasă; merg în vârful picioarelor prin camerele înlănțuite ca niște vagonete – poate că sunt cinci la număr. lângă casă grădina cea mare plină cu crini. lângă pod statuia cenușie a sfântului nepomuk.

de-a lungul gârlei sălciile cu capetele rotunjite spre pământ. amintirea se pierde în spatele podului, în imaginea aproape uitată a unei școli, a unei biserici de țară; apoi câteva puncte izolate, meri sălbatici de o parte și de alta a străzii. fum negru de gară.

mergând spre casă, sărind peste praguri, deschizând o ușă, închizând-o, privind pe fereastră – trebuie să fie august – încet să nu trezești pe cineva, trecând din prima cameră în următoarea, să rupi orice legătură cu lumea, așezându-te pe un pat rece, imediat ridicân-

du-te, privind într-o oglindă, din camera asta să treci în cealaltă și din cealaltă în cea de-a cincea.

pipăi scaunele, dulapurile, mesele, ușile, pereții, tablourile, podeaua, deschid uși, le închid în urma mea, îi urmez instinctului. este o schimbare de loc, un transfer al deschiderii și închiderii privirilor din cadrul unei ferestre, un transfer al atingerii obiectelor din casă; este transferul vieții.

trebuie să fie august.

Prezentare și traducere de Florica Madritsch Marin

Convorbire cu Vladimir Bukovski

Do or die

(urmare din pag. 27)

muzică, literatură, poezie. Faptul că ai ales să studiezi la universitate neurofiziologia, anume mecanismele memoriei, v-a ajutat să înțelegi mai bine ce s-a întâmplat cu noi în acest secol?

R. Nu, interesul meu pentru neurofiziologie nu a fost legat nici un pic de politică. Cel puțin, nu într-un mod direct. Dar a existat o legătură filosofică profundă între una și alta. Vedeți, una dintre tezele de bază ale oricărei utopii socialiste, mai blindă sau extremistă, este credința că mintea umană este o *tabula rasa* și că împrejurările sociale ne formează conștiința. Auzind-o repetată de miliarde de ori de propaganda sovietică, am avut dubii de foarte devreme în privința asta. Și mai mult decât că am avut dubii, m-am revoltat împotriva ei, susținând, pe bună dreptate,

că noi nu sîntem obiecte, ci subiecți. Viața sovietică era construită în întregime pe ideea că mințile noastre ar putea și trebuie să fie modelate, manipulate etc. Și asta încercau să facă cu noi, 24 de ore din 24, 365 de zile din 365. Este unul din motivele pentru care am simțit o incompatibilitate biologică cu sistemul comunist, m-am simțit ca într-o cetate sub asediu. Simpla existență a sistemului sovietic am simțit-o ca pe o insultă personală, o negare a mea, ca individ. Cînd aveam 14 ani, am avut o dispută aprinsă pe tema asta cu profesorul meu de istorie. Bineînțeles că i-am desființat repede toate argumentele lui marxiste, dar întrebarea a rămas: cum învățăm? Este adevărat că mintea noastră doar reflectă realitatea, în toate detaliile? Teoria fiziologică dominantă pe vremea aceea în URSS – cea a lui I. P. Pavlov – părea să susțină chiar asta.

Bine, Pavlov însuși n-a spus niciodată cît era propagandă și cît știință în teoria lui. Dar teoria a rămas și era aproape o crimă să o pui la îndoială. Totuși, cum trăiam pe vremea dezghețului hrușciovist, rezultatele la care ajunseseră oamenii de știință din străinătate începeau să ne devină accesibile. Așa s-a întîmplat că, exact în acel timp (începuturile anilor '50), un fiziolog american, Lashley, a anulat complet această teorie într-un experiment care a devenit celebru. A luat mii de cobai, i-a pus să învețe, pentru a obține mîncarea, o figură de dresură, și apoi le-a extirpat o parte din creier. După ce s-au vindecat de pe urma operației, cobaii au putut executa figura respectivă, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Concluzia inevitabilă este că mintea noastră nu e un fel de centrală unde fiecare dintre reflexe este fixat dinainte. Este clar că avem de-a face cu un me-

canism mult mai complex. Cercetări ulterioare au dovedit că de fapt noi filtrăm ceea ce percepem, o concepție complet opusă celei a lui Pavlov. Și așa mai departe, și așa mai departe...

În momentul actual, neurofiziologia (precum și genetica) dovedesc fără putință de îndoială că teoria utopiștilor cum că mintea noastră ar fi o *tabula rasa* este complet absurdă. Dar, în momentul în care mi-am luat diploma de la Stanford University,

problema aceasta se evaporase din mintea mea. Uitaseam complet de ce fusesem așa de interesat în copilărie de fiziologia învățării și a memoriei și de ce începusem studii științifice și nu umaniste. Subiectul în sine m-a fascinat fără nici un motiv.

Doina Jela

(Din volumul **DO OR DIE** – *Convorbiri emailate și alte texte*, în curs de apariție la Editura Humanitas.)

Amos Oz răspunde

● La adresa de Internet www.pwf.pragonet.cz poate fi citit un interviu luat celui mai cunoscut scriitor israelian, Amos Oz, de către Michael March, directorul Festivalului Cărții de la Praga. Apropo de Carte: o consideră sacră? „Nici o carte nu e sacră pentru mine. Sacră e doar viața, viața omenească”. Apropo de război: Cioran spunea că fiecare carte e o sinucidere aminată; este fiecare război o carte necitită? „Fiecare război e un eșec – răspunde Amos Oz – chiar dacă se termină cu ceea ce se crede a fi o victorie, tot un eșec este.” Poate fi considerat scriitorul vocea memoriei, a conștiinței? „Mi-ar plăcea să fie așa, dar sînt destui scriitori care își împrumută vocea tiranilor, fanaticilor de tot felul, extremiștilor. Din păcate, scriitorul poate fi vocea oricui”.

Chopin adjucecat

● Corespondența lui Frédéric Chopin (1810-1849) a fost inventariată la sfîrșitul sec. XIX de către

Ferdinand Hoesick și păstrată la Cracovia, la Muzeul Czartoryski. Fiecare manuscris avea o adnotare făcută de Hoesick. Din această colecție n-a mai rămas nici urmă azi la Cracovia. În schimb, scrisorile lui Chopin au început să apară la licitații după 1990. În 1998, un lot de cinci scrisori a fost vîndut la New York cu 238.000 de dolari. În primăvara aceasta, la Cracovia s-a vîndut o scrisoare a lui Chopin, adresată celui mai bun prieten al său, Wojciech Grzymala, la 18 iulie 1849, cu trei luni înainte de a muri. Scrisoarea a fost adjudecată pentru 30.000 de euro, iar proveniența ei rămîne un mister.

Micul H. ilustrat

● Fiindcă în numărul trecut al revistei am avut un fragment din romanul *Platforma* de Michel Houellebecq, nu e lipsit de interes să aflăm că, la Editura Fayard, a apărut de curînd o carte consacrată acestui foarte cunoscut și controversat scriitor francez al anilor 2000: *Houellebecq, en fait* de Dominique Noguez. Recenzînd-o ironic sub titlul *Le petit Houellebecq illustré*, revista „Le Point” (care precis nu face parte din admiratorii nonconformistului romancier, poet și cîntăreț) se arată excedată de „canonizarea” celui ce a stîrnit atîta vîlvă cu *Particulele elementare*. Compus în bună parte din fragmente de jurnal ale lui Noguez, volumul este povestea unui informatician cooptat de scriitori și care devine un răsfățat pe măsură ce faima lui crește. Cartea lui Noguez e considerată „o hagiografie stilată”, dar și foarte amuzantă. În imagine, Michel Houellebecq împreună cu cel mai bun prieten, ciinele său.

Fericirea autentică

● Fiindcă au căutare, pe piața cărții apar nenumărate ghiduri de dezvoltare personală și autocunoaștere, scrise, pe înțelesul marelui public, de psihologi, educatori, terapeuți etc. (și la noi, de exemplu în seria „Humanitas practică”, au fost traduse multe titluri din această categorie). Martin E. P. Seligman, profesor la Universitatea Pennsylvania și fost președinte al Asociației psihologilor americani a propus, la sfîrșitul anului trecut, o nouă abordare terapeutică a suferințelor nevrotice, prin prisma *psihologiei pozitive*. Cartea lui apărută la Free Press, purtînd lungul titlu *Authentic Happiness: Using the New Positive Psychology to Realize Your Potential for Lasting Fulfillment* (literal – „Fericirea autentică: Folosirea noii psihologii pozitive pentru înțelegerea potențialului dumneavoastră de împlinire durabilă”) este un best-seller mondial, fiind în același timp rodul unor foarte serioase cercetări clinice. Dublate de lecturi ale unor mari gînditori din toată lumea, de la Aristotel și Platon la Sfîntul Toma d'Aquino și de la Lao-Tse

la Kant, precum și ale unor cărți fundamentale de înțelepciune, precum Upanișadele, Talmudul, Coranul etc. Colectivul condus de Seligman a realizat și un studiu comparativ al virtuților puse în valoare de principalele curente filosofice și spirituale ale umanității. Ele sînt în număr de șase: *înțelepciunea dublată de dorința de cunoaștere* (din care decurg curiozitatea, interesul pentru lume, gîndirea critică, ingeniozitatea, inteligența practică); *curajul* (care emană perseverență, integritate, onestitate); *dreptatea* (forțele ei sînt civismul, munca în echipă, loialitatea, imparțialitatea, echitatea); *iubirea și umanitatea* (surse ale bunătații și generozității, altruismului); *temperanța*, din care vin stăpînirea de sine, prudența, discreția, modestia și, în sfîrșit, *spiritualitatea și transcendența*, relevate de bucurie în fața frumuseții, iertare, clemență, simțul umorului, entuziasm. Seligman ne recomandă să identificăm prin aceste virtuți pe acelea care ne definesc mai bine și să le aplicăm deliberat în problemele importante ale vieții.

Istoria dolarului

● Cînd George Washington a pozat pentru portretul ce avea să imboldoască bancnota de un dolar (tipărită în 14 miliarde de exemplare), suferea de o durere de dinți, ceea ce explică poate zîmbetul înțepat, cu buzele strînse, lăsat posterității. Hirtia de doi dolari ar fi fost respinsă fiindcă în epocă acesta era tariful prostituatelor. Dixieland a devenit sinonimul Sudului american, fiindcă pe bancnota de zece dolari, folosită mult de negustorii care navigau pe Mississippi, era scris în franceză cuvîntul *dix...* A relata povestea puternicului dolar înseamnă a povesti istoria SUA. Este ceea ce face, cu erudiție și umor, un englez, Jason Goodwin, în volumul *Greenback*, apărut la Ed. Hamish Hamilton.

Luciditate și autoironie

● „Cu Manuel de Freitas, poezia portugheză revine la o grandoare pe care o pierduse de peste douăzeci de ani” – scrie cotidianul „Público” din Lisabona. Un compliment frumos pentru tînărul absolvent de Litere, care a publicat pînă la 30 de ani cinci volume de poeme, la edituri de prestigiu. Cel mai recent, *Game Over*, e considerat de revista „Expresso” o

cronică amară și dezabuzată a prezentului, a „bătălii” dezolate în melancolie și pace, proprie portughezilor. Poemele lui Manuel de Freitas mărturisesc în același timp o luciditate feroce, punctată de o autoironie dezarmantă. Volumul, divizat în patru cicluri, a căror tonalitate muzicală variază, are pentru criticul Carlos Bessa importanța unui eveniment în poezia portugheză contemporană.

Un virtuoz al provocării

● Copil teribil al literaturii olandeze, Arnon Grunberg (32 de ani) a debutat în 1994 cu un roman intitulat *Zile de luni albastre*, care i-a adus premiul pentru debut și a fost apoi tradus în mai multe limbi de circulație. Romanul următor, *Durerea fantomă* a obținut și el un premiu prestigios în Olanda, Ako 2000. Sub pseudonimul Marek Van der Jagt, a semnat *Povestea chelirii mele* și, cum nimeni nu știa că e opera lui, cartea a primit un nou premiu pentru debut. Penultimul său roman, *Lăudată fie umanitatea*, este tot din categoria farselor opresante, prin care Arnon Grunberg își exprimă exasperarea în fața ideilor primite de-a gata și a miturilor false ale societății contemporane. Cel mai nou roman al tînărului autor deja celebru și în America (acum trăiește la New York, de unde trimite săptămînal cronici la ziarul olandez „NRC Handelsblad”) se intitulează *Solicitantul de azil* (Ed. Nijgh & Van Ditmar, Amsterdam, 2003). Personajele principale sînt un fost scriitor, acum traducător într-o agenție din Germania, și concubina lui care, aflînd că e bolnavă incurabil, vrea să se mărite. Dar nu cu tovarășul ei de viață de pînă atunci, ci cu un tînăr algerian necunoscut, căruia i s-a refuzat cererea de azil. Cei trei încep să locuiască împreună, dar femeia are și alte dorințe de împlinit înaintea scadenței fatale: vrea să învețe să fabrice brînza de capră, drept care trio-ul pleacă în Franța, la un specialist. Episoadele franceze sînt întretăiate de flash-back-uri ce se petrec în Israel și Olanda, intriga comică transformîndu-se într-un tur de forță ce atinge puncte dureroase ale lumii de azi. Pentru a-și promova romanul, Arnon Grunberg a făcut un turneu de lecturi și ședințe de autografe, însoțit de o capră pe care o priponea de rafturile librăriilor din Amsterdam.

Jocuri video ca tratament

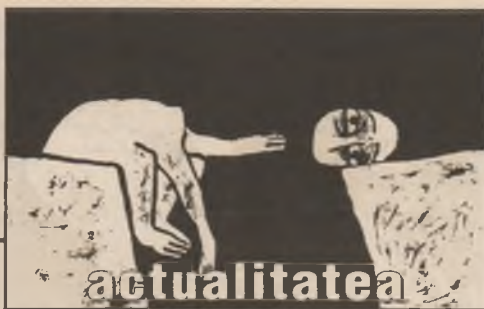
● Blamatele jocuri video, despre care se spune că afectează psihicul copiilor, au și părți bune. Conform unui studiu amplu – scrie „New Scientist” – ele ameliorează net acuitatea și capacitatea de concentrare vizuală. Cercetătorii de la Universitatea Rochester, care au testat un lot de tineri între 18 și 23

de ani, au constatat că adepții jocurilor pe computer pot să identifice forme care nu se afișează decît o fracțiune de secundă pe ecran, în timp ce nejuocătorii nu le văd. Dacă rezultatele studiului se confirmă, s-ar putea ca jocurile video să fie incluse în tratamentul bolnavilor de ochi.

Matrix și filosofia

● După cum se știe, filosoful Jean Baudrillard se află la originea filmului *Matrix*, acum pe cale de a deveni trilogie. Impresionați de *Simulacre și simulare*, frații Larry și Andy Wachowski, realizatorii seriei, l-au făcut pe Neo, personajul din primul film, să răsfoiască volumul lui Baudrillard, oprindu-se la capitolul „Nihilism”. Urmîndu-și apetitul filosofic, frații Wachowski au angajat pentru *Matrix Reloaded* un eminent filosof de la Universitatea Princeton, Cornel West, pe care nimeni nu-l recunoaște fără ochelari, și l-au distribuit în rolul unui consilier din Zion, ultimul oraș uman liber de pe Terra. El nu rostește decît o singură replică: „Înțelegerea nu e obligatorie pentru cooperare”. Pentru cel de al treilea *Matrix*, a cărui premieră în SUA e anunțată pentru luna noiembrie, nimeni nu știe încă cine e „filosoful de serviciu”, dar succesul filmelor a dat naștere mai multor antologii: *The Matrix and Philosophy*, editată de William Irwin (Ed. Open Court), *Taking the Red Pill*, alcătuită de Glenn Yeffeth (Benbella Books) și *Exploring the Matrix* de Karen Haber (St. Martin's Press). „The New York Times” comentează ironic situația.

post-restant

de
Constanța Buzea

SE ÎNTÂMPLĂ lucruri ciudate. Într-un sfârșit de iulie primesc chiar din mâinile dumitale un grupaj de poeme date ca și cum le-ai fi scris în august 2003. Nu este o greșeală, e lucru făcut cu premeditare, cu suspiciunea sigură a celui ce își bănuiește semenii de indiferență și amânare. Amânare mortală în a deschide plicul cu manuscrise de cele mai multe ori în caligrafie elaborată. Poate că anii se numără de-acum cu zecile, de când urcăm împreună panta lentă a înțelegerii, care rămâne unilaterală. A înțelegerii motivelor pentru care n-am abandonat nici dumneata, nici eu, una și aceeași cauză – meritul de a fi recunoscut într-un târziu, că purtătorului unui talent (fără noroc însă, din motive pe care numai bunul Dumnezeu le știe) trebuie să i se recunoască, printr-un miracol, victoria. Dar în ceea ce mă privește, disperarea de a contempla aproape nepuțincoasă florile nobile din grădina dumitale, în care nimeni nu se îndură să opereze plivirea, dură dar sănătoasă. Astfel că noblețea crinilor s-a contaminat în timp de agresivitatea buruienilor. Așa aș putea să merg mai departe cu bănuiala că talentul dumitale, sufocat de sfioșenie, dă semne de maturizare tocmai datorită amestecului dintre sălbatic și nobil. Otrava umbroasă a versurilor neizbutite a impus plantelor bune energia de a se contorsiona spectaculos spre lumină. Parcurg luminându-mă această secvență de *Autoportret* și, în afară de o mică modificare cu efect vizibil bun, am lăsat totul la voia inspirată a autorului: „Întorc timpul spre mine./ Îmi vâd scaii./ șura cu fân/ ici-colo înverzit./ cât să se scuture moartea/ care mă trage în toate părțile./ Desertul e linia care-mi desparte/ cerul de pământ.” Din *Palimpsest*, doar trei din cele opt versuri sunt importante: „Acum nopțile sunt mai lungi decât zilele./ Îmi număr în liniște stelele./ Vâslesc pe apa dintre două gânduri.” Transcriu în continuare, cu foarte mici amendări, cu atente propuneri de îmbunătățire a topicii ș.a., câteva din poemele lăsate la redacție. Aaug totodată mulțumiri pentru florile-soarelui aduse în dar, pentru aura lor de polen scuturat pe birou.

Speranța că ne vom revedea, după externare, cu sănătate răsfoind și citind numerele de revistă apărute în răstimp și păstrate pentru autor. *Solștițiu* mi se pare impecabil: „În cele din urmă am cedat./ am lăsat resemnarea să-și facă de cap./ Platanul va scurta mereu din priviri gazonul./ Câtă monotonie ar fi îmbrăcat lumea/ de nu și-ar fi schimbat seninul nuanțele./ Toate se bucură de un singur solștițiu./ Am ajuns de unde am plecat. O câmpie”. Valoroasă este, în suita *Scrisorilor din cer*, secvența a patra, celelalte așteptând revederi cu îmbunătățiri, care uneori, cum spuneam pe la început, s-ar întâmpla doar printr-o schimbare a topicii frazei, a schimbării poziției versurilor în poem, astfel, sau în așa fel încât tensiunea să nu scadă, demonstrația să nu se bifurce și să se rarefieze în anemii și presupuneri. Pentru cel ce se crede nevăzut, neauzit și nevăzut în seamă, inventez iluzia că sunt asemenea lui, și cu iluzia îl însoțesc până ce vedem împreună, auzim împreună și ieșim victorioși împreună din suferință și sfială: Te voi face văzut de cei asemenea ție și te voi face auzit. Îmi simți dezmiardarea? Nu ești o ființă interzisă, frate al meu... Abia când te vei crede distrus și singur, îți voi aduce aminte că prin poezie suntem sau putem fi împreună. Ține de un curaj atroce să-ți învingi o frică atroce. (Titu Șerban) ■

FUI, Doamne, ce căldură!

Până și Dana Războiu de la „1 pentru toți” pare topită, trasă la față și, așa cam apatică și semibronzată cum e, parcă aduce a deputată în Parlament când tocmai se discută noul Cod Penal; zâmbește tot mai rar și seamănă binișor cu Mona Muscă pe vremea când aceasta era invitată să vorbească tăcând la „Chestiunea zilei”, a lui Floriini Calineescuuu.

E o căldură de nici nu mai știe stânga ce face dreapta care, prin declarații belicos-arogante televizate, vrea să-i inspire electoratului ideea că PSD-ul nu e de învins. În acest sens, Theodor Stolojan și Traian Băsescu, se adulmecă de câteva luni ca niște vietăți cuprinse de călduri hormonal-adrenalinice, infrișate totuși de un posibil mariaj-fuziune ce ar da naștere la o corcitură câte o dată de stânga, câte o dată de dreapta... Precum în situația maghiarului care își descrie la poliție vaca pierdută: „*Câte o dată albă, câte o dată neagră; cu tri țâțe sec și una cum... paru*”.

Doamne, ce căldură și ce impleticeală în toate!

...Dau o raită pe la celelalte „jurnale” și-mi bag în cap aceeași știre repetată pe 6 canale Tv. Foarte bine, îmi zic, fiindcă românului, dacă nu-i spui de zece ori un lucru, interpretează aiurea și astfel poți afla că Traian Băsescu e *servus* cu Adrian Năstase, Comeliu Vadim Tudor e frate de cruce cu Laszlo Tokes, iar Verestoy Attila

cronica tv

Circumstanță atenuantă – Canicula

locuiește cu chirie (neplătita la zi) în Dămăroaia, la Silviu Brucan. Ba, în subsidiar, mai poate apărea și prietenul meu, psihologul Haralampy, cu interpretarea-minune conform căreia cele trei grațioase zeități ale justiției române – CSJ, CMA și LAC²⁾ –, au dat-o-n gât pe Discordia cu un măr de import de i-au ieșit ochii ca două faruri de Trabant. Stai, îi zic prietenului, că n-am priceput cine-i Discordia... Democrația, fiule, vine răspunsul. Ea a fost cea care a aruncat mărul după arestarea celor 14 poliști acuzați de furt de combustibil din conducte. Drept urmare, zeita CSJ, simțindu-se cam lovită-n umbrela supremației, a sunat lăsarea la vatră a poliștilor arestați printr-un viciu procedural de un procuror al CMA... Acest lucru l-a iritat pe Zeus³⁾ (noroc că Hera⁴⁾ era în ședință de Guvern!), care a clarificat lucrurile spunând că „în acest caz ne confruntăm cu o interpretare greșită a textului legii” și că lăsarea la vatră a fost o măsură nelegală. În consecință, CSJ a pus de-o ședință în care a admis recursul în anulare al Parchetului și și-a

casat propria decizie de eliberare. În continuarea consecinței, mandatul de arestare preventivă al CMA a redevenit valabil, așa că... Că? îl întreb pe Haralampy. Așa, mă, ca să nu se creadă căăăă... De-acum e simplu, bade, îmi zice el ardeleneste: CMA va emite mandate de re-arestare și gata.

Uriasă căldură! Ferească-ne Dumnezeu, Isaak Asimov, Urmuz, Hitchcock și Ion Hobana, de SF-uri...

Nu pricep nimic, dar tac făcând-o pe „Gânditorul de la Hamangia” de Auguste Rodin. Nu-i a lui sculptură?! Noa, și? Eu n-am voie să am un viciu de interpretare greșită a studiului de caz? Și-apoi, pe căldurile astea circumstanțiale, cine mai ține seama de măruntișuri?

Telefil 2

Dictionar de cuvinte dese:

¹⁾ Adică plătim toți indiferent dacă avem sau nu televizor.

²⁾ Legea anticorupție

³⁾ Tanase Joita

⁴⁾ Rodica Stănoiu.

voci din public

(urmăre din pag. 1)

Să nu ne amăgim cu impresia că în alte țări (Franța, Germania, SUA ș.a.) situația este aceeași. Scriitorii importanți sunt cunoscuți acolo și de cei care nu îi citesc. Televiziunea și celelalte mass media au grijă să-i țină în atenția publicului, iar pe debutanții străluciți îi ajută să fie cunoscuți de la prima carte. Este și o rațiune a comerțului în această treabă.

La noi apar foarte multe cărți, foarte multe nume noi, se fac lansări după care se lasă o tăcere absolută, apoi ciclul aparițiilor efemere se reia, precum vin și pleacă musonii în Asia de sud. Aici nu poate fi învinuită numai televiziunea (adică numeroasele posturi), nici radioul, o mare vină o poartă presa literară. Dacă nici cele mai bune cărți nu prea se vând ori tirajele sunt mici, cauza fiind, în principal, prețul ridicat, presa literară suferă de boala tirajelor și vânzărilor scăzute de mulți ani, tot din 1989 încoace. Nu anul neuitat, 1989, este de vină. Presa literară și-a modificat prea puțin mesajul către public. Cine cumpără această presă? Scriitorii (și nu toți, unii din lipsă

de bani), alți intelectuali (dar foarte puțini). Dacă „România literară” și, mai nou apărutul „Observator cultural” se bucură de un prestigiu și de o audiență destul de bună, reviste cu nume sonore, ce amintesc de o istorie a literaturii românești, precum „Luceafărul”, „Contemporanul” aproape că au ieșit din raza de atenție a publicului. Îmi amintesc cu nerăbdare și plăcere citeam aceste reviste în anii '60, chiar și '70. Ce debuturi, ce nume apăreau. Revistele literare au intrat și ele într-o zonă gri, un cenușiu al plictisului și al sațiului. Cărțile noi sunt date la „moara de măcinat” a croniciarilor care își fac mâna la scris (unii chiar sunt buni), interviurile curg, toți se plâng de „obsedanții” cincizeci de ani, nimeni nu-și face „mea culpa” (nici nu au de ce, ca și politicienii), poemele publicate sunt de multe ori foarte bune, uneori sunt îngrozitoare (viviseccii și disecții fără acoperire artistică), nu există polemici serioase pe marginea unor cărți noi, dar există polemici cu „cuțitul pe masă” din varii motive, uneori puerile, mai apar și „mamuti” ce vorbesc evlavios ori academic despre soarta literaturii române. Ce lip-

sește presei literare actuale? Dacă ar fi vorba de un om, am spune că îi lipsește carisma. O prospectivă, un umor de calitate și extrem de acid față de ceea ce se petrece în România în toate „câmpurile”, inclusiv al literaturii, polemici profesionale, de idei, renunțarea la tonul lugubru al celor care, este adevărat, au suferit în anii 1945-1989. Viitorul literaturii nu se hrănește din vaiete. De asemenea, publicațiile au nevoie de o permanentă înnoire a colaboratorilor. Desigur, titularii de rubrici sunt necesari, dar, de pildă, „Adevărul literar și artistic” și-a restructurat conținutul, eliminând aproape orice colaborare din afară, ceea ce nu cred că va atrage mai mulți cititori, ci dimpotrivă.

În concluzie, presa literară trebuie să renunțe (imperativul folosit de mine „trebuie” luat cum grano salis”) la „academismul și elitismul” care îi ședea bine sub Ceaușescu, pentru că dădea impresia de independență. Publicul este mai greu de câștigat decât un „politruc”.

Am zis și semnez,

Boris Marian

scrisori portugheze

de Mihai Zamfir

Proust și Portugalia (III)

PROPUNEAM în articolul precedent o explicație pentru absența din literatura portugheză a scriitorilor „proustieni” și era paradoxală, pe măsura situației evocate: în Portugalia nu a existat un „curent proustian” deoarece portughezii l-au citit pe Proust cu admirație vecină cu idolatria, l-au divinizat și s-au plasat pe ei înșiși la o distanță incomensurabilă de model. Au nutrit, conștient sau nu, un complex de inferioritate față de romancierul francez.

Este riscant să vorbești despre complexe ale unei literaturi; nu din cauza susceptibilităților naționale, deseori exacerbate la nivel hilar, ci din cauza subiectului. Toată lumea îl simte instinctiv, însă el posedă forme in-

sesizabile, e mutant; istoricii, criticii și scriitorii îl constată permanent, dar șovăie în pragul exemplului concret și al definițiilor.

Recenta reeditare a cărții lui Mircea Martin *G. Călinescu și complexe literaturii române* (Editura Paralela 45), eveniment editorial binevenit, ne plasează încă o dată în prezența acestei teme dificil de abordat, dar omniprezentă în conștiința reflexivă. Căzul *Proust și Portugalia* ne arată cu mare claritate un fapt neașteptat: aproape toate culturile europene, chiar și cele mari, suferă de foarte explicite complexe. Cultura portugheză – veche de aproape un mileniu, cu primele producții literare datând din secolul al XII-lea și cu un extraordinar „secol de aur” al poeziei, care a fost secolul al XIII-lea, cultură bazată pe o lim-

bă vorbită astăzi de peste două sute de milioane de oameni – s-a auto-apreciat de multe ori drept cultură provincială, aflat iremediabil la marginea continentului, într-o tragică izolare existențială. Începând mai ales cu secolul al XVIII-lea, această ciudată viziune diminuează s-a impus cu tăria unui loc comun; intelectuali dintre cei mai străluciți au intonat la nesfârșit litanii umilentei.

Ar fi comod să identificăm aici doar un spirit de auto-flagelare, absurd și improductiv, dar lucrurile sînt ceva mai complicate decît par la prima vedere.

În realitate, aproape toate culturile se află, involuntar, în căutarea propriilor complexe. Cu excepția citorva autarhice, care își ajung perfect și care cred că, acolo unde se sfîrșește limba lor, se sfîrșește și lumea (pe teritoriul european, e cazul culturilor engleză, franceză ori spaniolă), toate celelalte trăiesc angrenate în căutarea perfecțiunii. Perfecțiune aflată, desigur, în altă parte, *ailleurs*, într-un loc binecuvîntat, unde ajungi doar cu imaginația și pe care nu-l atingi niciodată.

Consecința vizibilă: există puține cazuri în care un critic ori un filozof să găsească doar în propria sa limbă toate elementele indispensabile cunoașterii universale. Sainte-Beuve, crede G. Călinescu (vezi cartea lui Mircea Martin!), s-a putut naște doar în Franța; probabil că nu în Portugalia ori în altă țară cu pretenții universaliste mai reduse. Proust rămîne exemplul eclatant, dar există atîtea și atîtea nume spre care Portugalia își înalță doar admirativ ochii, fără să-i treacă vreodată prin minte că le-ar putea integra și asimila.

N-aș merge pînă la a spune că existența complexelor altora le vindecă pe ale noastre. Dar le face mai suportabile și ne poate oferi o viziune ceva mai detașată asupra lumii în care trăim.

la microscop

de Cristian Teodorescu

Politica în provincie

FRUMOASĂ e viața politică în provincie! Și lipsită de prejudecăți. Și cu cît urbea e

mai mică, ambițiile sînt mai mari. Membrul de partid din localitățile unde toată lumea cunoaște pe toată lumea are trei griji fundamentale. Cea mai de seamă e să se aibă bine cu șeful filialei. Următoarea e să fie atent la ceea ce fac cei ce-l sapă pe șef și la relațiile lor cu „centrul”, pentru a sări la timp în barca învingătorului, iar a treia e să aibă o *pila* ca lumea la București, pentru a se putea recomanda drept omul lui Cutare.

Prieteni ziariști din țară mi-au povestit niște întâmplări cu politicieni locali, din categoria celor care nu răzbat în presă. Într-o filială a PSD din sudul țării, cine vrea să aibă cotă la fața locului se face preș în fața șefului. A face parte din curtea politică a acestuia e o poziție mai de învidiat decît o relație personală cu steaua executivă a partidului, Octav Cozmîncă. Într-o atmosferă de turnătorie bine întreținută, cine cîrîie împotriva baronului local s-a șters pe bot: ajunge în rîndul terminațiilor, care se agață degeaba de partid. Iar dacă un membru de încredere e văzut cumpărînd sau, mai rău, citind *Evenimentul zilei*, s-a ars în ochii șefului. Citește ziarul care îl înjură pe liderul local? Nu mai poate fi considerat om de încredere.

La Cluj, mi s-a povestit, exista un membru al PRM care se lăuda că are oricînd linie deschisă la CVTudor. Folosea linia prin cîrciumi, cînd n-avea cu ce să-și achite consumația, pînă s-a lămurit un chelner mai îndrăzneț că membrul peremist vorbea singur la mobil, raportîndu-i, chipurile, lui CVT situația din oraș, la ore tîrzii.

În opoziția cealaltă, parlamentară sau nu, politicianul de rînd, dar ambițios, e tot timpul

nemulțumit că partidul nu se mișcă. El vrea cîștigarea alegerilor, fiindcă singurul mijloc prin care își poate păstra prestigiul politic în urbe e să amenințe cu întoarcerea la Putere.

De cînd au început pregătirile pentru alegeri, micul politician local a intrat în călduri, scuzați-mi expresia. Își face socoteli, se poziționează și odată-l vezi că schimbă partidul.

Unii dintre schimbaci sînt vechi traseiști politici, alții însă sînt niște neluați în seamă care speră și ei că dacă schimbă partidul, vor intra în rîndul personalităților locale. Ideologia nu contează. Politicienii *cu vocație* din provincie se consideră o castă. Urbea, ca și țara, depinde de ceea ce gîndesc ei, de ceea ce spun ei la întruniri.

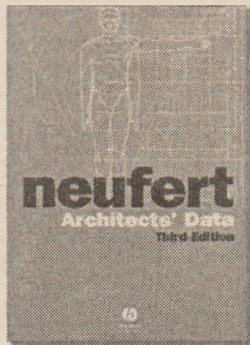
Marile discuții din momente de cumpănă, cînd bat alegerile la ușa, nu pot avea loc, în general, decît la un pahar. Discuțiile mai ajung de se transformă în chef, chef în dispută cu harțag și a doua zi se rupe o felie din partid, care își ia lumea în cap, lipindu-se de alt partid, la mahmureală. Se dau comunicate de presă, iar marea ambiție a feliei plecate e să ajungă în Mediafax și la Rompres. În urbe e zgomot mare o zi, două, că alde Cutare s-a dus în partid la alde Cutare. Căsta trece și ea prin emoțiile unui mic cutremur, dar fără cea mai mică mirare că Giculescu a trecut de la PSD la PRM sau la PNL, nici că a schimbat PNL-ul cu PSD-ul. Giculescu n-are ideologie, el e membru de partid de profesie. Pentru el există o singură deosebire importantă între partide: sînt sau nu în Parlament. În rest, politica e o apă și-un pămînt. Încît alegătorul care ia în serios plimbările astea de la un partid la altul ajunge să creadă că, de fapt, fostul partid unic e cel care s-a scindat în filialele locale ale partidelor și partidulețele care se bat pentru votul alegătorilor. ■

PRIOR BOOKS DISTRIBUTORS SRL

Str. Răspantilor 32, ap. 2
sector 2, cod 020348, BUCUREȘTI
E-mail: office@prior.ro

Tel.: +4021 210.83.08 +4021 210.89.28
Fax: +4021 212.35.61
www.prior.ro ; Librăria virtuală: www.abookshop.ro

NEUFERT Architect's Data ediția a treia

Esentială sursă de referință pentru orice tip de proiect de construcție.
De la prima sa apariție în Germania din 1936, manualul lui Ernest Neufert a fost progresiv îmbunătățit și revizuit de-a lungul a 35 de ediții și traduceri.
Această ediție, a treia în limba engleză a fost revizuită complet.

Cuprinde cu 40 % mai multe materiale:

- peste 6000 schițe, planuri, secțiuni.
- 3000 ilustrații (componentele clădirilor, serviciile, încălzirea, iluminatul, căile de acces, instalațiile termice și de sonorizare, protecția contra incendiilor etc)

2.500.000 lei

THE RAZING OF ROMANIA'S PAST de Dinu C. Giurescu

Povestea ilustrată a distrugerii sistematice a orașelor și satelor românești.
Panoramă a arhitecturii istorice din România.

299.000 lei

Păcatoase vremuri...

SE OBSERVĂ că, peste vară, spațiul acordat în reviste istoriei literare se dilată, în defavoarea criticii de întâmpinare. O explicație ar fi că, în perioada concediilor, lecturile „la zi” sînt mai puține (și oricum numărul criticilor cu autoritate care urmăresc noile apariții a scăzut teribil). Așa că, *faute de mieux*, se scot din dosare materialele lăsate în așteptare ale istoricilor literari, mai răbdători prin natura lor. ● În **CONVORBIRI LITERARE** nr. 7, ne-am oprit la Florin Faifer, totdeauna de citit atît pentru temeinicia documentării, cît și pentru că scrie bine, deloc plicticos-belferește. Articolul lui de la rubrica „pluta de naufragiu”, intitulat *Benedictinul*, salvează din valurile timpului un personaj demn de atenție, istoricul Gheorghe Bezviconi (1910-1966). Biografia lui, așa cum ne-o prezintă Florin Faifer, e semnificativă pentru epoca în care i-a fost dat să trăiască. Fiul lui Gavril Bezveconii (dintr-o veche stirpe de cazaci) și al Sofiei Pigulevski, Gheorghe și-a petrecut copilăria și adolescența la Chișinău, dovedind de timpuriu aptitudini intelectuale și folosind trei limbi – franceza, rusa și româna. La 17 ani a venit la București să audieze cursurile lui N. Iorga și s-a remarcat muncind enorm. Rodul acestei munci sînt miile de pagini de studii publicate: „Primele recunoașteri ale acestei abnegații încep să apară. I se conferă Medalia de aur a Institutului de istorie și heraldică al Franței, medalia de onoare «Vermeil» a Societății academice pariziene, «Arts – Sciences – Letters», Crucea Ligii republicane franceze a Binelui Public, cl. a III-a; în 1938, asociația «Hanu Ancuței», patronată de Mihail Sadoveanu, îl răsplătește cu un premiu pentru cercetări istorice. Și în presa străină (franceză, belgiană, elvețiană, austriacă, bulgară, cehă) apar consemnări elogiatoare despre activitatea lui Bezviconi”. Între timp editase, cu sacrificii, revista „Din trecutul nostru” (Chișinău, 1933-1939). Apreciat de profesorul Iorga, va fi chemat de acesta la Institutul pentru studiul istoriei universale și va deveni membru în societăți științifice străine. Tînarului i se deschidea o carieră strălucită, datorită puterii sale neobișnuite de muncă și inteligenței. Dar, odată cu venirea comuniștilor la putere, acest drum se închide: „Acum se întesc epurările și tot sinistrul lanț de persecuții pentru cei care nu s-au grăbit să se vîndă. Neavînd din ce trăi, Bezviconi e nevoit să

se angajeze portar, apoi ghid la cimitirul Bellu. Rămăs și acolo om de știință, se apucă să (re)examineze inscripțiile de pe pietrele tombale, ca și monumentele de sculptură și arhitectură. Astfel, continuînd preocupări mai vechi (*Cimitirul Bellu din București – muzeu de sculptură și arhitectură*, 1941), întocmește lucrarea *Necropola Capitalei* (apărută abia în 1972), prețioasă prin documentarea ei insolită. În ultima perioadă a vieții avea să fie colaborator extern al Institutului de istorie „N. Iorga” și – tristă ipostază! – al Institutului de studii româno-sovietice al Academiei (...) Păcatoase vremuri, în care, iată, o soluție de continuitate (avem în vedere cercetătorul) și chiar de supraviețuire pentru Gh. Bezviconi a fost să fie – putem ocoli cuvîntul? – compromisul. Ierte-i-se, după cite a avut de pătimit.” Tre-cînd în revistă foarte vastă activitate de istoric și genealogist, cu meritele și scăderile ei, Florin Faifer remarcă la Bezviconi și oarece aptitudini de romancier: o expresivitate voluntară, plăcerea de a povesti și o slăbiciune pentru portretizări. E amintit în acest sens și un volum de amintiri rămas în manuscris (poate s-ar găsi vreo editură interesată). ● În același număr din „Convorbiri...”, Mircea Gheorghe semnează un articol de senzație, intitulat „*Madame Solario*” – o enigmă literară. Cum la sfîrșit e tipărită o notă – *The Atlantic Monthly*, vol. 289, no. 3, martie 2002 –, fără nici o trimitere în text, nu se înțelege dacă Mircea Gheorghe și-a publicat întîi articolul acolo, dacă a tradus sau rezumat un text din „*The Atlantic Monthly*” (și în acest caz, cine e autorul). Încă o enigmă. În orice caz, povestea romanului *Madame Solario*, apărut în 1956 la Londra fără numele autorului pe copertă, și diferitele ipoteze privind identitatea acestuia, rămasă pînă azi necunoscută, seamănă cu o proză borgesiană. Acțiunea romanului anonim e plasată la începutul secolului XX, într-o sta-

țiune cosmopolită de vacanță din Italia, unde se adună și petrece aristocrația europeană. În lumea aceasta închisă apar doi intruși misterioși, frate și soră, acceptați pentru farmecul lor și apoi respinși prin scandalul declanșat de revelarea relației lor incestuoase. Cartea a făcut o impresie extraordinară și prin subiectul șocant (o, ce vremuri!), și prin scriitura ce demasca mina unui profesionist („un cocteil savant de Dostoievski, Margaret Mitchell și Lampedusa”!), și prin misterul ce ațîța imaginația. În privința autorului, s-au făcut diferite supoziții, nici una confirmată. S-a avansat numele scriitoarei americane Sybille Bedford, care a negat, exprimîndu-și opinia că *Madame Solario* ar fi scrisă de o anume Theodora Parish Huntington, care și-ar fi luat modele reale și ar fi vrut să-și protejeze prin anonimat respectabila familie. După decenii, enigma continuă să incite, dovadă că, în 1992, la editura franceză Metaillié a apărut o carte cu titlul *Cine a scris „Madame Solario”*? semnată de Nata Minor. Ipoteza ei este că anonimul misterios ar fi însuși... Winston Churchill, iar personajul titular al romanului ar semăna în multe privințe cu mama prim-ministrului englez, Lady Jane (care, după ce a rămas văduvă, s-a căsătorit de două ori cu bărbați mai tineri decît fiul ei). În argumentele Natei Minor se face mare caz de psihanaliză. Și dacă, totuși, nu Winston Churchill (care mai are la activ un roman, *Savrola*, scris în două luni, la 23 de ani, și repudiat) nu e autorul, atunci există și posibilitatea ca soția lui, Clementine (o, my darling...) să se fi ascuns în spatele anonimului. Povești de vacanță...

Lanțuri de partid și minuni județene

EXISTĂ o rubrică în **NAȚIONAL** pe care Cronicarul o citește cu nealterată plăcere, *Scri-*

itor la ziar, de Tudor Octavian. Ceva între foileton, schiță și fapt divers eternizat în povestire după o rețetă de autor. Tudor Octavian ține această rubrică de ani de zile, cu un umor bine strunit și cu o plăcere de a povesti pe care scrisul zilnic n-a tocit-o. Să povestești vreuna dintre jucăriile acestea sclipitoare, îi omori hazul, să o citezi în întregime, nu încapă în calapodul acestei rubrici. Printre cele mai izbutite schițe ale *scriitorului la ziar* este cea intitulată *Numai calități*, tipărită în nr. 1986 al ziarului. ● Dispută cu iz de circ în PSD. Noul secretar general al partidului, Dan Matei Agathon, a dat ucaz să nu se mai afișeze pesediștii cu ghiuluri și lanțuri groase “ca de cîine” printre alegători. Interdicția, cam insultător formulată, a stîrnit reacțiile cele mai diferite în partid. Madalin Voicu i-a răspuns cu aceeași monedă, cu dobindă, printr-o rezoluție orală, reproducă cu inițiale și puncte puncte de **JURNALUL NAȚIONAL**. N-o reproducem. Cunoscutul Bebe Ivanovici a acordat **EVENIMENTULUI ZILEI** un interviu pe această temă, declarîndu-se împotriva ghiulurilor și a lanțurilor, mai zicînd și că la el în filială nu permite decît femeilor să apară cu lanțuri la gît. N-a trecut însă prea mult timp de cînd Bebe Ivanovici își acorda permisiunea de a purta o brățară grosuță, sub formă de lanț, dintr-un metal galben strălucitor care nu putea fi decît aur. Și, dacă ne amintim bine, însuși autorul ucazului, Agathon, obișnuia și domnia sa o brățară din același metal pus la index. Dar dacă fostul ministru al Turismului tot vrea ca frunțașii PSD să-și schimbe imaginea de purtători de lanțuri și ghiuluri scumpe, de ce nu le sugerează să le doneze în scopuri caritabile? Asta ca să nu-și închipuie alegătorii că dl Agathon a adresat un simplu îndemn la fațarnicie colegilor săi de partid. ● “Doljul este județul în care politica face minuni. Acolo s-au

întîmpat hazoasele scene cu procurorii și prostituatelor, acolo sînt frații Răducănoiu, acolo Anghel Matei întoarce o privatizare prin licitație și îl scoate din joc și din țară pe un neamț care a plătit prețul întreg pentru ca olteanul să cumpere la jumătate. Acolo umblă un senator cît o locomotivă și zice pe tine te pun director la balta cutare, face chefuri deșănțate (inclusiv la crama recuperată de la un investitor german), iar la sfîrșit adună mîncarea de pe mese în pet-uri de Coca-Cola și o duce acasă. Acolo e o lege aparte, pe care n-o controlează nici Poliția nici Parchetul, nici partidele aflate la la Putere, fie ele PSD sau CDR. Acolo funcționează cumetria, un fel de relație amicală bazată pe interese și pe servicii. Iar cumetria domină instituțiile statului, indiferent care sînt acestea.” N-am citat dintr-o sesizare adresată Parchetului General sau fratelui său mai mic și mai bizar, PNA-ului, ci dintr-un editorial de Cornel Nistorescu din **EVENIMENTUL ZILEI**. În alte țări un asemenea tablou ar fi pus imediat pe jar și Poliția și Parchetul și partidul de guvernămînt. La noi singura consecință probabilă a acestei descrieri devastatoare e că cititorii *Evenimentului* s-or fi bucurat că Nistorescu le-a zis-o și “astora”. În rest, nimic. ● Dintr-un reportaj apărut în **CURRENTUL** aflăm că în România creșterea struților a ajuns o afacere în declin. Cum așa?! Crescătorii de struți au cerut subvenții de la stat, Ministerul Agriculturii le-a promis subvențiile cerute, iar Ministerul Finanțelor i-a refuzat sub motiv că n-ar fi bani. “Așa că numărul de struți va rămîne în România, cel puțin pentru moment, constant” răsufliam firește mai ușurați. Afacerea nu e în declin. Puțin mai încolo ce citim? Un kilogram de carne de struț fără os costă între “10-25 de euro”, iar kilogramul de carne în carcasă “8-10 euro”. Să fie sănătoși crescătorii de struți, dar să ceară subvenție pentru păsările lor, cînd țaranul care crește găini la prețuri accesibile românilor obișnuiți nu primește nimic, e ușor deplasat spre sfidare. Povestea cu struții care erau cît pe aci să primească binecuvîntarea bănească a fostului seminarist ajuns în fruntea Agriculturii, amintește de ordinul, plecat de la același minister, ca măriștii autohtoni să poarte microcipuri sub piele, cînd la noi un asemenea microcip costă cît doi măgari de prasila.

Cronicar

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 212.79.86.
Tel./Fax: 212.79.81. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9.30-13.
Abonamente în 2003: 3 luni - 195.000 lei; 6 luni - 390.000 lei;
1 an - 780.000 lei. ISSN 1220-6318

Imprimat la
S.C. Ana-Maria Press

32 pag. - 15.000 lei
La redacție: 10.000 lei